

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Ε'

ΑΡ. 63

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΕΥΚΡΟΥ ΑΝΘΙΑ : Πρελούντιο από τὸ «Βομβύκιο» (ποίημα)

ΠΑΥΛΟΥ ΚΡΙΝΑΙΟΥ : Ἡ συμφωνία τοῦ Γρέγου (ποίημα)

ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ : Εὐθανασία (διήγημα)

ΧΡΗΣΤΑΚΗ Ε. ΜΟΡΦΑΚΗ : Στερνὸς πόθος (ποίημα)

ΜΑΡΙΚΑΣ ΡΟΥΣΙΑ : Πῶς βλέπω τὸν Νίκο Νικολαΐδη—Οἱ ἰδιοτροπίες του—Τὰ χαρί-
σματά του (μελέτη)

ALEXANDRE ADOPOUL : Nicolaidis, L' Homme (μελέτη)

ΑΡΗ ΒΕΓΑ : Ἀνθόκοσμος (διήγημα)

ΚΥΠΡΟΣ

ΣΕΠΤΕΜΒΗΣ, 1940

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Διευθυντής: ΝΙΚΟΣ Ι. ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ,

Κερύνεια

Τυπογραφέο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμά Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: Ν. ΚΛ. ΛΑΝΙΤΗ: Τὸ Γλωσσικὸν Ζήτημα ἐν Κύπρῳ.— Ἐπιστολές: Π. Δ. ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ καὶ ΣΑΒΑ ΘΕΟΔ. ΧΡΙΣΤΗ.— Κυπριακὰ Σημειώματα: ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Στοιχεῖα γιὰ τὴ Βιογράφηση καὶ τὸ Ἔργο τῆς Πολυξένης Λοϊζιάδος.— Κριτικὴ: ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Π. Θαλασσινοῦ «Πανσέληνος».— Δ. Γιατράκου «Σκιές καὶ Τάφοι».—Κ. ΠΡΟΥΣΗ: Κωστή Παλαμὰ «Τὰ Χρόνια μου καὶ τὰ Χαρτιά μου».—Γεωργίου Δροσίνη «Σκόρπια φύλλα τῆς ζωῆς μου».—Ἀλληλογραφία.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ :

ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Ὁ Ἐρῆνος τῆς Δημώνασσας (ποίημα)
ΜΑΡΙΝΟΥ ΣΙΓΟΥΡΟΥ: Ἐνα πρῶτ' στὸν κάμπο (ποίημα)
ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Τρία ποιήματα
ΝΙΚΟΥ ΒΡΑΧΙΜΗ: Ὁ γιὸς τοῦ Ψάρᾶ (διήγημα)
ΛΕΥΤΕΡΗ ΜΗΛΙΩΤΗ: Ὁ Δράκος τοῦ νεροῦ ἐποτσοιμήθην
(κυπριώτικο διήγημα)
ΠΕΤΡΟΥ ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ: «Ἡ Καλὴ Συντρόφισσα» τοῦ
Ν. Νικολαΐδη (μελέτη)
ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Εἰκόνες Μεταβυζαντινῶν Ἑλλήνων Ζωγρά-
φων στὴν Κύπρο (μελέτη)

ΣΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ :

ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Τὸ Τραγούδι τῆς Γενιᾶς μου, (ποιήματα)
ΠΑΥΛΟΥ ΚΡΙΝΑΙΟΥ: Τὰ γραφεῖα τοῦ Κοῦκ (ποίημα)
ΜΑΡΙΚΑΣ ΡΟΥΣΙΑ: Οἱ ἑπτὰ πηγές τῆς ἀγάπης.— Ἡ κέρνιν
γυναικὰ μὲ τοὺς τρεῖς ἄντρες (διηγήματα)
ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Τὸ τοπωνυμικὸ αἶνιγμα Ἴμεσός', (μελέτη),
Ἴωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθείας (ποίημα)

Κυπριακά Γράμματα

ΕΤΟΣ Ε'
ΑΡ. 63

ΚΥΠΡΟΣ

ΣΕΠΤΕΜΒΗΣ, 1940

ΑΠΟ ΤΟ «ΒΟΜΒΥΚΙΟ»

ΠΡΕΛΟΥΝΤΙΟ

ΧΑΡΙΣΜΕΝΟ ΣΤΟ ΓΥΙΟ ΜΟΥ ΤΟΝ ΑΝΤΙΝΟΟ

Ἄποψε εἶναι περίτρομη ἡ ψυχὴ μου καὶ βομβᾶ,
μὲ τὰ μικρὰ φτερά της τυλιγμένη.
Βομβάει σιγά, σιγαληνά, σχεδὸν βουβά,
σὲ μιὰ μικρὴν εἴρκτη καθηλωμένη.

Εἴρκτη—βομβύκιο. Στούρανοῦ τὴν πλήρη ἀνθοροή,
ντύθηκε μὲ τὸ σκότος ἢ Εἴμαρμένη,
κ' ἔδειξε—πνεῦμα συντριβῆς—τὴν ἄπειρη ψυχὴ
σχεδὸν ὡς τὸ μηδὲν ἐλαττωμένη.

Πλατιά φτερά, μάτι ἀστραπή, πετάγματα ἐλαφρά,
στὴν ἱστορία περνοῦν—αὐτὸ τὸ βράδι.
Ἔντομο, λές, ὁ ἀγέρωχος αἰτός, λυπητερά
τονίζει ἓνα πρελούντιο στὸ σκοτάδι.

Ἴσκιοι θανάτου ἐδιάβηκαν, σ' ἀνιέρη τελετῇ,
κ' ἦταν ὠχρή, κατάχλωμη ἢ θωριά τους.
Χορὸ μακάβριο στήσανε τριγύρω οἱ σκελετοί,
κ' ἦτανε δάκρυ πύρινο ἢ χαρὰ τους.

Ἄνοιξε ὁ θόλος τοῦρανοῦ – τὸ κράνος τῆς νυχτός –
 κ' ἐφάνη τοῦ Ὑπερπέραν ἡ οὐτοπία.
 Σμήνη φανταστικά, θολῶν ὑπάρξεων συρφετός,
 περιπλανῶνται στ' Ἀπείρου τὰ τοπία.

Συντρίμια τὸ ὄστρακο τῆς γῆς, στὴ φρίκη ἀγωνιά,
 κ' οἱ χαλασμοὶ ὡς τὸ κέντρο προχωροῦνε.
 Πλήθη ἀδελφῶν, ἀράζουνε στοῦ Τρόμου τὴ γωνιά,
 κ' ἄλλοι πρὸς τὸ Μηδὲν ἀναχωροῦνε.

Κι' ὦ! πῶς τὸ γαῖμα πολεμᾶ τὰ τείχη τῶν καρδιῶν
 μὲ τῆς ὀρμῆς τὴ δύναμη νὰ σπάσει,
 ἐνῶ ἡ Στοργὴ ὀλοφύρεται σὲ στρώματα παιδιῶν
 καὶ δὲ βολεῖ μίαν ὥρα νὰ σωπάσει.

Κοιμοῦνται. Ἀγγέλων εἶδωλα, χερουβικὲς μορφές,
 στὸ λίκνο τῶν ὀνείρων ἠρεμοῦνε.
 Σπᾶνε τρυγύρω ἐκρηκτικὲς τοῦ Χάροντα οἱ στροφές,
 – νανούρισμα φριχτό – μὰ δὲν ξυπνοῦνε.

Τρέμουν τὰ φύλλα, καὶ ριγᾶ τοῦ κάθε ἀνθοῦ ἡ καρδιά,
 στὴ σκοτεινὴ τοῦ κήπου μου ἡσυχία.
 Τρέμω κ' ἐγὼ γιὰ ἓνα παιδί, καὶ σ' ἄπειρα παιδιὰ
 τανύω τὴ λυγμικὴ μου ἀνησυχία.

Φῶς καὶ πνοή μου, προβολὴ τοῦ μυστικοῦ μου Ἐγώ,
 τὸ πέρασμα τῶν ἴσκιων μὲ ταραάζει.
 Καὶ τῆς αὐγῆς τὸ φωτεινὸ μετέωρο νοσταλγῶ,
 ἐνῶ γιὰ σένα ἡ σκέψη μου σφαδάζει.

Μὴ γύρει ἡ στέγη τῆς νυχτός, μὴ πέσει ὁ κεραυνός,
 καὶ στὸ γαλήνιο θόλο σου ξεσπάσει.
 Μὴ συντριβεῖ, σὲ μιά στιγμὴν, ἀγροῖκος ὁ οὐρανός,
 κ' αἰώνια μὲ σκοτάδι σὲ σκεπάσει

Τὸ βράδι αὐτὸ τὸ ἀτέρμονο, τὸ Μῖσος ὀδηγεῖ,
 κ' εἶναι τυφλὸ τὸ κίτρινό του χέρι.
 Ὅθε διαβεῖ, στὸ κάθε τί, θάνοιξει μιὰ πληγή,
 βυθίζοντας τὸ μαῦρο του μαχαίρι.

Ρόδα καὶ κρίνα, γιασεμιά, καὶ δάση, καὶ δρυμοί,
 εἴδωλα, καὶ προπλάσματα, καὶ πλάσματα,
 ἐνδίνουने καὶ σκύβουने στὴν τραγικὴ του ὀρμή,
 —στάχτη νὰ γίνουने, ἐρείπια καὶ χαλάσματα.

Κάλλιο, μικρὲ λεμονανθέ, μικρὴ μου προβολή,
 —ἀγαπημένη δεύτερη ζωὴ μου—
 κάλλιο, ποὺ τώρα δὲν νογᾶς τί πίκρια καὶ χολή
 ποτίζει ὅλο τὸν κόσμον ἢ ἐποχὴ μου.

Κάλλιο, ποὺ δὲ μπορεῖς νὰ ἰδεῖς τὸν ἄπιαστον αἰτὸ
 —ἔντομο λές—σὲ βομβύκιο σφαλωμένο.
 Κι' ἄφοβα, σὰ νανούρισμα, γροικᾶς τὸ δράμα αὐτό,
 ποὺ μέσα στὴν εἰρκτὴ μου ἀπόψε ὑφαίνω.

Ἄμποτε μὲ τὴν Ἄνοιξη, ὅπως σήμερα, νὰ ζεῖς,
 σὰ χελιδόνη ποὺ βρῆκε τὰ φτερά του
 —τὴν ὥρα ποὺ φλεγότανε τὸ ἠφαίστειο τῆς γῆς—
 καὶ βγῆκε ἀπὸ τὴ ζώνη τοῦ θανάτου.

Ἔτσι ἔχει γίνει, ὅπως θὰ δεῖς, μὲ δυὸ μικρὰ πουλιά,
 κάπου μακρὰ, στὴν ἄγνωστή σου Δύση.
 Καὶ πόσο θὰ χαρεῖς γι' αὐτὰ καὶ θὰ ρωτᾶς...—ἀλλὰ
 θ' ἀφήσω τὸ «βομβύκιο» νὰ μιλήσει.

ΤΕΥΚΡΟΣ ΑΝΘΙΑΣ

Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ ΓΡΑΓΟΥ

Μαζέππας, Δόν Κιχῶτος κι' Ούγολίνος
 απόψε ὁ γράγος ἄνεμος καλπάζει
 μὲ γέλοιο κρύο τὸν οὐρανὸ σαρκάζει
 Ἄνόσιος καὶ σαρδῶνιος Ἄρετίνος.

Στὴν ἔξαλλή του ὄργῃ ποὺ μαστιγώνει
 τὸν ὕπνο τῶκεανοῦ, τὴν τραγωδία
 τῶν ναυαγίων σκηνοθετεῖ κι' ὑψώνει
 τὸν θρῆνο της ἢ Ἐκάβῃ τρικυμία.

Τὸ καπνισμένο στέμμα του χιονίζει
 μὲ τάφροκῦμα καὶ τὴν θαλασσάχνη
 Ὁ Ὁρίων τὸν μανδύαν του ἀναρριπίζει
 κι' ὁ Γαλαξίας τὸν ραίνει ἄστρινη ἄχνη.

Μὲ χίλια στόματα καὶ χίλιους αὐλοὺς
 τὴν συμφωνία τ' Ὀλέθρου ἐνορχηστρώνει
 Σ' ἐποποιῖα τὴν θύελλ' ἀναστυλῶνει
 καὶ γράφει ἐλέγους, τρόπαια καὶ σταυρούς.

Μ' ἀνάερα κρούει δάχτυλα τὴν στέγη
 κάλεσμα ἐρωτικό, πικρὸ μαράζι
 κι' ἀπὸ τὴν χαραμάδα λέει καὶ λέγει
 τὰ μυστικά του κι' ὄλο ἀναστενάζει.

Ψέλνει τὴν προσευχὴ του δεητικὴ
 κι' ἐκλιπαρεῖ, σιωπᾶ καὶ ψιθυρίζει
 πῶς κλαίει σὰν ἀνοιξιὰτικὴ βροχὴ
 —ἀηδόνι μὲ φεγγάρι ποὺ ὀλολύζει!

Μαζέππας, Δόν Κιχῶτος κι' Ούγολίνος
 τοῦ ἐνάτου κύκλου τρίμορφῃ ριπῇ
 Στὸ ἐξάδιπλο φτερό του ὁ Φλωρεντίνος
 σ' αἴγλη φωτὸς σφραγίζει τὴν στροφῆ.

ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ

Ἡ ΠΛΗΞΗ στὰ μέρη μας, στὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς, δὲν εἶναι θα-
νατερή. Εὐκόλα τῆς ξεφεύγει κανεὶς καὶ λυτρώνεται, σὰν τὰ μωρὰ ποῦ
μεγαλώνοντας ξεκόβουν ἀπ' τὸ βυζὶ τῆς μάνας ποῦ τὰ θρέφει.

Ὁ Καμαρωτὸς δρασκελώνοντας τὴν πλακοστρωμένη αὐλή, στάθηκε
στὸ κλεισμένο μικρὸ τῆς πισωπόρτι. Ἐρίξε μιά ματιά μέσ' ἀπ' τὶς φεγ-
γερὲς χαραμάδες. Εἶδε τὴ στιβαγμένη κοπριά, στὸ ξένο περιβόλι νὰ
χρυσίζει στὸν πρῶνὸ ἥλιο. Ἔνοιωσε τὴν κανελλόχρωμη μυρουδιά τῶν
σαπισμένων φύλλων. Καὶ ξαφνικὰ ἤρθε στὸ νοῦ του μιά μέρα χινοπω-
ρινή. Μακρυνὴ μνήμη, πολὺ μακρυνὴ καὶ κλεισμένη, ὅπως τὸ ξένο αὐτὸ
περιβόλι μὲ τὴ χρυσὴ κυκλικὴ του πυραμίδα τῆς κοπριάς καὶ τὴ σάπια
μυρουδιά τῶν πεσμένων φύλλων.... Τὸ ἄπλερο τότε πτειναρόπουλο τὸ
ὄλο πιπίγγια, τὸ κρατοῦσε ἓνα χέρι ξεμάσχαλα κ' ἔν' ἄλλο ἔψαχνε
τὸ στηθούρι του. Καὶ σὰν νὰ ἦταν ἡ ἴδια αὐτὴ πόρτα μπροστά του, μὰ
ὀλάνοιχτη τότε... Τὰ χέρια ποῦ τὸν κρατοῦσανε, χαλάρωσαν κάπως σὲ
κάποιο ἀναρώπημα, κι ὁ Καμαρωτὸς σαλτέρνοντας ξέφυγε. Κρύφτηκε
κάτω ἀπὸ μιά θημωνιά κ' ἔμεινε δυὸ μέρες χωρὶς νὰ τολμήσει νὰ γυ-
ρέψει τροφή. Τὸν ξετρυπῶσανε γιατί σηκῶνανε τὶς θημωνιὲς μὲ δικράνες
γιὰ τὸ ἀλώνισμα.

—Εἶναι ὠραῖος καὶ μεγάλος ὁ κόσμος ! εἶπε μέσα του. Καὶ ξανα-
γύρισε στὴν αὐλή. Νὰ περνοῦσα τὴν πόρτα μὲ τὴ φαμίλια μου ! Ἐκεῖ
θᾶναι σκουλήκια μεταξωτὰ καὶ θᾶναι ὕγροι σπόροι καὶ ρίζες τρυφερές...
Βολβοὶ μπόλικοι, πράσινα βλαστάρια καὶ σαλιγκάρια... Μὰ ὁ τοῖχος
εἶναι ἀψηλός κ' ἡ πόρτα κλεισμένη.

Ἀντίκτρα του ἐρχόταν ὁ γάτος τοῦ σπιτιοῦ. Ἐνας γάταρος χοντρο-
κέφαλος μὲ γδερμέν' αὐτιά καὶ μαδημένο τρίχωμα. Τί εὐκόλα ποῦ
σκαρφάλωνε ὁ μπερπάντης στὸν ἀψηλὸ μαντρότοιχο ! Καὶ δίχως φτερά
σὰ νὰ πετοῦσε ! Ὁ Καμαρωτὸς ζήλευε· σταμάτησε σὰ νὰ τοῦλεγε : Δὲ
θὰ περάσεις ! Ὁ γάτος πλησίαζε ἤσυχχα, σκεφτικός, μὲ μισόκλειστα μά-
τια. Κοντοστάθηκε μιά στιγμή, νιαούρισε φιλικὰ κ' ἔβαλε τὴν κεφάλαι του
χαϊδέυτικά καὶ ναζιάρικα στὰ δυὸ πόδια ποῦ στυλώνουνταν μπροστά
του. Μὰ ὁ Καμαρωτὸς πηδώντας ψηλὰ βρέθηκε πίσω του καὶ τότε δάγ-
κωσε ἀπὸ τὴν οὐρά. Ὁ γάτος στριφογύρισε, καὶ ξαπλώνοντας κάτω
τάνασκελα σβέλτα, τοῖ'δειξε τέσσερα πόδια μὲ ἀγκιστρωτὰ νύχια. Μαζὶ
καὶ τὰ σουβλερὰ δόντια του, ψευτο-οὐρλιάζοντας. Ὁ πτεινὸς ἀναπή-
δησε ξεδαγκώνοντας τὴν οὐρά, κι ὁ γάτος ἀνακαθίζοντας ἄρχισε νὰ
γλύφει τὰ μπροστινὰ πόδια του καὶ νὰ νίβεται. Ἦσυχχα κινήματα ποῦ
εἶχανε τὴ νωχέλεια τῆς ἀργῆς ἡδονῆς. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ἀργὰ καὶ
ἡδονικά, ἔγλυφε καὶ τὸ αἶμα τῶν ποντικῶν ποῦ σφαδάζανε γραπωμένοι
στὰ νύχια του. Δὲ λέρωνε κἂν τὰ μουστάκια του· δὲν πιτσιλοῦσε τὴ
γούνα του. Κινήματα σοφῆς ἐμπιστοσύνης στὴ δύναμη καὶ σβελτοσύνη

τῆς ράτσας του. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἀργὰ καὶ ἡδονικὰ θὲ νᾶγλυφε καὶ τὸ αἷμα τοῦ Καμαρωτοῦ, ἂν ἡ ἀποκοτιά τοῦ φτερωτοῦ συντρόφου του ξεπερνοῦσε τάθῳα του παιχνίδια καὶ μικροπειράγματα.

Στὴν αὐλὴ τοῦ Ἰσίδωρου, οἱ δυὸ καλοὶ φίλοι, μὲ τὴν ἐχθρική μεταξὺ τους διάθεση—ἐχθρική ἀπὸ γενεὰ!—κάνανε μαζί ἕνα ζευγάρι ἀξοθαύμαστο. Τὰ φτερά καὶ τὰ δόντια, ὁ πετεινὸς κι ὁ αἴλουρος, συμμαχοῦσαν ἐναντία στὸν ξένο ποῦ θὰ φαινότανε. Ποῦ νὰ σταυρώσει ρέμπελο σκυλί τοῦ δρόμου γιὰ ξεροκόμματο ἢ κόκκαλο! Ποῦ νὰ φανεῖ ἄλλος γάτος νὰ πειράξει τὰ ὄρνιθοπούλια! Ποιὸ πετούμενο νὰ τολμήσει νὰ κατέβει γιὰ τσιμπολόγημα! Κ' οἱ κάτοικοι τῆς μικρῆς ἐπαρχιακῆς πόλης κεντρίζανε τὴν ἡρεμὴ καὶ γλυκεῖα τους πλήξη, μὲ τὰ καμώματα, τὶς παλληκαριῆς καὶ τὶς ἱστορίες τοῦ ἀξιοθαύμαστου ζευγαριοῦ. Οἱ δυὸ καλοὶ σύντροφοι ὀρμούσανε θαραλλέοι, ἄγριοι, καπάτσοι. Τὰ περιστέρια φοβούτανε τὸ ράμφισμα τοῦ Καμαρωτοῦ κ' οἱ πονηροὶ σπουργίτες τὰ ὕπουλα μάτια τοῦ γάτου. Ἀπὸ ψηλὰ στ' ἀκροδῶματα, κατωγυρίζαν τὰ βελουδωτὰ κεφαλάκια τους, λοξοβλέποντας τὴ νοικοκυρὰ νάμολαίει χουφτιῆς—χουφτιῆς σπόρια μέσ' ἀπ' τὸ κόσκινο στὰ πουλερικά της. Θὰ θέλανε κάτι νὰ τσιμπήσουν κι αὐτά, ὅπως τσιμποῦσανε κι ἀπ' τὶς ἄλλες αὐλές ποῦ δὲν εἶχανε τέτοιους φύλακες.

Τὸ χασομέρικο σκυλί, ποῦ ἀνάμελα μπρόβαλλε τὸ λιμασμένο μουσούδι του στὸ ξεπόρτι, θὰ στραβωνόταν ἀπὸ τὴ διπλὴ ἐπίθεση. Κι' ἀλίμονο, στὸ γάτο, ποῦ ἀπὸ ξένο μαχαλὰ θὰποκοτοῦσε νὰ πατήσει τὰ σύνορά τους. Πόσες φορὲς ἡ νοικοκυρὰ τους μπῆκε στὴ μέση νὰ τοὺς χωρίσει, δίνοντας ἔτσι καιρὸ στὸ ξένο ζῶο, νὰ σαλγάει καὶ νὰ γλυτώσει!

Ἦ Ἰσίδωρος ἄκουε γιὰ τὸν γάτο του πολλὰ, καὶ τὸν ἤθελε στὴν αὐλὴ του.

—Κάνει σωστὰ τὴ δουλειά του, χαλάλι του τὸ ψωμί! Μ' ἀγαποῦσε τὸν πετεινὸ του ὅπως θὰ ἀγαποῦσε καὶ τὸ παιδί του ἂν εἶχε παιδιά.

—Ὁ γάτος δὲν εἶναι φίλος ποτέ του! Θᾶρτει μιὰ ὥρα καὶ θὰ ματώσει, γδέρνοντας ἢ δαγκώνοντας, τὸ χέρι ποῦ τὸν ταῖζει!

Ἦ Καμαρωτὸς ἀξίζε ἀλήθεια τὴν ἀγάπη του.

Ἀψηλός, στηθάτος, μὲ κότσια. Φτερὰ ἀστραφτερὰ καὶ χρυσόπλουμα: λειρὶ μικρὸ, γινομένο κάλος ἀπὸ τὰ τσιμπήματα σὲ καυγάδες. Τεχνίτης, τσαλιμαδόρος, ἀκατανίκητος. Περήφανος, σβέλτος, καπάτσος Φύλακας τοῦ σπιτιοῦ καὶ σωστὸς νοικοκύρης. Ἀπὸ τὶς ἔντεκα κότες του, καμμιὰ, καὶ ποτέ της, δὲ γέννησε ἄσπορο αὐγό! Περπάτημα ψηλοτάκουνο, κουδουνάτο, βασιλικό. Τὸ παρατσούκλι, καμαρωτός, τοῦ ταίριαζε πάρα πολὺ!

Τὸ μάστορ-Νικόλα τὸν ἔπιασε ἡ πλήξη.

Ἦ ἄφησε τὸ βαρὺ ψαλίδι νὰ πέσει τιναχτὰ στὸ μπάγκο του. Πέταξε τὸ κίτρινο σαπουνάκι ποῦ χάραζε τὶς γωνιῆς καὶ τὶς παράλληλες γραμμὲς του, στὸ ἀπλωμένο καὶ σιδερωμένο, μπροστὰ του, κασμίρι γιὰ τὰ κοστούμια τῶν πελατῶν του.

—Τὰ κόβω αὔριο, συλλογίστηκε μεθαῦριο εἶναι ποῦ ὀρίσαμε τὴν πρόβα.

Εἶδε στὸ μεγάλο καθρέφτη, τὸν καθρέφτη τῆς πόζας! νὰ κάθονται μῦγες, βαριά, μουδιασμένες, σὰ μαργωμένες. Εἶδε στὸν τοῖχο χρωματιστὰ

ξώφυλλα εύρωπαϊκῶν περιοδικῶν τῆς μόδας. Μέσ' ἀπό τὸν καθρέφτη τὰ πρόσωπα σὰ νὰ τὸν κοίταζαν καὶ τὸν κοροϊδεύαν! Ὁ ἴδιος ὁ καθρέφτης, πού μέσα του τόσα χρόνια θωροῦσε τὸν ἑαυτό του, κι αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του σὰ νὰ τὸν ἐβλεπε λυπημένος. Τὸ φῶς του σὰ νᾶχε πιά κιτρινίση, τοῦ παρουσίαζε τὴ μορφή του χλωμὴ κ' ἐξαντλημένη. Νᾶναι τὰ χρόνια; Τὰ πρόσωπα στὰ φιγουρίνια ἦτανε ροδαλά καὶ δείχναν εὐτυχισμένα. Οἱ ἄντρες ψηλοὶ μὲ ποῦρα, κ' οἱ γυναῖκες καπνίζοντας, ὁμορφες, ξέγνοιαστες, προκλητικές.... Ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς, στοὺς ἄλλους τόπους! εἶπε κρυφὰ στὸν ἑαυτό του.

Ὁ παραγιός, πού καθόταν κοντὰ στὸ παράθυρο μὲ τὰ τζάμια κλειστά, μοντάρωντας ἓνα γιακά, τοῦκοψε τοὺς συλλογισμοὺς του.

—Ποῦ πᾶς ξεμανίκωτος; Φόρεσ' τὸ σακάκι σου, μάστρε-Νικόλα, μπαίνει χειμῶνας!

—Κρυώνεις βρὲ κουτεντέ;

—Γεράσαμε, μάστρε... καὶ νὰ προσέχουμε!

—Ἄν ἔχει κότες ἢ γειτονιά σου, στείλε τις στὸ κοτέτσι μου! Κ' ἔκανε νᾶβγει ἀπ' τὸ μαγαζί· μὰ γυρνώντας εἶπε στὸ χαζὸ παραγιό του.

—Νὰ βράσεις λίγο νερὸ καὶ νὰ καθαρῖσεις τὸν καθρέφτη. Μᾶς φάγανε οἱ μύγες!... Ἄς εἶναι κι αὔριο. Πάρτونه μὲ σαπουνάδα.

Τὰ χαζὰ μάτια γυρίσανε νυσταγμένα καὶ σκοτισμέν' ἀπὸ ράψιμο, στὸν καθρέφτη.

—Ναί... θέλει περιποίηση, ἔνεψε, μὰ γέρασε κι' αὐτὸς, πάληωσε, πρόσθεσε χαχανίζοντας κουτά, σὰ νᾶχε μιὰ κάποια κρυφὴ σημασία ἢ διαπίστωσὴ του αὐτῆ.

Ὁ μάστρο-Νικόλας στάθηκε στὸ κατώφλι. Φυσοῦσε τὸ ρέμα τοῦ ἄγερα ἔφερνε, ἀλήθεια, τὴν προαίοθηση τοῦ χειμῶνα. Κάτι τὸ ὑγρὸ ψαχούλευε τὰ μάγουλα καὶ τὸ κορμί ἀνατρίχιαζε. Στυλώθη, ξετεντώνοντας τὴ μέση του. Ἡ ἰδέα μὰς εἶναι, συλλογίστηκε, πὼς γερνοῦμε. Ἡ ζωὴ θέλει πείσμα, θέλει γινάτι!

Μὲ τὴν ἄκρα τοῦ ματιοῦ κρυφὸβλεπε τὸ χαζὸ παραγιό του, προσηλωμένο στὴ δουλειά του. Τὶ κακορίζικα νειᾶτα! Ὅλη τὴ μέρα δουλειά καὶ τὴ νύχτα ξεκούρασμα. Ὑπνος καὶ ξεκούρασμα. Δουλειά, φαί καὶ ὕπνος. Γιατί; Φάνηκε ὁ Ἰσίδωρος στὴ γωνιά τοῦ δρόμου.

—Καλῶς τὰ δεχτήκαμε! εἶπε στὸ μάστρο-Νικόλα. Τώρα θὰ δῆς.

Πίσω του ἔφτανε μιὰ παρέα. Μπήκανε στὸ ραφτάδικο καὶ καθίσανε.

Ἡ πλήξη στὰ μέρη μὰς δὲν κυριεύει τὴν ψυχὴ. Δὲν εἶναι καταθλιπτική. Ἐνα, τόσο δά! περιστατικό, κι ἀμέσως ξυπνᾷ τὸ αἷμα στὶς φλέβες. Εἶμα στε παιδιὰ τῆς Ἀνατολῆς.

Στὴ μέση τῆς παρέας ἓνα πουλί χασολοημένο ἀπὸ τις φωνές, κύταξε ἀνόητα. Φαινόταν ἀδέξιο στὸ περπάτημά του, γιατί εἶχε δυσανάλογα μακρὰ ποδάρια. Χρῶμα κιτρινωπὸ μὲ κότσια πίσω σάν τὰ χερᾶκια. Στῆθος ἄσαρκο. Γυμνὸς ὁ λαιμὸς, μακρῆς, κοκινώπετσος. Οὔτε λειριὰ οὔτε κουκούλα πού ἔμοιαζε κότα σχεδόν. Πρασινοκίτρινο μάτι σάν τὰ ἔρπετά. Ράτσα Ἰνδιάνικη καθαυτὸ γιὰ μάχες.

—Σίγουρα θὰ νικήσει τὸν Καμαρωτό σου Ἰσίδωρε!

—Δὲ μοῦ φαίνεται σοῖ! Θὰ τόνε φάει ὁ Κυπριώτης!

—Σκόρδο ! Σκόρδο στο μάτι σου, μάστρε Νικόλα, φώναξε ο Ίσιδωρος και κούνησε απ' τή θέση του, τρίβοντας τήν καρέκλα του και χτυπώντας τὸ ξύλο τοῦ πάνω χτενιοῦ τῆς.

Ἡ παρέα συζητοῦσε φανατικά. Ἡ πλήξη ποῦ τύλιγε τὶς μουδιασμένες ψυχές τῆς μικρῆς ἐπαρχιώτικης πολιτείας, σὰν ἀδιόρατο μαγνάδι, ξεσκίστηκε ἀπ' τὸ πάθος καὶ τὶς φωνές.

—Δὲν κάνουν τίποτε οἱ περατικοί, ξακολούθησε ὁ μάσιρο-Νικόλας. Ὁ καθέννας στὸν τόπο του βασιλεῖας ! Μὰ γιὰ σταθῆτε. Σταθῆτε νὰ ἰδοῦμε τὸ περπάτημά του. Πῶς πάει ἔτσι ;

Ὁ ξένος κόκκορας τράβηξε ἀργοπάτητα πρὸς τὰ μέσα τοῦ μαγαζιοῦ. Σὰ νὰ κούτσαινε ἀλήθεια. Τὸν εἶχανε φέρεи ζεπίτηδες στὸ μάστρο-Νικόλα γιὰτὶ ἔνοιωθε ἀπὸ ράτσες. Καὶ δὲν ἔπεφτ' ἔξω.

Ξαφνικά ὁ χαζὸς παραγιὸς τσίριξε στὰ γέλοια.

—Γιὰ δέστε ! γιὰ δέστε, τὸν κερατά...

Ὁ πετεινὸς κάρφωσε τὸ μάτι του στὸ μεγάλο καθρέφτη· χαμήλωσε τὶς φτεροῦδες του ἐπιθετικά κι ἀναπηδώντας ράμφισε τὸ εἶδωλό του.

—Ζήλεια, τὸν ἀφιλότιμο !

—Πρόβες ! Κάνει πρόβες· γι ἄστε νὰ ἰδοῦμε.

—Θὰ σπάσει τὸν καθρέφτη !

Ὁ πετεινὸς ἐτοιμαζόταν καὶ πάλι. Ὁ ἰδιοχτήτης περήφανος τὸν περιμάζωξε.

—Κάθε τόσο μᾶς ἔρχονται ξένα φυντανάκια, μὰ... Δὲ θυμᾶστε τοὺς γάτους ; Ξεχνᾶτε τὸν Κιόρ-Ἀλῆ ; Τοὺς φάγαν οἱ ποντικοί μας ! Τόνε χτύπησε κάτω σὰν τὸ χταπόδι ὁ Μπάρακας !

Ἦταν παλιές ἱστορίες, παλῆὰ περιστατικά, ποῦ σὰν ἄνεμος, εἶχαν τραντάξει κάποτε τὸ δέντρο τῆς πλήξης, τῶν ψυχῶν τῆς ἐπαρχίας καὶ ρίξανε τὸν καρπὸ τοῦ ἄγουρο νὰ σαπίσει στὰ χῶματα.

Εἶχαν πληθύνει κείνα τὰ χρόνια οἱ ποντικοί στὶς ἀποθήκες τῶν τελωνείων. Ὁ κυβερνητικὸς γιατρός παρασκεύασε κάτι σὰ γλύκισμα μὲ φαρμάκι μέσα. Οἱ ἐπαρχιώτες λέγανε πῶς παχαίνανε τρώγοντάς το οἱ ποντικοί καὶ γεννοβολοῦσαν ἀράδα ! Τὸ δηλητήριο δὲν τοὺς ἔπιανε ! Ζημιές ἀφάνταστα μεγάλες, στὰ ἐμπορεύματα.

Ὁ διευθυντῆς ἔγραψε, καὶ παράγγειλε εἰδικοὺς γάτους γιὰ τὰ συχαμερὰ τρωχτικά, σὲ κάποιο ζωολογικὸ κῆπο. Καὶ μιὰ μέρα μὲ τὸ συμβατικό, ποῦ φέρνει τὰ μηνύματα τῶν ξένων τόπων στὴν Κύπρο, ἄνοιγμα παραθύρου στὴ μονοτονία τῆς καθημερινῆς τῆς ζωῆς, ἔφτασε τὸ θαυμάσιο ζευγάρι τῶν γάτων μὲ τὰ ὀλοκάθαρα περιποιημένα γουναρικά τους.

Οἱ τελωνοφύλακες τὴ νύχτα κλείσανε τοὺς γάτους στὶς ἀποθήκες. Κι ἀνήμερα τὸ πρωῖ, κοπάδι περίεργο οἱ ἀδειασάρηδες, μαζωχτήκαν ἔξω ἀπ' τὰ τελωνεῖα. Οἱ πόρτες ἀνοιχτήκανε, μὰ ποῦ γάτοι ; Κουσκουσουριὸ καὶ γλέντι ! Στὴ θανάσιμη πάλη τῆς νύχτας νίκησε τὸ πλῆθος. **Οἱ ποντικοί μας**, φάγανε τοὺς **ξένους γάτους** ! Ὑποστηρίζαν καὶ τὸ πιστεύαν οἱ ἐπαρχιώτες ..

Ὁ Κιόρ-Ἀλῆς ἦτανε μπεχλιβάνης. Θὰ ὑπόφερε σέρνοντας τὴν πολυπικραμένη του ὑπαρξή στὰ πανηγύρια τῆς Μικρασίας, ἤρωας σὲ θεάματα λαϊκά. Περπάτημα σὲ ρόδες, ἰσορροπία σὲ σκοιινιά, τοῦμπες στὸν ἄερα.

Κυλίσματα με γυμνή πλάτη σὲ σπασμένα γιαλιά, μασήματα καρφιδῶν, κάρβουνα ἀναμένα στό στόμα!

Ἔνα πρῶτὸ ἀπόκληρος ἔφτασε. Σαλιμπάγκκος καὶ παλαιστής. Πρωτοτοπαλλήκαρο τριῶν Σουλτάνων καὶ τριῶν ἡεῖρων! Τουρκία, Περσία, γ' Αἰγύπτος! Πόλη, Βαγδάτη, Κάιρο!

Πάλαιψε μὲ δυὸ-τρεις φουκαράδες καὶ νίκησε φυσικά. Τότε γεννήθη τὸ πείσμα. Τὸ ντόπιο φιλότιμο δὲν μποροῦσε νὰ χωνέψῃ τὸν ξένο παλάμηκαρᾶ. Καὶ βρέθηκε ὁ Μπάρακας. Ὁ Κιόρ-Ἀλῆς νικήθη καὶ ἡσύχασαν ὅλα ὄλοι... Ἡ μνήμη τῶν ἀγαθῶν ἐπαρχιωτῶν πῆρε τὸν ἀνήφορο τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς ψωροπερηφάνειας. Κ' ἦταν ὁ ἴδιος ἀγαπημένος δρόμος πού ὄσπ τὸς ἔβγαζε στό ἀερικό ψῆλωμα, τῆς μονόπαντης γνώμης. Κόμματα, ἔξω φρενισμοί, καυγαδάκια. Σκυλλιάσματα, ἀφρῖσματα καὶ λύτρωση ἀπὸ τὴν πλῆξη.

— Ποιανῆς ἐνορίας ἢ καμπάνα χτυπᾶ γλυκύτερα τὸν ἔσπερινό;

— Ποιανοῦ τὸ σκυλί φερμάρει καλύτερα τὸ λαγὸ καὶ τίς πέρδικες;

— Ποιός πετεινός θὰ νικήσῃ τὸν ἄλλο;

— Θὰ νικήσῃ ὁ Καμαρωτός! Εἶναι παληὸ κόκκαλο. Ξαίρει τσαλίμια!

εἶναι πονηρός!

Ἄπο πείσμα τοπικιστικό, οἱ πολλοὶ συμφωνοῦσαν γι αὐτό. Πρέπει νὰ νικηθεῖ τὸ ξένο πουλί. Μπορεῖ νᾶναι ἀπὸ ράτσα, μὰ εἶν' ἄπλερο καὶ ἀκόμα. Εἶναι ἀκάτεχο τῆς μεγάλης τέχνης. Ὁ Καμαρωτός ἔχει πείρα!

Ὁ Καμαρωτός γέρασε! μάστρε Νικόλα, σφύριζε ὁ χαζός παραγιός, πού σηκωμένος ρώτησε: Νάρχισω τίς μπουτουνιέρες; Τέλε ιωσε ὁ γιακκάς.

— Κουκκιά τρῶς καὶ κουκκιά μαρτυρῆς!

— Τὰ νεῖατα ἔχουν τὰ κέφια! Δὲν εἶδες πού ἔστηνε καβγά στὸν καρέφτη; Ναι! τέτοιο πράμα γινόταν πρώτη φορά. Ὁ Καμαρωτός δὲν τόκανε ποτέ του. Κι ὁ Μάστρο-Νικόλας ἀφαιρέθηκε μιὰ στιγμή. Τὰ νεῖατα ἔχουν τὰ κέφια. Τοῦ φάνηκε τόσο φτωχὴ ἢ ζωὴ, ὀλονῶν ἢ ζωὴ: Τοῦ χαζοῦ παραγιοῦ, τοῦ Ἰσίδωρου, τοῦ Χρήστου, τοῦ Γιάννη καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἢ δική του. Δὲν ἀξίζει πολλὰ πράματα τέτοια ζωὴ. Μόνο ἢ ζωὴ πού μετρᾶ τὸν ἑαυτὸ της κάθε στιγμή καὶ τὸν πολεμᾶ, μόνο αὐτὴ ἔχει τὴ σημασία καὶ τὴν ὀμορφιά της...

— Αὔριο θὰ δοῦμε, ἀντίκοψε ὁ Ἰσίδωρος.

Βάλανε στοίχημα κανόνισαν τίς λεπτομέρειες. Στὸ περιβόλι τοῦ Ἐμιρζατέ, μακρὰ ἀπὸ κοτέτσια καὶ θηλυκά. Ξένη αὐλὴ· ἔδαφος οὐδέτερο!

Οἱ κόρες τῶν ματιῶν τοῦ περίφημου γάτου τοῦ Ἰσίδωρου, στενεύουν καὶ γίνονται σὰ λεπτὴ σχισμὴ, πού μόλις περνᾶ μέσα τους τὸ χρυσὸ φῶς τοῦ μεσημεριάτικου ἐξωτερικοῦ κόσμου. Εἶναι ἢ ὦρα τῆς ἐνόρασης καὶ οἱ σοφοὶ γάτοι πέφτουνε σὲ βαθεῖα συλλογῆ.

Ὁ Καμαρωτός σκαλωμένος στά ξυλένια κάγκελα πού φράζανε τὸν κῆπο ἀπὸ τὴν πλακοστρωμένη αὐλὴ, ἔκραξε, τρίτη φορά. Ὑστερα πήδησε στό χοντρὸ κλῶνο τῆς γέρικης ἀμυγδαλιάς καὶ μὲ βῆμα συνηθισμένο, προχώρησε καὶ στάθηκε στὴν ταχτική του θέση.

Ἀποκάρωμα μεσημεριανό, τοῦ καλοκαιριοῦ πού πάει νὰ φύγει. Συναπόκαμα πού βαλαντώνει τὸν κάμπο καὶ προμυᾶ τίς ἀδρὲς στάλες μὲ τὰ πρωτοβρόχια. Τὰ σκονισμένα φύλλα ὀνειρεύονται, ἢ ὦρα κοιμάται,

τὰ ζῶα συλλογιούνται. Στὸν ἴδιο κλῶνο, πού χόντρινε ἀνοίγοντας διχλωτά, καθόταν ὁ γάτος στὴν ἐσωτερικὴ του ἀπομόνωση καὶ στοὺς φιλοσοφικοὺς ρεμβασμούς του. Κάτω τους ἡ βαθεῖα σκοτεινόχρωμη στέρνα, πού μὲ τὸ νερὸ τῆς ποτίζανε τὸ μικρὸ κῆπο.

Προτὸ κλείσει τὰ μάτια του ὁ Καμαρωτός, μιὰ ἀνησυχία, ἕνα ρίγος, κάτι σὰ συγκίνηση, διαπέρασε τὸ κορμί του κί' ἀναφτεριάστηκε. Ξαναδίπλωσε τὶς φτεροῦγες του βολικὰ καὶ κάθισε κOURNιάζοντας. Ὁ γάτος ζύγιαζε τὰδέξια κινήματα καὶ τὸ κάθισμά του, λοξοτηρώντας μὲ μισόκλειστα μάτια.

"Ἐνα μεταίωρο κάθισμα εἶναι ἡ ζωὴ! Ἀποπάνω τὸ ἄπειρο· ἀποκάτω νερὰ σκοτεινά. Ἐν' ἀποκάρωμα μιανῆς στιγμῆς μεσημεριανῆς.

—Εἶμαστε κόσμος ξεχωριστός, μὰ ἔχουμε πολλὰ κοινὰ ψυχόρμητα, συλλογίζεται ὁ γάτος. Ἐχουμε τὴν περηφάνεια καὶ τὴν ἀγριὰδα τῆς ψυχῆς. Ἐχουμε τὸ πείσμα καὶ τὸ γινάτι. Καὶ τὴν ψυχὴ μας τὴνε θρέφει τὸ μῖσος! Μπορεῖ ἕνας αἴλουρος ν' ἀγαπήσει τὰ φτερωτά. Μπορεῖ τὰ πουλιὰ νὰ τὰ βολέψουνε μὲ τὴ γενειὰ μου; Θᾶπρεπε ν'ἀγλυφα λίγο αἷμα τοῦ Καμαρωτοῦ. Θᾶπρεπε ἡ τόση αὐθάδεια του νὰ ταπεινωθεῖ μὲ τὰ νύχια μου!

Ζωηρεύουν οἱ κόρες τῶν ματιῶν του. Νά τον! Ἀπέναντί του βαρὺ δυσκολοσάλευτο.... "Ἐνα σαλτάρισμα... γάντζωμα μὲ τὰ μπροστινὰ πόδια καὶ δάγκωμα τοῦ λαιμοῦ...

"Ἐν' ἀποκάρωμα... μιὰ στιγμὴ! Ἀποπάνω τὸ ἄπειρο· ἀποκάτω νερὰ σκοτεινά...

Ὁ Καμαρωτός ὀνειρεύεται.

Δυναμώσαν οἱ φτεροῦγες του καὶ πετᾶ ψηλά, πολὺ ψηλά, σὰν ἕνα γεράκι. Τὰ νύχια του γίνανε σουβλερά· τὸ ράμφος του ἀτσάλινο! Τώρα μπορεῖ νάντικρύζει ἄφοβα τὰ μάτια τῶν αἰλούρων. Κεῖνα τὰ μάτια πού φέγγουνε στὸ σκοτάδι καὶ κάνουν τὶς καρδοῦλες τῶν ἀδύναμων πουλιῶν καὶ τρέμουνε. Πού κάνουνε νὰ πνίγεται ἡ φωνὴ στὸ λαρύγγι καὶ δὲ μπορεῖς οὔτε νὰ κράξεις! Τώρα πετᾶ ψηλά, καὶ τ' ἀπέραντα χωράφια πού ἐκεῖ ἔζησε πετεινάρπουλο, μικραίνουν, στρογγυλεύουν καὶ φαίνονται σὰν τὸ ἄλῳνι πού κάποτε... Γιατὶ ψαχουλεύανε τὰ χωριάτικα δάχτυλα τὸ στηθούρι του; Πῶς γίνεται νάναστρέφουν ξεμόσχαλα τὶς ζυγές σου φτεροῦγες, νὰ πισογουρίζουνε τὸ λαιμὸ σου κρατώντας σφιχτὰ τὸ ράμφος σου, καὶ νά...

—Θεέ, τῶν πετεινῶν! Θεέ, τῆς αἰώνιας ζωῆς τῶν πετεινῶν! Μήπως κοιμᾶσαι; Γιατὶ δὲν ἀποστέλνεις τὸ χάλκινο Πετεινὸ σου, πού νικᾷ καὶ τὰ μεγαλύτερα γεράκια, νὰ ξεσκίσει τὶς σάρκες τῶν κακῶν ἀνθρώπων; Ἡ μεμβράνη πού ἔκλεινε τὰ στρογγυλὰ μάτια τοῦ Καμαρωτοῦ, ἀνοίξε καὶ τοῦ φανερώθηκε ὁ κόσμος. Ἀποπάνω του τὸ ἄπειρο, ἀποκάτω του νερὰ σκοτεινά. Ὁ γάτος καρσί του, μαχμουρλῆς στὴ ρέμβη του ἡ ἀντηλιά τῆς πλακωστρωμένης αὐλῆς. Πιὸ πέρα στὸν ἴσκιο ἡ πόρτα κλεισμένη... Ξόπνησε· στάθη στὰ πόδια του, ἀνοίξε τὶς φτεροῦγες του, τενώθη ἀναψηλώνοντας τὸ λαιμὸ καὶ τὸ κεφάλι του κ' ἔκραξε! Ἐκραξε γιὰ νὰ ἀποδείξει πῶς ζεῖ ἀκόμα!

Στὴ φωνὴ του ἀποκριθῆκανε μὲ κακαρίσματα οἱ κότες, ξετρυπώνοντας ἀπὸ τὸ κοτέτσι, τὶς γωνιές καὶ τοὺς ἴσκιους. Χτύπησε ἀνοίγοντας διὰπλάτα τὰ φτερά του, δυὸ τρεῖς φορές στὸ κενό, καὶ τολμηρὰ πήδησε πηδώντας κουτσόφτερα στὴν αὐλή.

Ἡ παρδαλή κότα ἔτρεξε πρώτη σιμά του. Ὁ Καμαρωτός χύμησε ὄλος προσταγή κ' ἐμπιστοσύνη γιά τή ζωή. Τή ζωή τοῦ γλυκοῦ ἡλίου. Γι' αὐτή τή ζωή, γι αὐτή τήν ἐπιταγή της θά γινότανε σήμερα-αὔριο μιὰ πάλη, θανάσιμη πάλη. Δέ θᾶφηνε ἔτσι νά χαθοῦν τάγαθά του. Δέ θᾶφηνε δεύτερο πετεινό νά τοῦ κοκορευέται. Τό μάντευε πῶς κάποιος ἄλλος θά βρέθηκε, γιατί ἐδῶ καί τρεῖς μέρες ἡ νοικοκυρά του τόν περιποιόταν πολύ. Τοῦδινε ψιλοκομένο κρεμύδι καί τόν τάιζε σκόρδο. Καταλάβαινε πῶς θά παλαίψει.

Τό θηλυκό μέ καμώματα πισωκόθησε κι ὁ Καμαρωτός μέ κατεβασμένες φτεροῦγες δάγκωσε τήν κουκούλα, ἔτοιμος νά τὸ καβαλήσει. Μὰ τόν ἔκοψε τὸ ἄγριο ξεφωνητό τοῦ Ἰσιδώρου!

— Μὴ ξεδιάζεσαι μασκαρά! Τέτοιες δουλειές σήμερα...

Ὁ Καμαρωτός ἀποτραβήχτηκε ἡ κότα σηκώθη καί τίναξε τὰ φτερά της κουτὰ καί ξιαδιάντροπα.

Ὁ γάτος κυτοῦσε ἀπὸ ψηλά.

Θεέ μου!

Ὅταν ἀπογυμνώνεται ἡ ζωή, δὲν εἶναι ἄλλο παρά πλήξη! Ὅταν τῆς λείπει ὁ ἔρωτας, ὅταν τῆς λείπει ὁ ἀγώνας καί ἡ γλυκειὰ κούραση. Ὅταν τῆς λείπει τὸνειρο, ἡ στοργή, τὸ πείσμα, ἡ κακοτυχία. Ὅταν προπάντων τῆς λείπει ὁ σπόρος, πού ξεπερνώντας τὰ σύνορα τῆς κλειστῆς του καμπύλης, θά λουλουδίσει στὸν ἥλιο καί θά δέσει καρπός!

Ζεστά μεσημέρια τοῦ χινόπωρου ἀποκαρωτικά. Ἡ κούραση τῆς δουλειᾶς ἔρχεται νυσταχτική καί κυριεύει τήν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Μαστρο-Νικόλας ἀντιδρᾷ. Πρέπει νά ξετελειώσουν οἱ ἀρχισμένες φορεσιές, γιὰ νᾶναι λεύτερος τὸ ἀπόγευμα. Θά πάει νά ἴδῃ τὸν Καμαρωτό, κ' ὕστερα θά τὰ βρέξουνε στήν ταβέρνα μέ τὸν Ἰσιδώρο καί τήν ἄλλη τους παρέα. Εἶναι σίγουρος πῶς θά νικήσει ὁ Καμαρωτός.

Ὁ χαζὸς παραγιὸς εἶχε σκολάσει γιὰ νά γυρίσει μόλις θᾶτρωγε καί νά πιάσει ξανά δουλειά. Καί τοῦχε κάμποση ἔτοιμασμένη. Ἐρίξε μιὰ ματιά στὸ ρωλόι του, κι ἀπὸ τὴν πόρτα, βάνοντας ἀντήλιο, κύταξε ὡς τὸ τέλος τοῦ καντουνιοῦ. Ὁ παραγιὸς δὲν φαινότανε κόντευε μισή, κ' εἶχε φύγει πρὶν τὸ μεσημέρι.

Ἐνοιωθε κουρασμένος καλύτερα ἀηδιασμένος. Πάνω στὸν πάγκο του ἦτανε τὸ μπουκάλι μέ τὸ ρακί· ξανάπιε μιὰ δυὸ γουλιές καί παράγυρε στὸ καναπεδάκι νάναπαυεῖ. Εἶδε τὸν ἑαυτὸ του ὀλάκερο στὸ μεγάλο καθρέφτη τῆς πόζας, καί ξαφνιάστηκε σὰ νᾶβλεπε κάτι τὸ ξένο. Πῶς γέρασε!

— Ὁ Θεὸς φροντίζει γιὰ ὄλα καί μόνο τὸν ἀνθρωπο τυραννᾷ... Τᾶλλα του ζωντανᾶ, ὄλα τὰ ζωντανᾶ, οὔτε καημούς, οὔτ' ἔγνοιες. Εὐκόλα βρίσκουν τὰ χρειαστὰ καί πρὸ πάντων ἐκεῖνο, πού τόσο δυσκολεύεται ὁ ἄντρας νά τῷχει! Καί τί δύναμη ἔχει ὁ κόκορας σὰ νεφρά του!

Μὲ τὸ ἴδιο ἔμπειρο μάτι, ποῦξαιρε νά διακρίνει τὴ δύναμη καί τὴ σβελτοσύνη στᾶλλα, τὰ ξένα, σώματα, εἶδε τὸν ἑαυτὸ του ἀδύναμο, κακόμοιρο, σαράβαλο ἀπ' τὰ γερατιά. Ἐβλεπε τὴν κίτρινη γάμπα του φανερωμένη μέσ' ἀπ' τὴ μαύρη πεσμένη κάλτσα του καί τὰ λυτὰ σωβρακόλουρα. Τὸ παντελόνι πῶς φάρδαινε στὰ στραγιγμένα του κολομέρια!

Και τὰ κανιά του περνούσανε λιγνά, κοκκαλιάρικα, δυσκολολύγιστα μέσ' απ' τὰ ποδιάρια σὰ δυὸ σκουρόξυλα. Σὰν πρῶδια ψεύτικα πού στηρίζαν ἓνα ψεύτικο κορμό, πού θέλει ἀκόμα νὰ περπατᾷ καὶ νὰ χαίρεται τὸ φῶς καὶ τὸν ἥλιο! Καὶ νὰ μιλά γιὰ παλληκαριές καὶ γιὰ νειάτα!

Τὸ μουστάκι του πρέπει νὰ τὸ βάψει πάλι σήμερα. Μὰ τὰ μαλλιά του; Εἶναι νὰ ντρέπεται! Καὶ μῦλη τὴν τέχνη πού βάζει στὸ χτένισμα δὲ μπορεῖ νὰ σκεπάσει τὴ φαλάκρα του!

Μισοχαυνωμένος ἀναψ' ἓνα τσιγάρο· στὴ γαλάζια τολύπη του εἶδε σὰ ζωντανὰ τὰ ὄμορφα μοντέλλα τοῦ καρφωμένου στὸν τοῖχο φιγουρινοῦ. Ὁ θάνατος, σκέφτηκε, δὲν εἶναι τίποτε! Καθένας ξεφλά μὲ τὴ σειρά του. Μὰ τὰ γεράματα; Νὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ πέθαινε μένοντας νέος, σὰν τὰ πουλιά, πού δὲ φαίνονται πὼς γερνοῦνε. Εἶναι νὰ ζηλεύει κανεὶς τὸν Καμαρωτὸ! Πάντα νέος, πάντα ὠραῖος, πάντα ἔτοιμος! Γιὰ ὄλα ἔτοιμος! Ξανάδε τὸν ἑαυτὸ του νέο· τότε πού ἡ ζωὴ δὲν ἦταν ἄλλο, παρά κίνηση κι ὄμορφιά, τόλμη καὶ κίνδυνος, πείσμα καὶ γινάτι! Πέρασε τὸ κορμί του, ρίγος. Σὰ νᾶτριξαν οἱ ἄρμοί του. Μέθη ζαλιστική, ὅπως καὶ τότε πού ἔκανε τὸ γιγανταιώρημα στὸ μονόζυγο. Τὸ σβέλτο λιγνὸ κι' ὄλο νεῦρα κορμί, νὰ διαγράφει ἓνα τέλειο κύκλο στὸν ἄπειρο οὐρανό, μέσα σὲ θάμπη φωτός. Βούϊσμα τῶν αὐτιῶν καὶ θολούρα τοῦ νοῦ. Ὁ παλμὸς μιανῆς στιγμῆς πού κρατᾷ τὴν ὄμορφιά τῆς αἰωνιότητος! Naί, χαζὸ παιδί· τυφλοπόντικα τῆς δουλειᾶς. Ἔχεις δίκη· ναί! Τὰ νειάτα ἔχουν τὰ κέφια, κ' ἐμεῖς γεράσαμε πιά. Γεράσαμε καὶ νὰ προσέχουμε!

Ἔνας σπασμὸς.. Τὸ τσιγάρο του ἔπεσε στὸ πάτωμα. Ὁ μάστορ-Νικόλας εἶδε τὴν πιὸ ὄμορφη κοπέλλα τοῦ φιγουρινοῦ νᾶρχεται κοντὰ του μὲ ἀνοιχτὲς ἀγκάλες καὶ πυρὰ χεῖλη... Στὸ μακάριο εὐδαιμονικὸ του βύθος σὰ νᾶκουσε τὸν Καμαρωτὸ νὰ σαλπίζει τὸ νικητήριο παιάνα του!

Ὅταν ἔφτασε ὁ χαζὸς παραγιὸς του, ἀντιλήφτηκε ἓνα κουρέλλι πού καιότανε στὰ πόδια τοῦ καναπέ. Τῶσβυσε ποδοπατώντας το καὶ κούνησε νὰ ξυπνήσει τὸν παραφέντη του. Μὰ ἔμπηξε τίς φωνές.

Ὁ Μάστορ-Νικόλας ἦτα' ἀκόμα ζεστός.

Ὁ Καμαρωτὸς ὄρμησε μὸλις ἀντίκρουσε τὸν ἀντίπαλό του.

Ἡ κλεισμένη πόρτα γύρισε στοὺς σκουριασμένους ρεζέδες κι' ἀνοίξε τρίζοντας. Πλάι στὴ χρυσῆ κοπριά εἶδε μαζωμένους ἀνθρώπους. Ἦξαιρε τὸ γιατί· καὶ μάντευε πὼς θὰ κρᾶξει σὲ λίγο τρεῖς φορές, κορδώνοντας περὶφανα, μὲ καμαρωτὸ στηθὸς καὶ ματωμένο κεφάλι ἀντικρὺ στὸν ἥλιο.

Τὸ ξενομερίτικο πουλί σὰ νὰ ταραχτήκε ἀπὸ τὴν ἐπίθεση, θέλησε νὰ τὸν ἀπεσύγει. Μὰ γυρίζοντας ξαφνικὰ στὸν ἐχθρό του, κάρφωσε τὰ μάτια του στὸν Καμαρωτὸ πού κι αὐτὸς στάθηκε σὲ κανονικὴ ἀπόσταση ζυγιάζοντας πὼς νὰ ριχτῆ βολικώτερα.

Οἱ λαιμοὶ τους ἀνατεντώθηκαν ψηλά, σὰ φίδια πού ἐρωτεύονται. Ὑστερα χαμηλώσανε παράλληλα μὲ τὸ ἔδαφος. Ὁ Καμαρωτὸς ἄπλωσε περσότερο τὸ λαιμό του κι ὁ ἀντίπαλός του ράμφισε δυνατὰ. Μὰ δὲν πέτυχε γιατί ὁ πολὺπειρος Καμαρωτὸς ἔστριψε ἀπότομα καὶ πηδώντας

ψηλά χτύπησε τὸν σκυφτὸ ἀντίπαλο. Οἱ θεατὲς εὐχαριστηθῆκανε γιὰ τὸ κόλπο κι ἀπὸ μακριά, ξεμοναχιασμένους, στὰ κεραμίδια τῆς ἀντικρυνῆς στέγης, ὁ γάτος κοίταζε τὸν ἀγῶνα.

Οἱ πετεινοὶ ξαναπήρανε θέση.

Τὸ ξένο πουλὶ ἄρχισε γρήγορ' ἀνεβοκατεβάσματα τοῦ κεφαλιοῦ γιὰ νὰ ζαλίσει τὸν Καμαρωτό. Κεῖνος ἔμενε ἀκίνητος γιὰτὶ ἤξαιρε τέτοια ντερντίπια. Καὶ ξαφνικὰ ἔκανε νὰ ὀρμήσει πηδώντας· συγκρατήθη καὶ σκύβοντας ἀπόφυγε τὸ ράμφισμα ποῦ κατέβαινε δυνατὸ. Πέρασε κάτω ἀπ' τὸν ἀντίπαλό του, κι ὄντας πίσω του, σήκωσε τὸ πόδι καὶ χτύπησε μὲ τὰ κότσια του.

Μεταβολὴ· ἀλλάξανε μέρος οἱ ἀντίπαλοι. Τὰ ράμφη τους πλησιάζουν καὶ κολλοῦνε σχεδόν. Ἄλληλοτσιμπήματα γρήγορα μὰ ἐπιπόλαια· κι ἀνοίγοντας τὶς φτεροῦδες χτυπιόντουσαν σῶμα μὲ σῶμα. Ξαφνικὰ ὁ ἄλλος ὀρθώθηκε κι ἀπὸ τὸ ὕψος του ράμφισε κάθετα· δὲν ἐστόχησε. Τὸ αἷμα τοῦ Καμαρωτοῦ ἔτρεξε.

Πλησίασε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο ξανά. Χωρὶς δισταγμούς, ἀπροφύλαχτα. Μαγκωθῆκανε δαγκάνοντας τοὺς λαιμούς. Ἀναπηδήματα καὶ σπασμοὶ ξεχωρισμοῦ. Πέσανε κάτω πλευρὸ-πλευρὸ, κυλισμένοι στὰ χῶματα. Κρατώντας τὸ δάγκωμά τους, ὅμως ἀκίνητοι σὰν ψόφιοι. Ὁ Καμαρωτὸς τέντωσε τὸ πόδι του σὲ λίγο, προσπαθώντας νὰ γδάρει νυχιάζοντας τὸν ἀντίπαλό του στὸ μάτι. Δὲν ἔφτανε καλά. Καὶ ξαφνικὰ ἔνοιωσε μιὰ γλυκεῖα κούραση. Θάθελε νὰ μὲνι ἀκίνητος καὶ νὰ νοιώθει φτερά προστατευτικά ὅπως τότε ποῦ κλωσσόπουλο κούρνιαζε τρυπώντας στὸ ζεστό φτέρωμα τῆς μάνας του.

Ἔτσι καὶ μιὰν ἄλλη φορὰ, ποῦ ὁ ἀντίπαλός του ἦτανε σέρτης καὶ πεισματάρης, προσποιήθηκε τὸν ψόφιο. Εἶναι τὸ τελευταῖο αὐτοῦ. Ἐμεινε κάτω μὲ μάτια μισόκλειστα. Ὁ τότε ἀντίπαλός του κυκλόφερε μιὰ δυὸ φορές γύρα του. Δοκίμασ' ἓνα-δυὸ ραμφίσματά του ἀδύναμα ἀπ' τὴν κούραση, κι' ἀποτραβήχτη κορδωμένος νὰ κράξει. Μὰ ὁ Καμαρωτὸς, ξαναφουντωμένος ἀπ' τὴ λιγόστιγμη ἀνάπαψη, ὄρμησε κι' ἀποπῆρε τὸν ἀνόητο ἀντίπαλο, ποῦ μὴν ἐλπίζοντας ἓνα τέτοιο ξαναζωντάνεμα, ἔφευγε ντροπιασμένος. Ἐνα τέτοιο τροῦκο περνοῦσε ἀπ' τὴ θολὴ σκέψη τοῦ Καμαρωτοῦ. Ζάρωσε τὰ κροπόδαρό του· ἄνοιξε μιὰ του φτεροῦγα· ἔκλεισε τὰ μάτια του κι ἀμόλησε ξεδαγκάνοντας τὸ θανάσιμο ἐχθρό του.

Μὰ γιὰτὶ τοῦρθε στὴ μνήμη ὁ χάλκινος πετεινός, ὁ αἰώνιος πετεινός, ποῦ νικᾷ καὶ τὰ μεγαλύτερα γεράκια; Θὰ μπορέσει νὰ σμίξει τὴν αἰώνια κι ἄναρχη αὐτὴ δύναμη; Καὶ θὰ ἐκδικηθῆ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ βασανίζουν τὰ ὁμοιώματα τοῦ χαλκοφτέρουγου Θεοῦ τῶν πετεινῶν γιὰ νὰποκοιμίσουν τὴν πλήξη τους;

Νά! ἔρχεται αὐτὴ ἡ στιγμή... Νά! φτάνει ἡ ὥρα τῆς Κρίσης...

Ὁ ἀντίπαλός του ἠσκήθηκε ἀπάνω. Ὁ Καμαρωτὸς ἀκούει τὸ περπάτημά του. Ἐρχεται... πλησιάζει... σκύβει ἀπὸ πάνω του... καὶ γυρνώντας τὸ κεφάλι του λοξοτηρᾷ. Ὑστερα ἓνα δοκιμαστικὸ ἄγγιγμα μὲ τὸ νυχοπόδαρό του. Ὁ Καμαρωτὸς μένει ἀσάλευτος. Ἐνα ράμφισμα δυνατὸ κατακέφαλα· δεύτερο... τρίτο...

Καὶ νά, ποῦ ὁ στενὸς κύκλος τῆς δόξας καὶ τοῦ θανάτου, πλαίι στὴ χρυσὴ κοπριά, πίσω ἀπ' τὴν κλειστὴ πόρτα, ποῦ λαχταροῦσε ὁ Καμαρωτὸς νάνοιξει, καὶ ποῦ ἄνοιξε σήμερα, φάρδυνε ξαφνικὰ κ' ἔγινε ἀπέραν-

τος. Πράσινα χωράφια πού κάποι' ἔζησε, πού ὄνειροπόλησε στίς χρυσοκίτρινες νύχτες τῆς λευκῆς κυκλικῆς φυλακῆς τοῦ Αὐγούστου. Εἶναι σκουλήκια μεταξωτά, ὕγροι σπόροι, τρυφερές ρίζες, βολβοὶ μπόλικοι, πράσινα βλαστάρια καὶ σαλιγκάρια. Κι' ὁ Καμαρωτός σ' ἓνα ψῆλωμα χτυπᾷ ἀνοιγοκλείνοντας τὰ χάλκινα φτερά του. Στὸ περήφανο κεφάλι του ἀνατέλνει ὁ ἥλιος. Τὸ στήθος του φουσκώνει καμαρωτό. Κράζει τρεῖς φορές γιὰ τὴ δόξα τῆς ἀναρχῆς, αἰώνιας Δύναμης!

Στὸ ἤρεμο σκοτάδι πρασινοφέγγισαν δυὸ μάτια. Ὁ γάτος ὀσμίζοντας πλησίασε ἀργοπάτητος. Εἶδε τὸ νεκρὸ φίλο του. Ὁ νικητὴς τοῦχε ἀνασκάψει τὸ καύκαλο. Γύρω του πιτσιληθρες θρομβιαστὸ αἷμα. Τὰ ζῶα χαμογελοῦνε; Ὁ αἴλουρος ἔσκυψε κ' ἔγλυψε λίγο αἷμα.

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

ΟΙ ΝΕΟΙ

ΣΤΕΡΝΟΣ ΠΟΘΟΣ

Θέλω τὴν ὥρα, τὴ στερνὴ, στὴν κλίνη μου τὴ νεκρικὴ
πλάι, νάρθης, καλὴ μου.

Μὰ ὄχι μὲ δάκρυα καὶ λυγμούς, μὲ θρήνους κι' ἀναστεναγμούς
πού θλίβουν τὴν ψυχὴ μου.

"Ἐλα μὲ ρόδινη στολὴ, σὰν μιὰ μαγεύτρ' ἀνατολὴ,
πού ἐπίσημα προβαίνει.

"Ἐλα, μὲ τόνο χαρῶπο τραγούδησε κάποιος σκοπὸ,
πού τὴν καρδιὰ νὰ εὐφραίνει.

Τραγοῦδι πέσμου ἐρωτικὸ, τραγοῦδι ὠραῖο, νοσταλγικὸ,
πού θὰ μὲ νανουρίσει,
καὶ θὰ μὲ πάει ἔτσι γλυκὰ στὰ χρόνια μου τὰ παιδικὰ
ὅταν σ' εἶχ' ἀγαπήσει.

Κι' ἀκόμα φίλα με ἀπαλὰ καὶ κράτησε με ἡδονικὰ
στὴν τρυφερὴ σου ἀγκάλη.
Τότες θὰ σμίξουν δυὸ καρδιές, σὰν ἔσμιγαν τόσες βραδυές,
στερνὴ φορὰ καὶ πάλι.

Κ' ἔτσι τοῦ θάνατου ἡ μορφή δὲ θὰ φανεῖ σὲ μὲ ψυχρὴ,
πολὺ θὰ ξαλαφρώσω.

Θὰ πέσω σὲ ὄνειρο βαθύ, μέσα μου ἡ λήθη θ' ἀπλωθεῖ,
ὀδύνη δὲ θὰ νοιώσω.

ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ Κ. ΜΟΡΦΑΚΗΣ

ΠΩΣ ΒΛΕΠΩ ΤΟΝ ΝΙΚΟ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ ΟΙ ΙΔΙΟΤΡΟΠΙΕΣ ΤΟΥ - ΤΑ ΧΑΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ

Με δυό αντίθετα προβλήματα πολεμᾷ ὁ Ν. Νικολαΐδης ὅλη του τὴ ζωή:
Νὰ ἀνακαλύψει τὴ ρίζα τοῦ κακοῦ.
Νὰ χαρεῖ τὴν πηγὴ τοῦ ὠραίου.

Γι' αὐτὸ ὅποιος διαβάσει τὶς τρεῖς σειρὲς τῶν διηγημάτων του κι ἔπειτα τὶς ποιητικὲς πρόζες στὶς «Ἀνθρώπινες καὶ Ἀνθινες Ζωὲς» δυσκολεύεται πολὺ νὰ πιστέψει πῶς γράφτηκαν ἀπὸ τὸν ἴδιο ἄνθρωπο. Δὲν μπορεῖ νὰ ἀντιληφθεῖ ἀμέσως, πῶς διηγήματα καὶ πρόζες ἔχουν κοινὰ χαρακτηριστικά. Πῶς λ. χ. ἡ πιὸ ἀσήμαντη σκηνή, ἡ πιὸ ἀπλὴ λέξη, πού λές πῶς τὶς ἔφερε ἡ περίσταση κι ἡ διήγηση, δὲν εἶναι ποτὲ τυχαία βαλμένες, ἀλλὰ μὲ προσοχὴ διαλεγμένες καὶ μὲ πολὺ μελετημένο σκοπὸ. Πῶς πίσω του στέκει, γιὰ τὸν συγγραφέα, ὁλόκληρος κόσμος ἰδεῶν, συμπερασμάτων, ἀρχῶν καὶ προφητειῶν ἀκόμα. Γιὰ νὰ τὰ ὑποψιαστεῖ ὅλα αὐτὰ, ὁ τυχαῖος ἀναγνώστης, πρέπει νᾶχει τὴν ψυχὴ του τουλάχιστο στὸν ἴδιο τόνο κουρδισμένη.

Γι' αὐτὸ πάντα πιστεύω καὶ πιστεύω, πῶς τὸ ἔργο τοῦ Νικολαΐδη δὲν εἶναι γραμμένο γιὰ τοὺς πολλοὺς κι οὔτε γιὰ τὴ μεγάλη κυκλοφορία τῆς πιάτσας. Ἀπαιτεῖ ἕνα κοινὸ μὲ ἐκλεπτισμένο γοῦστο καὶ πειθαρχιμένη καὶ πολυδουλεμένη γνώση.

Αὐτὸ τὸ διαισθάνεται κι ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας, γι αὐτὸ δὲν θέλει νὰ τὸ ἐμπιστευθεῖ ἀνυπεράσπιστο σὲ ὁποιοδήποτε κερδοσκόπου ἐκδότῃ τὰ χέρια πού θὰ τὸ ἔντυνε μὲ τὴ λιβρέα του καὶ θὰ τὸ ἄφινε νὰ παραστρατήσῃ.

Ἔτσι ἐξηγεῖται πολὺ ἀπλὰ μιὰ ἀπὸ τὶς ἰδιοτροπίες πού τοῦ προσάπτουν καὶ πού τρέφουν τὴν φαντασίαν τῶν νεόβγαλτων καὶ τὶς κουβέντες τῶν πιὸ μεγάλων.

Ποιὰ μπορεῖ ὅμως νᾶναι, ἀποροῦν μερικοί, ἡ ἀξία ἐνὸς ἔργου πού γράφεται γιὰ τόσο λίγους καὶ μάλιστα μόνο γιὰ κείνους πού κιόλας ξέρουν; Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς ὁ Ν. Νικολαΐδης δὲν γράφει οὔτε γιὰ λίγους οὔτε γιὰ πολλοὺς. Δὲν γράφει γιὰ κανένα, οὔτε κἂν γιὰ τὸν ἑαυτό του. Ἀπλούστατα σκέπτεται. Βλέπει, παρατηρᾷ καὶ σκέπτεται. Κατὰ συνέπεια τὸν τυραννοῦν ἐντατικὰ κι ἀκατάπαυστα ὀρισμένα προβλήματα. Ἀδικήματα τῆς φύσης ἢ τῆς συμβατικῆς ζωῆς. Καὶ πολεμᾷ μόνος του νὰ βρεῖ τὰ αἷτια τοὺς καὶ τὴ λύτρωση.

Ἀπολεπίδια αὐτοῦ τοῦ ἀγῶνα εἶναι τὸ συγγραφικὸ του ἔργο.

Γι' αὐτὸ δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ τὸ κοινοποιήσει, δὲν βιάζεται νὰ τὸ κυκλοφορήσῃ, κι οὔτε κουράζεται ποτὲ νὰ τὸ δουλεύει. Τὸ στήνει ἀκατάπαυστα μπροστὰ του καὶ τὸ παρατηρᾷ. Περιπατᾷ καὶ τὸ συλλογίζεται. Μιλᾷ καὶ τὸ ἀναφέρει. Γιατὶ πάντα εἶναι στὴν ἀμφιβολία: Στάθηκε ἡ διάγνωση καλὴ; ἡ θεραπεία ἀνάλογη; ἡ ἀπόδοση πιστότατη; Κι ὅταν μόνον βεβαιωθεῖ γι' αὐτὸ, τότε παραιτᾷ τὴν περίπτωσιν καὶ καταπνέεται μὲ ἄλλη.

Ἄλλὰ ὅταν ἀποτελειώσῃ κάτι τότε τὸ σέβεται πιά κι ὁ ἴδιος. Κο ἀπαιτᾶ ὅλοι νὰ τὸ σεβαστοῦν—σὰν πού σέβεσαι τὸν πόνο καὶ τὸν τίμιο ἰδρώτα τοῦ ἐργάτη.

Γι' αὐτὸ πολὺ δύσκολα δίνει συγγραφικὴν του συνεργασία, ἀλλὰ πολὺ εὐκόλα κοινοποιεῖ στοὺς φίλους του τὴν πνευματικὴν του μυστικὴν ἐργασίαν. Δὲν φοβᾶται νὰ τὴν σκορπίσῃ, νὰ τοῦ τὴν πάρουν. Μακάρι κι' ἀβρεθεῖ κανένας νὰ πεῖ τὴ λύση, μιὰ λύση, κι ἄς μὴν εἶναι αὐτός.

Ἔτσι ἐξηγεῖται κι ἄλλη ἰδιοτροπία του.

Μένει ὁμως ἀκόμα μιὰ. Ἡ δυσκολώτερη. Ἡ ἐκλογή τῶν τύπων του.

Τί ἀνάγκη, τί ἰδέα τὸν σπρώχνει νὰ μιλά συχνὰ γιὰ στριμμένους ψυχρὰς, ἀκροτηριασμένους ἀνθρώπους, ἀλλόκοτες τυραννίες τοῦ νοῦ, βάσανα τοῦ σώματος; Ποῦ τοὺς βρίσκει τέτοιους τύπους; Ποῦ τοὺς παίρνει;

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὑπάρχουν κι ἐξαιρέσεις. Μιὰ τρανὴ ἐξαιρέσις σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση κάμνει ὁ Γιώργης στὸ «Στραβόξυλο». Ἄλλὰ στὸν Γιώργη βλέπουμε καὶ βλέπει κι ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του. Μήπως εἶναι τόσο ἐγωπαθής; Ὅλα ἐξηγοῦνται μὲ λίγη ὑπομονή.

Ὁ Νικολαΐδης τοὺς τόπους του οὔτε τοὺς βρίσκει, οὔτε τοὺς παίρνει οὔτε τοὺς πλάθει, οὔτε τοὺς ἀναπλάθει. Τοὺς ἀνακαλύπτει μιὰ καλὴ μέρα ξαφνικὰ μέσα του καὶ τοὺς γεννᾷ ὅπως ἡ μάννα τὸ παιδί. Κι' ἔπειτα τοὺς βλέπει σιγὰ σιγὰ νὰ μεγαλώνουν, νὰ ὑποφέρουν, νὰ χαίρουνται—ἄλλοιόμως πόσο σπάνια νὰ χαίρουνται!—καὶ νὰ ἀπομακρύνονται ἴσως στὸ δρόμο τῆς ζωῆς. Κι ἐκεῖνος στέκει σὰν κριτικὸς καὶ τοὺς παρακολουθεῖ.

—Τράβα φαρδιά κι ὑπερήφανα τὸ βῆμα σου, λέγει στὸν ἕνα, γιατί σου ταιριάζει.

—Ἐσὺ κλάψε λιγάκι, λέγει στὸν ἄλλο, γιατί αὐτὴ εἶναι ἡ μοῖρα σου. Τοὺς βλέπει πάντα μὲ συμπόνια κι ὑπομονή. Μπορεῖ νὰ περιμένῃ χρόνια τὸ κέφι τους.

Τόσο μαῦρο βλέπει, λοιπόν, τὸν κόσμον γιὰ νὰ βγάξῃ τέτοιους σπόρους ἀπ' τὴν ψυχὴν του; Ἀκριβῶς δὲν τὸν βλέπει μαῦρον καὶ γι' αὐτὸ τὸ ἔργο του ὀλόκληρον εἶναι μιὰ ἔμμεση διαμαρτυρία καὶ μιὰ πονεμένη ἀντίδρασις στὴν τυφλὴν περίστασιν πού γεννᾷ τὸν πόνον καὶ τὸ κακό. Τὸ κακὸ ὁμως μὲς στὴ σκέψῃ του κατηγορηματικὰ τ' ἀρνιέται. Μοχθηρὸς ἀνθρώπος δὲν γεννιέται στὸν κόσμον. Ἡ περίστασις τὸν κάμνει. Πότε ἡ ἀσκήμια του (ὁ Πηγαδᾶς στὸ «Στραβόξυλο») πότε ἡ οἰκτρά χρεοκοπία τῶν πόθων του (ὁ Βαγγέλης ὁ Στραβομάσσελας) πότε ἡ ἀδυναμία του πότε ὁ ἐξευτελισμὸς τῆς τιμίας ζωῆς του. Κάτι τέλος πάντων ξέχωρον ἀπὸ τὸ εἶναι του. Κάτι ξένο ἀπὸ τὴν ψυχικὴν του ὑπόστασιν, πού ἐξακολουθεῖ νὰ στέκει, ἂν καὶ ναρκωμένη, πάντα λευκὴ κι ἀμόλυντη.

Κι ἀκριβῶς, ἡ ἴδια ἡ ἀσκήμια, ἡ ἀδικία, ἡ ἀρρώστεια, ἡ δυσαρμονία τέλος πάντων πού βρίσκονται σπαρμένες στὸν κόσμον κι οἱ θλιβερὲς συνείδησις τοὺς ἐνσαρκώνονται καὶ παραστήνουν τ' ἀλλόκοτα πλάσματα πού κάμνουν τοὺς τύπους του. Σὰν σύμβολα, θᾶλεγα, ἂν ἡ λέξις μοῖρα ἄρρεσε στὴν ἔννοιάν της ἀπ' τὴν ἀνάποδιν. Ἡ ἐπίδρασις τῆς παραφωνίας τοῦ κακοῦ, τὰ κρυφὰ αἰτίά του, οἱ ἀπρόοπτες συνέπειές του πέφτουν μὲς στὴ συνείδησιν τοῦ αἰσθητικοῦ συγγραφέα, σὰν πού πέφτει τὸ ξένον σπειρὶ τοῦ ἄμμου πάνω στὴν εὐαίσθητη μεμβράνη τοῦ στρειδιοῦ καὶ τὴν πληγώνει. Ἡ ἀντίδρασις τῆς ψυχῆς γιὰ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπ' αὐτὰ γεννᾷ τὸ μαργαριτάρν, τὴ σκέψῃ.

Ἡ ἀναζήτηση τῆς ρίζας τοῦ κακοῦ, εἶναι ὀλόκληρο τὸ διηγηματικὸ ἔργο τοῦ Νίκου Νικολαΐδη μαζὺ καὶ τὸ «Βιβλίον τοῦ Μοναχοῦ».

Ὁ Γιώργης στὸ «Στραβόξυλο», εἶναι ἡ ἀμόλυνη ψυχὴ, κάθε ψυχὴ, ποὺ ζητᾷ πονεμένα τὸ δρόμο τῆς.

Στὶς «Ἀνθρώπινες καὶ Ἀνθινες Ζωές» μὲ τὰ ἴδια σχεδὸν μοτίβα βρῖσκει, λές, στὸν ἐξίλασμό τῆς ποιητικῆς σκέψης, τὴ λύτρωση.

Σὰν τὸν κουρασμένο χαροκόπο, ποὺ θὰ γυρίσει τὸ βράδυ στὸ φτωχικό του, καὶ θὰ ξεκρεμάσει ἀπ' τὸν τοῖχο τὴ λύρα του γιὰ νὰ ξεσκάσει, καὶ ξεχνώντας τὸν κάματο καὶ τὸν ἰδρώτα τοῦ ἀγῶνα πῶχει τὸ σκληρὸ μεροδούλι-μεροφάγι, θάρχισι νὰ χαδεύει ἀνάλαφρα τὶς βουβὲς χορδὲς ὡς πού νὰ σκορπίσουν σ' ἀπαλὲς μελωδίες ποὺ μόλις νὰ ταραῖζουν τὴ γλύκα τῆς σιωπῆς καὶ τῆς μοναξιάς, κ' ἔπειτα θάποθέσει τὸ ὄργανο πρὶν ἀκόμα ταιριάσει τὸ τελειωτικὸ τραγούδι τῆς ζωῆς του, ἔτσι ὁ ρεαλιστῆς συγγραφέας, ποὺ ὀλοένα ξεσκάβει τὶς ρίζες τοῦ πόνου καὶ καταγγέλλει τὰ καμώματα τῆς μητριάς μας τῆς ζωῆς, γίνεται μὲ μιὰς ὁ πιὸ ρωμαντικὸς ποιητῆς τοῦ ὠραίου.

«Σὰν δρεπάνια περνοῦν οἱ αἰσθήσεις του πάνω ἀπ' ὅλες τὶς ὠμορφίες», ὅπως λέγει κάποιος ὁ ἴδιος, καὶ ντύνονται μὲ τὴ γλυκεῖα κι ἀτέλειωτη μελαγχολία, δίκαιο συναίσθημα ἐκείνου ποὺ ἀλήθεια βάρτηκε νὰ καταλάβει τί ἀξίζει ἡ ζωὴ, ἀλλὰ δὲν ἄφησε νὰ δαμαστεῖ ἀπ' αὐτὴ.

Ὁ «Χρυσὸς Μύθος» κάμνει μιὰ ἐξαίρεση στὸ ἔργο τοῦ συγγραφέα.

Αὐτόν, ἀλήθεια, οὔτε τὸν λογάριζε οὔτε τὸν σχεδίασε ποτέ. Ἦρθε μονάχος του, ὅπως ἔρχονται καμμιά φορὰ τὰ καλὰ πράγματα, σὰν πεπρωμένα. Κι αὐτός, εἶμαι βεβαία, θὰ τὸν ξαναοδηγήσει μιὰ μέρα σ' ἓνα βασίλειο τοῦ νοῦ, στὸ ὁποῖο σπάνια πάτησε ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ «Γαλάζιου Λουλουδιοῦ»: Στὴν Ἄγνη Φαντασία.

Ἡ φαντασία εἶναι ἀπὸ τὰ πλουσιώτερα χαρίσματα τοῦ Νικολαΐδη, τὸ πλουσιώτερο μπορῶ νὰ πῶ. Ἀλλὰ ἡ φαντασία ὄχι μὲ τὴν κοινὴ καὶ στρεβλωμένη ἔννοια τῆς λέξης, φαντασία στὸ ψέμμα. Ἀλλὰ φαντασία ποὺ ὀδηγεῖ νὰ ἀνακαλύψεις τὴν ἰδέα τῶν πραγμάτων καὶ τὴν οὐσία τῶν γεγονότων, φαντασία δηλ. στὴν ἀλήθεια. Φαντασία ποὺ σὲ βοηθᾷ νὰ τὴν ἀποδώσεις ὅσο τὸ δυνατό πιστότερα, παραστατικώτερα, νοητικώτερα, ἀπλούστερα.

Σ' αὐτὸ ἡ ἐφευρετικότης τοῦ Νικολαΐδη εἶναι ἀνεξάντλητη καὶ ἡ ὑπομονὴ τοῦ ἀκούραστη, μ' ὄλο ποὺ ἔχει ἔμφυτο τὸ τάλαντο τῆς αὐθόρμητης καὶ πλούσιας ἐκδήλωσης.

Τὴν εὐκολία ὅμως αὐτὴ τὴν φοβᾶται καὶ φυλάγεται. Κι ὅταν ξεχύνεται ἀπὸ μέσα του μὲ πολὺ χειμαρρῶδη ὄρμη, καταθέτει τὴν πέννα. Γιατί ἡ ὄρμη καὶ ἡ εὐκολία μπορεῖ νὰ γίνουν καμμιά φορὰ ἐπικίνδυνες. Μπορεῖ νὰ τὸν παρασύρουν σὲ περιαιτολογίες, νὰ τὸν κάμουν νὰ ὑστερήσει σὲ λιτότητα καὶ ἀξιοπρέπεια, νὰ τὸν κάμουν νὰ γράψει σὸν... νεόπλουτος τῆς πέννας!

Κι ὁ Νικολαΐδης σὲ τίποτε δὲν εἶναι καὶ δὲν παρασταίνει τὸν νεόπλουτο. Εἶναι ἀριστοκράτης ἀπὸ φύση. Τὸν ἄλλο τὸν ἀγαπᾷ, τὸν παρατηρᾷ, τὸν συμπνεῖ, ἀλλὰ δὲν τὸν σχετίζεται. Τὶς κοινοτυπίες, σὲ ἀνθρώπους καὶ πράγματα, τὶς δικαιολογεῖ, τὶς οἰκτίζει, γελᾷ καμμιά φορὰ μ' αὐτὲς καλοκάγαθα, ἀλλὰ δὲν τὶς ἀνέχειται.

Καί τόν πλοῦτο ἀκόμα τῶν γνώσεων του καί τῶν κάθε λογῆς ἐπιτη-
δειότητων του τόν κρατᾷ μυστικό καί δὲν τόν ἐπιδεικνύει ὅπου κι ὅπουταν
ῥέχει. Κι ἂν καμμιά ὦρα χρειαστεῖς νά τόν βάλεις στή διάθεση σου
ἢ τυχαῖα τόν ἀνακαλύψεις, τότε ἀναγκάζεσαι θέλοντας καί μὴ νά ἀπορή-
σεις καί νά θαυμάσεις. Πῶς καί πότε τόν σύναξε ἢ μήπως τόν ἔφερε
μαζύ του ἀπὸ ἄλλη ζωή; Σ' αὐτὸ τόν βοηθᾷ ἓνα ἀλύγιστο μνημονικό,
πού κάμνει γιὰ πάντα δικό του ὅτι θελήσει.

Τὸν αἰσθητικό του κόσμο ζηλιάρικα τὸν φρουρεῖ. Στὴν πόρτα του
ἔχει στήσει τὸ φίλτρο τῆς ἰδιαιτέρας φαντασίας του πού ἱστορία,
κι ἀπὸ ἐκεῖ πρέπει ἀναπόφευκτα νά περάσει τὸ κάθε τι πού θὰ μπεῖ μέσα
του. Κι ἂν τυχὸν καμμιά φορὰ χτυπήσει στὴν πόρτα του ἢ μικρὴ κακο-
μοιριά μερικῶν ἀνθρώπων, ἂν κανένας τὸν βλάψει ἢ τὸν γγίξει—πετρο-
βολοῦν πάντα τὰ καρποφόρα δέντρα—ἢ ἔστω καί μόνο αἰσθητικά τὸν
πληγώσει, τότε ξεκαθαρίζει ἀμέσως τοὺς λογαριασμοὺς μὲ τὸν παρεί-
σακτο ἢ ἀπλούστατα τὸν βγάζει γιὰ πάντα ἀπὸ τὴ ζωὴ του.

Μένει ἀκόμη κάτι νά πῶ. Μᾶς ἔδωσε ὁ Νικολαΐδης ὅτι εἶχε νά δώ-
σει; Ἴσως κι ὄχι. Τοῦ μένει ἀκόμα νά δοθήσει σὲ συγχορδία τίς ἐπτὰ
χρυσῆς χορδῆς τῆς ἀγάπης, μερικές ἀπὸ τίς ὁποῖες μόνο διστακτικὰ
ἀλαφροάγγιξε πού καί ποῦ. Σ' αὐτὸ θὰ τὸν ὀδηγήσει ἢ πιστὴ συντρό-
φισσα του, ἢ ἀγνή Φαντασία. Τότε θὰ ξαναγυρίσει ἀπ' ἐκεῖ πού ἄρχισε
καί βαρεμένος ἀπ' τὴν πείρα καί τὴν δοκιμασία θάποτινάξει τὰ φτερά
του σὰν τὸν Φοῖνοικα καί θὰ ξαναγεννηθεῖ στὰ πρῶτα νεανικά του
χρόνια. Καί θὰ μᾶς δώσει μὲ ἀπλότητα ἀκόμη ἓνα θαυμαστὸ ἔργο,
ὅπου θὰ σμίξουν ὅλες μαζύ οἱ πολυάριθμες κολλιτεχνικές του ιδιότητες
καί θὰ βροῦν σὲ νέα σύμβολα τὸ συμπέρασμα τοῦ ἀγῶνα του. Τὸ ἔργο
αὐτὸ κυοφορεῖ κι ὅλα, σιγὴ σκέψη του.

ΜΑΡΙΚΑ ΡΟΥΣΙΑ

«Τὸ κέντημα»: μιὰ ἀπὸ τίς ξυλογραφίες τοῦ Κυπρίου
καλλιτέχνη Τηλ. Κάνθου, πού διακοσμοῦν τὸ «Βομβύκιο»,
τὸ νέο ποιητικὸ βιβλίο τοῦ Τεύκρου Ἀνθία.

NICOLAIDIS, L' HOMME

Mon ami Nicolaidis habite au Caire deux pièces sur la terrasse d' un immeuble de quatre étages. En bas, une plaque indique : «Nicos Nicolaidis, artiste-peintre», puis se répète aussi sur la porte de son appartement.

On entre, et l' on se trouve entouré de tous côtés par les tableaux du peintre, pastels, huiles, qui vous regardent des murs, des tables et même du plancher. C' est surtout des paysages d' Egypte, que Nicos aime pour son mélange éclatant de langueur et d' ascétisme... Et puis, voilà une autre Egypte, menaçante et terrible, les monts rouges du Sinai, aux basaltes brûlants. Dans cet appartement, nulle trace de l' écrivain Nicoloides, et l' on comprend dès l' abord que la peinture est la fonction la plus extérieure de l' homme, tandis que sa fonction d' auteur est bien plus secrète, plus profonde et plus vraie.

Il est là, avec son nez aquilin et son auréole de cheveux blancs, et sa figure aux mille facettes.

D' habitude, on y rencontre quelque jeune homme égyptien, que Nicolaidis dirige de ses conseils et de son exemple vers une plus haute vie. Que de jeunes lui doivent leur développement et combien et combien le lui devront encore !

Nicolaidis mène une vie extrêmement simple : il fait lui même son ménage et sa cuisine ; cela lui permet de n' avoir besoin que de peu pour vivre et de se libérer ainsi le plus possible du souci d' argent. Ce peu, d' ailleurs, il est très sévère sur les moyens de l' obtenir. Il hait toute publicité, tout factice, tout moyen facile de gagner, même s' il est parfaitement raisonnable et légitime. Voilà plus de dix ans qu' il n' a fait d' exposition de tableaux : il répugne trop à l' idée de devoir envoyer des invitations ; il faut, d' ailleurs, le forcer pour lui acheter un de ses tableaux et si, par amitié et par véhémence on arrive à le décider, il faut l' emporter de suite avant qu' il ne change d' avis. De même, il n' a jamais voulu vendre lui-même un seul de ses livres. De tels moyens, pourtant, semblent parfaitement légitimes à la raison mais pour l' artiste qui possède des antennes bien plus fines et bien plus fragiles, ils ont simplement mauvais goût. Nicos préfère peindre d' une facture qui n' est pas la sienne et sans les signer des portraits à partir de photos pour des gens ignorants. Il préfère passer des heures chez un petit photographe des vieux quartiers du Caire à colorier des cartes postales, travail pénible pour lequel il reçoit quelques piastres ; il préfère même souffrir la faim, plutôt que d' emprunter de l' argent, même à son meilleur ami. Sur toutes ces questions il est absolument intraitable et se fâche contre ses amis-gens de-raison qui lui demandent compte de ses actes et prétendent le convaincre de cesser d' être Nicolaidis pour agir comme eux. On s' emporterait à moins.

Nicolaidis est toujours très occupé à rendre service à un tas de gens : il met en scène des pièces et peint des décorations pour des Sociétés de Bienfaisance; il construit des stands d'exposition et même il a dernièrement construit un château remarquable en plein désert pour un de ses amis.

Nicos, aime beaucoup parler de lui-même, c'est son menu défaut. Il fait beaucoup de bien, mais il le raconte toujours; il se prive de bien des choses, mais ne manque jamais de le mentionner; il se fatigue énormément pour être agréable à des gens qu'il connaît à peine mais il vient s'en plaindre à vous. Remarquez, d'ailleurs, qu'il est presque impossible d'être saint en silence.. Ce que l'homme de raison appelle vanité, ne l'est d'ailleurs pas, très souvent. L'artiste qui possède l'intuition et se sait supérieur à ceux à qui il s'adresse, a non seulement le droit, mais même le devoir de marquer et d'annoncer sa supériorité. C'est seulement en la faisant admettre que ses pensées seront écoutées et suivies. Quel autre moyen y a-t-il, puisqu'on ne peut expliquer l'intuition, qu'agir ainsi?

Chez Nicolaidis, il y a un certain manque d'auto-critique pour son oeuvre, manque qui gêne un peu le développement de ses formes d'expressions. Ce léger défaut est d'ailleurs tout superficiel, une sorte de réflexe épidermique : il se déclanche chaque fois que Nicolaidis est avec d'autres, non quand il est seul. Il ne l'empêche pas, non plus, comme fait la vraie vanité, d'admirer sincèrement les oeuvres des autres. Il a au contraire conservé intacte sa faculté d'enthousiasme tant pour la nature que pour l'art, et même, à mesure que son intuition du réel s'approfondit et s'élargit, cette faculté elle-même ne cesse de croître.

J'ai toujours peur, en employant ce terme d'*intuition*, que le lecteur ne se trompe et ne pense qu'il s'agit de l'intuition bergsonienne, dont tout bruit, depuis le début du siècle. A Dieu ne plaise !

L'intuition de l'écrivain, du poète, du philosophe, comme aussi du peintre et du musicien, qui n'est qu'une et centrale, mais qui peut se traduire en différentes techniques, selon la prédominance de certaines formes d'imagination, dues à des affinités physiques, sociales et aussi inconnues, est l'intuition que Spinoza définit : «Le genre de connaissance qui procède de l'idée adéquate de l'essence formelle de Dieu à la connaissance adéquate de l'essence des choses».

L'intuition nous livre l'absolu qu'il y a en toute chose, lorsqu'on voit son essence dans l'harmonie de l'Univers éternel et infini. Elle est à la fois, connaissance, joie et aussi possibilité de création.

Ceci posé, les problèmes qui semblent difficiles à l'homme de raison, se résolvent d'eux-mêmes, ou plus exactement, se dissolvent sur le plan de l'intuition.

Ainsi le «problème» des rapports de l'artiste et de son milieu et le «problème» des rapports de l'artiste et de son oeuvre.

Par exemple, Nicolaidis a toujours insisté sur sa qualité de Chypriote: il se nomme lui-même «Nicolaidis de Chypre» et son dernier livre, quoique entièrement imprimé en Egypte, est marqué : édité à Chypre.

Cet été, j' ai visité Chypre, et je n' y ai rien vu qui ai laissé des traits caractéristiques en Nicos. Dès lors, son insistance à se dire chypriot n' indique pas qu' un rapport doive s' établir entre Chypre et son oeuvre ou lui-même, mais simplement son affection à son égard. Je connais l' Egypte où Nicolaidis vit et je ne trouve pas non plus que le désert ou la découverte tu Sinai ou la société du Caire ait changé en quoi que ce soit la direction de la pensée de l' homme ou de l' écrivain. Certes, aujourd' hui grâce à la radio à la diffusion des revues littéraires, à la traduction des oeuvres importantes en toutes langues, tout homme se dégage plus facilement de l' influence de son pays et de sa société. Mais Nicolaidis est de ce petit nombre d' élus qui sont citoyens de l' Univers des essences, éternel et infini et non seulement de l' Europe ou du monde. Pour ceux-là, les circonstances phénoméniques de leur naissance et de leur éducation ne peuvent avoir que peu d' importance, car l' Univers qu' ils contemplant resplendit partout le même.

Que n' a-t-on pas raconté sur le « problème » des rapports de l' homme, de l' écrivain et de l' oeuvre ! L' écrivain serait-il autre que l' homme et l' oeuvre autre que l' écrivain ? L' oeuvre doit-elle comporter des préoccupations morales ou non et est-ce que l' écrivain est responsable envers l' homme ou est-ce que c' est le contraire ? etc... etc...

Tout ce verbiage est un pur non-sens et ne peut s' expliquer que par le peu d' éducation philosophique de presque tous les écrivains et critiques. A lire les discussions entre grands écrivains français, tels que Gide ou Mauriac et d' autres, on est véritablement décontenancé en constatant les idées primaires qu' ils agitent et les théories embryonnaires dont ils avortent à grand peine. C' est aussi le produit de tout un courant philosophique, né vers le milieu du siècle passé, et qui, sous prétexte de pousser plus à fond l' analyse psychologique de l' individu, a, avec une troublante méthode, procédé par ses théories, et dans tous les domaines, à la désintégration totale de l' individu. Le « moi », cette éminente synthèse, a été dissous et, à vrai dire, complètement volatilisé ! On a laissé à la place une sorte de brouillard où chacun pouvait affirmer ce qui lui plaisait. Le « moi » a disparu ainsi dans le subconscient ; il a disparu dans l' intuition élémentaire de Bergson, toute qualitative, fugitive, personnelle, et qui se font en chaque objet auquel elle s' applique ; même des fonctions aussi peu dangereuses que la sensation, humbles et qui n' avaient jamais cherché noise à personne, ont été du jour au lendemain, dissoutes en une infinité d' éléments insaisissables, incolores, inodores et parfaitement stérilisés. Le « moi » a été dissous dans le social ; il a été dissous dans les sécrétions glandulaires ! Enfin on a déclaré que le « moi » informe qui restait n' avait lui-même pas d' identité, puisqu' il était plongé dans la durée, qui, comme chacun sait, fait boule-de-neige, de sorte que chaque instant c' est un autre « moi », puisque c' est le « moi » de l' instant précédent additionné d' un instant de durée nouvelle !

On a procédé de même façon à la désintégration dans l' art.

L' individu n' ayant plus aucune unité, il n' était pas difficile d' affirmer que l' homme, l' écrivain et l' oeuvre sont trois choses différentes et

même tour-à-fait contraires ! Il n'y a d' ailleurs aucune raison de s'arrêter là ! Divisons chacune des divisions ! L' oeuvre se divise selon les différentes tendances de l' écrivain, et celui-ci selon les différentes tendances subscientes de l' homme, qui lui, a déjà été complètement dissous.

Tous ces bobards ont pleine prise sur la raison, qui est essentiellement un instrument d' analyse.

Mais l' intuition véritable est une synthèse, est unité, et elle perçoit une unité éminente, dans l' individu que dans l' Univers. Celui-ci est primordialement un système d' essences un. Or, par définition, l' essence est indivisible; l' individu est donc indivisible.

Pour l' intuition, il n'y a pas de «problème» des rapports de l' homme, de l' écrivain et de l' oeuvre. L' homme seul existe, l' homme qui a intuition de l' Être, de tout l' Être et du Tout de l' Être en chaque chose ! Cette intuition qui est lui même, qui est son essence, est à la fois et indivisiblement, être, connaissance, joie et création. L' écrivain n' est que l' homme *en tant qu'* il s' applique à communiquer aux autres la joie de son intuition et l' oeuvre n' est que l' homme *en ce qu'* il peut communiquer de sa joie aux autres. Chez le véritable être, l' homme est tout, donc, l' écrivain et l' oeuvre ne sont qu' une représentation forcément fragmentaire et imparfaite de son intuition, de son essence.

Certes, tes hommes qui répondent à cette définition se comptent dans le monde avec les pétales d' une marguerite. L' immense majorité des écrivains, même, ne possède pas l' intuition, ce sont des êtres de raison qui n' ont pas d' unité et n' en aperçoivent pas; les thécrites et les problèmes sur les rapports de l' homme, de l' écrivain et de son oeuvre ne s' appliquent qu' à eux.

Mais Nicolaidis est de ce petit nombre d' hommes qui ont l' intuition. Ces problèmes ne se posent pas pour lui. Il est l' homme.

Il n' a pas pleinement connaissance de la théorie métaphysique que nous avons esquissé et qui fonde et explique l' intuition véritable et ses conséquences, mais il en est de plus en plus consent. Il me disait en effet récemment: «En moi, c' est la vie qui compte, c' est l' homme: ma vie est la statue que je taille: mon oeuvre, ce sont les éclats de marbre qui sautent sous le ciseau».

Et en effet Nicolaidis a la joie de voir dans les petites choses l' Absolu et l' Être, et cette joie, qui est lui-même, est infiniment supérieure à tout ce qu' il est possible d' en communiquer. Nicolaidis le réalise à présent, et comprenant le peu de valeur qu' a l' oeuvre la plus belle par rapport à une connaissance intuitive de plus en plus grande et complète de l' unité de l' Être, il marche sur la voie royale du progrès qui pour l' homme consiste à s' identifier de plus à son intuition et à se diriger ainsi de l' état où il a simplement de l' intuition vers l' état où il est son intuition, point qu' il n' atteindra jamais, car Dieu seul est son intuition.

ΟΙ ΝΕΟΙ

ΑΝΘΟΚΟΣΜΟΣ

Ἡ ἀπέραντη ἀμμουδένια ἐκείνη ἀπλωσιά εἶχε ἀλλάξει πιά μορφή· ὁ Πᾶν τῆς ἐρήμου διάβηκε πρὶ λίγῳ ἀπὸ τὸν τόπο μὲ τῆ φαιδρῆ μυστηριώδικη συντροφιά του, ἀνεμίζοντας στὸν ἀέρα τὴν ἀμμουδένια του χλαμύδα σφυρίζοντας τὸ αἰώνιό του ἐρωτικό τραγοῦδι, κυνηγώντας τὸ νέφος πάνω ἀπὸ τὰ κύματα τῆς ἐρήμου!

Διάβηκε πιά ἡ φαιδρῆ συνοδεία κι ὁ τόπος ἄλλαξε μὲ μιᾶς...

Τὸ γιομάτο φεγγάρι—ἔτσι πού πήγαινε νὰ δύσει—φώτιζε τοὺς μυστηριώδικους ἐκείνους ἀμμόλοφους ἔτσι παράξενα, δίνοντάς τους μιὰν ὄψη ἀπόκοσμη. Ἀπλώθοντας στὶς λειῖες πλαγιὲς ἀνοιχτόχρωμες, γυάλινες σκιές.

Ἦταν τὸ θέαμα μαγευτικό. Διάβηκε ἡ Σιγῆ, ἀνάλαφρη, βουβὴ μὲ τοὺς ἀνάερους πέπλους τῆς πού ρυθμικὰ ἀναπάλονταν σιωπηλὰ μέσ' τὸν αἰθέρα. Τ' ἀέρινα πόδια τῆς δὲν ἄφισαν κανένα σημάδι πάνω στὴν ξανθιά τὴν ἄμμο.

Ἐνα λαμπρὸ μετέωρο αὐλάκωσε μὲ γρηγοράδα τὸν οὐράνιο θόλο, χρυσίζοντας γιὰ μιὰ στιγμή λίγο πιὸ πολὺ τὴν ἄμμο. Τ' ἀστέρια, σὰ σὲ σύνθημα ἀπὸ ἕνα ὑπέρτατο ὄντο, ἔκαναν ὄλα μαζί μιὰ λυγμικὴ χορευτικὴ κίνηση μέσ' στοῖ διάστημα καὶ ζευγαρωθῆκαν! Μιὰ μουσικὴ βουβὴ τοὺς ἔδινε τὸ μεθυστικό χορευτικό σκοπὸ.

Ἐνας κόκκος ἀπὸ τὴν ἄμμο κοντοστάθηκε πάνω ἀπὸ τὸ διπλανό του, ταλαντεύτηκε γιὰ λίγο καὶ κυλίστηκε στοῖ σύντροφο πιὸ κάτου. Ὁ πηχτὸς ἀέρας δὲ δονήθηκε καθόλου ἀπὸ τὴ σύγκρουση.

Κάθε μόριο ἐκείνου τοῦ κόσμου διαποτίστηκε ἀπὸ τὴν οὐσία τῆς ἀναμονῆς. Γιατὶ ν' ἀργοῦσε τόσο νᾶρθαι; τί; ἀκαθόριστο τὸ ἀναμενόμενο!

Κι' ὅμως ἦρθε νά, πρὶν ἀκόμα σβύση τὸ χαμόγελο ἀπὸ τὸ προσωπάκι τοῦ φεγγαριοῦ· πρὶν τ' ἀστέρια παρατήσουν τὸ ρυθμικὸ μεγαλόπρεπὸ τους βάλς, ἔγινε τὸ θᾶμα! Βλάστησε μέσα στὴν ἔρημο ἕνα κρίνο. Καὶ φάνηκε ἔτσι ἀπότομα, χωρὶς καμμιὰ προειδοποίηση, γέννημα τῆς οὐσίας τῆς ἀναμονῆς! Καὶ μεγάλωσε ἔτσι ξαφνικὰ τὸ κρίνο, προσβλέποντας μ' ἀπορία τὸ ἐρημικὸ τοπίο· τὸ χορὸ τῶν ἀττεριδῶν· τὸ δροσερὸ χαμόγελο τοῦ φεγγαριοῦ· τοὺς ἐρημικοὺς ἀπόκοσμους ἀμμοσωροὺς πού τὸ περιτριγύριζαν! Φάνηκε ἔτσι ὀλόρθο τὸ κρίνο μέσα ἀπὸ τὴ μαγεία τῶν διάφανων ἀπαλῶν σκιῶν καὶ τῆ γιορτῆ τῆς ἀσημένιας φεγγαρόλαμψης!

Κι' ὅμως τίποτε δὲν ἄλλαξε ἀπὸ τὸ ἐρημικὸ τοπίο. Ὁ κόσμος τῶν ἤχων ἦταν ἀγνωστος στοῖ κρίνο. Δὲν ἦταν τίποτε πού τὸ παιγνιδιάρικο γαλάζιο φῶς θὰ μπορούσε νὰ σιμώσει χαδιάρικα καὶ νὰ τὸ στολίσει μὲ τ' αὐτὰ του ρουμπίνια καὶ τὰ ξωτικά μαῦρα διαμάντια του. Τίποτε ὡς πρὶ λίγο· γιατί νά· ἕνα ἄλλο θᾶμα, γέννημα τοῦ ὄνειρώδικου κόσμου, συντελέστηκε μὲ ἀφάνταστη μαεστρία. Ἦταν δημιουργημὰ τῆς μυστηριώδικης Ἐκάτης. Μιὰ χρυσῆ—ὀλόλαμπρη—ἀέρινη σαῖτα χύμηξε ἀπὸ τὰ ἐπιδέξια λευκά τῆς χέρια καὶ χώθηκε παρέκει μέσ' τὴν ἄμμο. Λίγα μόρια

ἀπο τὸν κόσμον τῶν κόκκων ἀποτραβήχτηκαν, δειλὰ, δίχως νὰ δονήσουν τὴ βουβρὴ ἀτμοσφαῖρα. Παραμέρισαν γιὰ νὰ βλαπτήσῃ μιὰ μαβιὰ ἀνεμώνη.

Φύτρωσε καὶ μεγάλωσε μὲ πολλὴ βιασύνη. Τὸ δυναμικὸ βλέμμα τῆς Ἐκάτης ἦταν ἕνα γελαστὸ στολίδι τοῦ κάμπου· ὁμορφα ἀκρογιάλια πού τὰ κύματα τῆς παλirroιας ἐκείνης τοῦ γαλάζιου φωτὸς ἄφηναν τὴν ἐνέργειά τους νὰ σκορπίσῃ μὲς τὸν πλατὺ τὸν κόσμον προσδίνοντάς του μιὰν ἀπρόβλεπτη ὁμορφιά. Ἡ διάφανη σκιά τῆς περιπλανιόταν ἀνάμεσα σὲ κόσμον ἄπειρων ξανθῶν κόκκων.

— «Ἀλλάξε μὲ μιὰς ὁ κόσμος» — εἶπε τὸ κρίνο — στὴ γλῶσσα τῶν κρίνων. — Ὁ ἀέρας δὲ δονήθηκε καθόλου· ἡ μαβιὰ ἀνεμώνη δὲν κατάλαβε τίποτε.

— «Εἶναι ὥραϊος τώρα ὁ κόσμος» — κατάληξε τὸ κρίνο σὰν ζύπνησε μέσα του ἡ ἔννοια τῆς ἀρμονίας, γέννημα ἐντυπώσεων μιὰς ἄπειρης σειρᾶς ἀπὸ ὑπάρξεις πού ἐκλείνει μέσα στὸ εἶναι του.

Τὸ θεσπέσιο γέλιο τῶν ἀνθῶν· ἡ ἀμυδρὴ φλόγα τῆς σκέψης στὸ μυαλουδάκι τῆς μέλισσας· μακρυνὲς ἀπήχησες θαμπῶν εἰκόνων περασμένων· ἡ ἀγωνία ἐνοῦ ἀνθίνου θανάτου· τὸ μουσικὸ κελαῖδημα ἐνοῦ ξωτικού πουλιοῦ, κυνηγήθηκαν μεταξὺ τους, σὰν ἀσημένιες ἀνοιχιάτικες πεταλούδες μὲς τῇ γιορτῇ τοῦ Μαγιατικοῦ ἡλίου, μέσα ἀπὸ τὸ εἶναι τοῦ χλωμοῦ ἐρημικοῦ κρίνου. Ἡ ὥραία εἰκόνα τοῦ κόσμου δίπλα ἀπὸ τὴ μαβιὰ ἀνεμώνη ὑφάθηκε μέσα ἀπὸ ὅλες τίς ἄλλες ἔτσι πού ἀποτελέσαν ἕνα ἀρμονικώτατο σύνολο—γιὰ τὸ κρίνο. Ὁ κόσμος πῆρε μιὰ κάποια μορφή. Συνδέθηκε μαζί του μὲ μιὰ κάποια ἀρμονικὴ κι' ἀνετη σύνδεση. Ἦταν ὁμορφος ὁ κόσμος τώρα πού τοῦ ἔδινε τὴν προοπτικὴ τῆς ἡ μαβιὰ ἀνεμώνη....

Δίπλα ἀπὸ τὴ μαβιὰ ἀνεμώνη περιπλανήθηκε ἕνα ξωτικὸ σαλιγκάρι. Δὲν ἦταν γέννημα τῆς μαγικῆς ἐκείνης νυχτιάς. Ἔτσι ἀναπάντεχα, ἀπρόβλεπτα, βρέθηκε στὸν ἐρημικὸ τὸν τόπο. Προχωροῦσε σὰν πᾶνε μόνο τὰ σαλιγκάρια, ἀφίνοντας πάνω στή λεία τὴν ἄμμο μιὰν ἀσημένια ταινία. Τ' ἀργυρὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ χυνόταν πλούσιο πάνω στὸ σπειρωτὸ κέλυφος καὶ ξεχειλοῦσε πλημμυρίζοντας γύρω ἀπὸ τὴν κωνικὴ σκιά του. Ἀπλωνόταν μὲ βιασύνη πάνω ἀπὸ τὴν ἀσημένια ταινία στὴν ἄμμο, κάνοντας τὴν νὰ φωσφορίζει ξωτικά. στολίζοντας τὴν μὲ ἄυλα πολὺ τιμα πετράδια.

Ἡ ἀσημένια ταινία πῆρε μιὰ σπειρωτὴ μορφή, πάνω ἀπὸ τὴ λεπτὴ ἐπιφάνεια τῶν κόκκων, μὲ κέντρο τὴ μαβιὰ ἀνεμώνη.

Ἦταν ἕνα ἀξιόλογο στόλισμα ἡ ἀσημένια ταινία στὸ τοπίο· στὴν ἀνεμώνη· στὸ κρίνο. Τὸ ἀπαλὸ γλύστρημα τοῦ σαλιγκαριοῦ ἦταν τὸ μόνο σημάδι κίνησης πού ἔδινε τὴν ἔννοια τῆς ζωῆς. Τὸ σπειρωτὸ κέλυφος· ἡ κωνικὴ του σκιά· ἡ φωτερὴ, σπειρωτὴ ταινία, συμπλήρωναν τὴ μαγευτικὴ εἰκόνα περιβάλλοντάς τὴν μὲ τὸν πέπλο τοῦ μυστηριώδικοῦ καὶ τ' ἀπόκοσμου. Παράξενος, ὄνειρώδικος ἀνθόκοσμος στὸ μέσο τῆς ἄξενης ἐρήμου....

Τὸ στρογγυλὸ φανάρι τούρανοῦ ἄγγιξε κάποιους μακρυνούς, γυαλιστερούς, ἀμμόλοφους. Τ' ἀστέρια παράτησαν τὸν παραδαρτὸ χορὸ τους.

ΟΙ σκιές μάκραιναν πάρα πολύ. Κυνήγησαν ή μιὰ τήν ἄλλη με γρηγοράδα σιωπηλά. Μεγάλωσαν με μιὰς και σμίχτηκαν σ' ἕνα βουβό ἀγκάλιασμα, σφιγγοντας τὸν τόπο στὸν παγερό τους κόρφο.

Ἡ μαβιά ἀνεμώνη κοίτουταν στὴν ἄμμο μαραμένη. Τὸ ξωτικὸ σαλιγκάρι εἶχε χαθεῖ. Μόνο τὸ χλωμὸ κρίνο στεκόταν ἀκόμα ὀλόρθο στὸν τόπο προσβλέποντας τὴν πένθιμην εἰκόνα.

Ἡ κραυγὴ τοῦ τρόμου ἐνὸς πουλιοῦ κυνηγημένου ἀπὸ τ' ἄγριο τὸ γεράκι· ἡ θολὴ θωριά κάποιου νεκροῦ ματιοῦ· ἡ κρύα ἀσπράδα ἐνὸς κουφαριοῦ· ἡ μαύρη θωριά μιᾶς ἀναστρης παγερῆς συχτιᾶς· τὸ μυστήριον ἐνοῦ κέλυφου μέσα στὸ σκληρὸ βουνήσιο πέτρωμα, στριμώχτηκαν μέσα ἀπὸ τὴν τὶς λεπτές του ρίζες καὶ πλημύρισαν τὸ εἶναι του.

Σὰν ἦχος κιθάρας μακρυνῆς ἀκούστηκε τὸ κουδούνισμα ἐνὸς καρναβανοῦ. Οἱ μακρόσκελες γκαμηλές δρασκελοῦσαν ἀνάλαφρα τὴν ἔρημο πατώντας δίπλα ἀπὸ τὰ κρίνα. Ἐνας καρβουνιάρης, βλέποντας τὸ παράξενο πρᾶμα, γύρισε καὶ με βλέμμα ἐρωτηματικὸ τὸ δειξε στοὺς συντρόφους του. Κατέβηκαν καὶ τὸ πήρανε μαζὶ τους γιὰ τὸ κέρδος ποῦ θὰ ἔδωκεν αὐτοῦς ἀπόδινε...

Οἱ γκαμηλές δρασκελοῦσαν ἀνάλαφρα τὴν ἔρημο κυνηγώντας τὴν Δύση. Πήγαιναν σὲ καινούργιους τόπους—σκέφτηκε τὸ κρίνο ἔτσι σὰν ἀνεβοκατέβαινε ρυθμικὰ στὴ λοφωτὴ ράχη—πλοῦσιους σὲ δυνατότητες μιᾶς διαφορετικῆς ὑπαρξης· ἴσως θὰ μπορούσε ἐκεῖ νὰ πλάσει καινούργιες ἀξίες ἀρμονίας καὶ ὁμορφιᾶς! Ἴσως—πῶς τὸ λαχταροῦσε τοῦτο—νὰ συναντήσῃ ὅσο ἦταν μπορετὸ πιὸ πολλές ἀνεμώνες καὶ ἄλλα τόσα σαλιγκάρια!

Ἡ πρώτη αἰθέρια σαῖτα ἀπὸ τὸν ξανθὸ τὸ Φοῖβο χύμηξε μέσα ἀπὸ τὸν ἀέρα κι' ἀναλύθηκε πάνω στὸ κρίνο σὲ ἄπειρα χρώματα ξωτικά.

Οἱ γκαμηλές δρασκελοῦσαν ἀνάλαφρα τοὺς μακρυνοὺς ἀμμόλοφους ὀλοόενα μικραίνοντας. Παράξενα, τὸ κουδούνισμά τους δυνάμωνε ὀλοόενα καὶ πιότερο.

Ἐνα κύμα ἀκούστηκε νὰ χαΐδευε τ' ἀκρογιάλι. Ἐνα δροσερὸ φύσημα ἀέρα, κουβαλώντας λίγη λεπτὴ ἄμμο μοῦ χαΐδεψε τὸ πρόσωπο. Λίγο ἀπὸ πέρα ὁ φίλος βαροῦσε τὶς χορδές μιᾶς κιθάρας. Οἱ πρώτες ἀχτίδες τοῦ ἡλίου στόλιζαν τὴ θάλασσα σὲ ξωτικὰ γυαλιστερὰ πετράδια...

ΑΡΗΣ ΒΕΓΑΣ

Μιά ἀπὸ τὶς ξυλογραφίες τοῦ Κυπρίου καλλιτέχνη Τηλ. Κάνθου, ποῦ διακοσμοῦν τὸ «BOMBΥΚΙΟ», τὸ νέο ποιητικὸ βιβλίο τοῦ Τεύκρου Ἀνθία.

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ ΕΝ ΚΥΠΡΩ

Παρακολουθείται και έδω ή προσπάθεια πού ήρχισε στην Κύπρον διά την γλώσσαν, δηλ. διά την έπιβολήν της δημοτικής γλώσσης άναγκαστικώς εις τά δημοτικά σχολεία, διότι, άν δέν άποτώμαι, περί αυτού κυρίως πρόκειται.

Με την άδειαν σας θά λάβω μέρος εις την συζήτησιν αυτήν. Έχω καί δικαίωμα καί καθήκον. Καί σεις έχετε καθήκον να με άκούσητε καί δικαίωμα να άπορριψετε τάς σκέψεις μου.

Καί πρέπει εύθως έξ άρχής να σάς πώ ότι είμαι δημοτικιστής. Πιστεύω, δηλαδή, εις την άξίαν καί την ζωντανίαν της δημοτικής γλώσσης. Καί φρονώ ότι ή ένασχόλησις του Έθνους, επί ένα αιώνα, εις νεκρούς τύπους μας άπεμάκρυνεν άπό την ούσian. Πιστεύω άκόμη ότι τουτο είχε τρομακτικήν έπίδρασιν άπάνω στην πολιτικήν, έπιστημονικήν, πνευματικήν καί κοινωνικήν ανάπτυξιν του Έθνους μας. Δέν έπεκτείνομαι επί του σημείου αυτού, διότι τό θεωρω γεγονός, καί διότι εις άλλο άποβλέπουν σί γραμμαί αύτά τάς όποιας έκρινα καλόν να γράψω με την έλπίδα ότι θά τύχω κάποιας προσοχής.

Δέν είναι ζήτημα ότι εύρισκόμεθα σήμερα εις μίαν διγλωσσίαν πού έδημιούργησε μίαν γλωσσικήν άναρχίαν. Η παλαιά προσπάθεια, πού ήρχισεν άπό τό Φανάρι, διά να όπισθοδρομήσωμεν προς τόν Ξενοφώντα, άνεκόπη βέβαια: αλλά καί ό άγώνας του Ψυχάρη να έπιβάλη την γλώσσαν των ψαράδων άπεδείχθη salto mortale. Η γλώσσα όφίσταται πάντοτε καί παντού μίαν έξέλιξιν ή έπιβάλλεται άπό κανένα Δάντε. Εις την φυσικήν έξέλιξιν του δρόμου, τόν όποιον προσεπάθησαν ν' ανακόψουν οι Φαναριώται, οι Σούττσι, ό Μιστριώτης, όφείλεται ή νεωτέρα πρόδοσις του Έθνους εις την ποιήσιν, τό θέατρον, την λογοτεχνίαν. Χωρίς την χρήσιν της δημοτικής γλώσσης δέν θά είχομεν ούτε Σολωμόν, ούτε Βαλαωρίτην, ούτε Κρυστάλλην, ούτε Παλαμάν, ούτε Καρκαβίτσαν, ούτε Έφταλιώτην, ούτε τελοσπάνταν ότι παρουσιάζει μίαν πνευματικήν άνωτερότητα. Άλλά τό ζήτημα δέν είναι ζήτημα του δρόμου.

Υπάρχουν λανθάνοντες παράγοντες της διαμορφώσεως της γλώσσης τους όποιους δέν μπορούμεν να παραβλέπωμεν, άν θέλωμε δχι να έπιβάλωμεν πρόχειρα τήν ιδέαν μας άλλ' άν θέλωμεν να έχωμεν μίαν ένόητη γλώσσης πού να βασίζεται εις την σημειολογικήν πραγματικότητα. Οι παράγοντες αυτοί είναι κυρίως δύο: 1) ή έπίδρασις της καθαιρεούσης. Δέν μπορούμεν να παραγνωρίσωμεν τό γεγονός ότι επί αιώνας αιώνα ή χρήσις της καθαιρεούσης έπέδρασε σημαντικώτατα έπάνω στην διαμόρφωσιν της γλώσσης όπως αυτή όμειλείται άπό τά Αθήνας εις την Κύπρον. 2) Το αισθητικό μέρος. Το γλωσσικόν ζήτημα δέν είναι καθαρώς έπιστημονικόν. Βέβαια ζήτημα γλώσσης θά πη ζήτημα έθνισμού: εγώ διά τη θράδα μας πιστεύω ότι ή χρήσις της δημοτικής γλώσσης εις τάς Ασιαζας, του χρονογράφου, τους ποιητάς των μέσων αιώνων συνετέλεσε πολύ να κρατηθή ή γλώσσα μας καί ό έθνισμός μας: αλλά ή αισθητική άποψις είναι σπουδαιότατος συντελεστής: δι, διά χιλίους λόγους άλλ' ιδίαι, ένεκα της έπίδρασεως της καθαιρεούσης αισθητικής δέν στέκεται, δέν πρέπει να μη στην γλώσσαν μας, διότι έτσι τό λένουν ο μπακκάληδες του Ψυρή ή οι ψαράδες του Σαρωνικού.

"Εί λοιπόν θά μου πητε: Θέλεις να έξελκωλήσθης αυτή ή κατόστασις; Όχι, χίλιες φορές-δχι. Δέν θέλω μόνον να κάμνωμει πειραματισμούς καί δέν θέλω να αρχίζωμει *ανάποδα*. Πειραματισμούς θά έκάμνωμει εις την Κύπρον, άν παραγνωρίσωμεν την πνευματικήν μας Κύπρον καί ανάποδα θέ αρχίζωμει, άν ζητήσωμεν να έπιβάλωμει τους κανόνες καί τυπικόν μίος γλώσσης οι όποιοι δέν υπάρχουν άκόμη άνεγνωρισμένοι. Φρονώ πως έτσι θά ενισχύσωμεν την διγλωσσίαν Κατ' έμέ ό δρόμος μας είναι καθαρός. Εις όσους έτυχε να αναπτύξω τάς άπόψεις μου έμειναν σύμφωνοι Καί είναι αυτοί:

1) Η Άκαδημία ή μιά άρχή όριζομένη υπό του κράτους να συντάξη την γραμματικήν καί τό συντακτικόν της νέας γλώσσης. Έργον δυστολώτατον, τό όμολογώ άλλ' άπαραίτητον. Νομίζω ότι μιά Έπιτροπή ήρχισεν εργαζομένη έδω.

2) Όταν αυτά γίνουιν, να άπαγορευθή ή διδασκαλία της καθαιρεούσης εις τά σχολεία: να διδάσκωνται οι άρχαιοι συγγραφείς όπως διδάσκονται εις τά ξένα κολλέγια. Έτσι ή νέα γενεά θά μορφωθή, θέ σπουδάση, θά εργάζεται, θά μιλή με την γλώσσαν αυτήν. Θά έχη ή γενεά αυτή την ζωντανίαν της γλώσσης. Δέν θά χάνη την ώραν της διά την σημασίαν του *γάρ*, ένά

μπορούσαν την ίδιαν ώραν νά διδαχθῆ τὴν χρῆσιν τῶν λιπασμάτων ἢ τῶν μηχανῶν.

Θά μοῦ πῆτε χρειάζεται καιρός. "ὦ νῶα! γιὰ πιστεύω ὅτι μόνον μετὰ 50 χρόνια —καὶ τοῦτο ἂν ἀρχίσωμεν, ὡς ἐλπίζω, ἀπὸ τώρα—θὰ μπορέσωμεν οἱ "Ἕλληνες νά ἀποφύωμεν τὴν διγλωσσίαν καὶ νά γράφωμεν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν πού μιλοῦμεν. "Ἄλλως θὰ ἐξακολούθησῃ ἡ διγλωσσία. Διότι ἐνδὸς ὁ ποιητῆς καὶ ὁ λογοτέχνης θὰ γράφῃ τὴν ἀναρχομένην δημοτικὴν, ὁ συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας καὶ ἐπιστημονικῶν ἔργων, ὁ δικαστής, ὁ πολιτικὸς, ἡ κυβερνήσις, τὸ Κοινοβούλιον, αἱ χιλιάδες χιλιάδων ὀργανώσεις καὶ σωματεία θὰ γράφουν καὶ θὰ μιλοῦν τὴν καθορευούσαν. Ἐνῶ ὅταν ἡ νέα γενεὰ σπουδάζῃ καὶ μορφωθῆ μὲ μιάν καθιερωμένην καὶ ἀνεγνωρισμένην ἐθνικὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, ἡ χρῆσις ἄλλης γλῶσσης πᾶ' αὐτὴν θὰ θεωρεῖται ἀγραμματοσύνη.

Ὁμολογῶ τὰ σφάλματα τοῦ παρελθόντος. Τὰ δεσμὰ τῆς καθαρειούσης δὲν ἀφήκαν τὸ ἔθνος νά ἐκδηλώσῃ ὅλην τὴν ἀνεγνωρισμένην του ζωτικότητα καὶ τὴν δύναμιν τοῦ αἵματος του πού τρέχει τὸ ἴδιο, χιλιάδες χρόνια, εἰς τὰς φλέβας του. Εἶμαι ἐνσυνείδητος δημοτικιστῆς καὶ πιστεύω ὅτι ὁ ὁσος μας πολιτισμὸς θὰ ἀνθίσῃ μόνον ὅταν τὸ ἔλλ. πνεῦμα ἀφεθῆ ἐλεύθερον χωρὶς τὸν παλῆόν, τὸν αἰώνιον δρόμον πού ἐχάραξε τὸ μακρινὸν παρελθόν του. Ἄλλὰ δυσπιστῶ πρὸς τοὺς προχείρους πειραματισμοὺς καὶ συνειθίζω νά διδῶ μεγαλυτέραν προσοχὴν εἰς τὰς εἰδικότητας καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι γνωρίζουν καλλίτερα ἀπὸ μᾶς ἐκεῖ τὰς δυσκολίας καὶ εἶναι εἰς θέσιν εὐκολώτερα νά ὑπεριτηδῆσουν τὰ ἐμπόδια. Καὶ προσπαθοῦν. Πάντως ὅμως χαιρετίζω μὲ ἰδιαίτεραν εὐχαρίστησιν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν κίνησιν τῆς ἀγαπημένης πατρίδος μας καὶ εὐχομαι ὅπως χρησιμοποίησῃ ὡς ἕνα κίνητρον ἀναζωογονήσεως γενικώτερα τοῦ ζητήματος διὰ νά κατεβυθῆ ὑπὸ τῶν ἀρμοδιῶν πρὸς τὴν λύσιν πού ζητοῦμεν καὶ πού τὴν ἀπαιτεῖ ἡ πνευματικὴ πρόοδος τῆς Φυλῆς. Ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἡ κίνησις εἶναι ἀξία καὶ προσοχῆς καὶ σεβασμοῦ.

N. ΚΛ. ΛΑΝΙΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Ἐν Λάρνακι τῇ 9ῃ Αὐγούστου 1940.

"Αγαπητέ μου Παπαγγέλου*,

Διαβάζω στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα»—εἶμαι τακτικὸς ἀναγνωστὴς τῶν—τὰ ὅποια δυστυχῶς μᾶς ἔρχονται ἐδῶ πολὺ ἄργα.

* Δοσμένο ἀπὸ τὸν κ. Παπαγγέλου γιὰ νά δημοσιευθῆ.

τὴν μελέτη σου γιὰ τὸν «Ποιητῆ» καὶ σὲ εὐχαριστῶ γι' αὐτὴν, γιὰτὶ πρώτη φορὰ μοῦ παρουσιάζεται ἡ εὐκαιρία νά μάθω κατὶ ὀλοκληρωτικῶ γι' αὐτόν.

Στέκομαι στὸ μέρος πού γράφεις γιὰ τὸ τὸ ζωγραφικὸ τὸ ἔργο. Στὸ σπῆτι τοῦ πεθεροῦ μου—Κυπριανοῦ Παυλίδη—σώζεται μιὰ ἐλαιογραφία, ἀρκετὰ κατεστραμένη δυστυχῶς, πού παριστᾷ μιὰ γριὰ σὲ παλιὰ Κυπριακὴ ἐνδομυαία. Μιὰ μαύρη, ἡ Πολυζένη Κίδση (;), βαφτιστικὰ τοῦ πεθεροῦ μου καὶ ὁ κλειδάτορας τοῦ σπιτιοῦ μας, πέθανε τώρα ἔχει μερικὰ χρόνια, μοῦ ἔλεγε πὼς παριστᾷ «τὴν μητέρα τοῦ τατὰ μου, τὴν Κυρά Φροσύνη» καὶ πὼς «τὴν ζωγράφισε ἕνας ζωγράφος πού ἦτο κάποτε στὴν Μητρόπολι, συγγενὴς τοῦ Δεσπότη τοῦ Κυπριανοῦ» καὶ ὅτι «ὁ ζωγράφος ἦταν πολὺ φίλος τοῦ τατὰ μου». Ἐγὼ προσωπικῶς ἀμφιβάλω ἂν ἡ ζωγραφία εἶναι τῆς Κυρά Φροσύνης, γιὰτὶ κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς μου αὐτὴ θὰ ἦτο πρὸ πολλοῦ πεθαμένη, προτοῦ ὁ ποιητῆς ἔβηθι στὴ Λάρνακα. Διόλου ἀπίθανον νά εἶνε ἡ ζωγραφία τῆς Κοκονοῦς ἢ τῆς κόρης τῆς. Κανεὶς πού ξεύρει αὐτὰ τὰ πρόσωπα θὰ μπορούσε νά μᾶς διαφωτίσῃ. Ὁ μακαρίτης ὁ Λιπέρτης ἴσως, ἀφοῦ ἡ Κοκονοῦ ἦτο ἡ μάνα του.

Ὅταν ζοῦσε ἀκόμη ὁ φίλος μου μακαρίτης Τσάπρας Περιδῆς, ὁ ὅποιος κατεγίνετο καὶ μὲ τὲς ζωγραφίαις, τοῦ ἔδειξε τὴν εἰκόνα αὐτὴ καὶ μοῦ εἶπε πὼς δὲν ἔλεγε καὶ μεγάλα πράγματα ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως, προσεφέρθη ὅμως νά τὴν ἀγοράσῃ καὶ μοῦ προσέφερε καὶ ἕνα μικρὸ ποσόν, ἀπεποιήθηκα ὅμως τόσον τὴν πρότασιν του ὅσον καὶ τὴν προσφορά του, γιὰτὶ δὲν θέλησα νά στερηθῶ ἕνα πεθερικὸ μου ἐνθύμιον. Φαντάσθη τώρα νά εἶνε ἔργο τοῦ Ποιητῆ.

Ὅταν πρὸ λίγα χρόνια μετεκόμιζα στὸ καινούργιον μας σπῆτι, βρῆκα μέσα σὲ μιὰ παλιὰ ντουλάπα, μιὰ ἄλλη ἐλαιογραφία, ἡ ὅποια χωρὶς ἄλλο εἶνε ἔργο τοῦ Ποιητῆ. Ἄν καὶ δὲν σκαμπάζω γρὴ ἀπὸ ζωγραφικῆ, μοῦ φαίνεται πὼς δὲν εἶνε καὶ κανένα ἀριστοῦργημα τέχνης καὶ γι' αὐτὸ τὴν εἶχα ὡς χθὲς ριγμένη σὲ μιὰ γωνία. Ἀπὸ τὸ διάβασμα ὅμως τῆς μελέτης σου πῆγα τὴν βρῆκα, τὴν ἐκαθάρισα καὶ τὴν ἔβαλα σὲ κατάλληλο μέρος, γιὰτὶ εἶνε ἡ προσωπογραφία τοῦ Πασκοτίνῃ πού σὺ λές πὼς βρίσκειται στὸν GREENWOOD. Νά πὼς ἐξηγῶ τὸ πρᾶγμα: Ὁ Πασκοτίνῃ εἶνε συγγενὴς ἐξ ἀγχιότητας τῶν πενθερικῶν μου: ἡ πεθερὰ τοῦ Πασκοτίνῃ καὶ ἡ πεθερὰ τοῦ πεθεροῦ μου ἦσαν ἀδελφές. Διόλου λοιπὸν ἀπίθανον, καμιά μέρα πού τὴν εἶδε ὁ πεθερός μου—τὴν εἰκόνα—στὸ ἀτελιέ, ἂς ποῦμε, τοῦ ποιητῆ θὰ τοῦ ἔκαμεν ἐντύπωσιν καὶ

θά τοῦ τὴν ἐξήγησε, ἢ ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς ξεύροντας τὴν συγγένεια θά τοῦ τὴν ἐχάρισεν. Ὑστερα πού ἀναγκάσθηκε ὁ πεθερός μου νὰ τρέχη ἀπο χωριό σέ χωριό γιά τὸ «καρβέλι», θά ξεχάστηκεν ὁ γέρο Πασκοτίνη σέ μιὰ γωνιά τοῦ σπητιοῦ μας, ὁπότε μετὰ τόσο χρόνια τυχαίως ὀλότελα τὴν βρήκαμε. Γαυτὴν εἶμαι πιά βέβαιος ὅτι εἶνε ἔργο τοῦ Ποιητῆ Γώρα Ἰωσφ καὶ ἐκέεινη ποῦ εἶνε στοῦ GREENWOOD νὰ εἶνε ἓνα πρωτότυπο ἢ ἀντίτυπο τῆς ἴδιας εἰκόνας. Πάντως ἡ ὁμολογία τῆς Πολυξένης ὅτι τὴν Κυρὰ Φροσύνη τὴν ἐξωγράφησεν ἓνας ζωγράφος κτλ. εἶνε μιὰ ἀρκετὴ μαρτυρία ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεώς μου. Ἄν δὲ αὐτὴ μου ἢ ὑπόθεσις εἶνε γερὴ, τότες χαίρω ἐξαιρετικὰ γιὰ τὴν μελέτη σου μὲ ἕκαμε κάτοχο δύο ἢ ἐνός τουλάχιστο ἔργου τοῦ μεγάλου μας Ποιητῆ.

Μὲ πολλὴν ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην

Π. Δ. ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀγαπητέ μου,*

Τὸ ἄθρο σου «γύρω ἀπὸ τὰ Μνημόσυνα τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη» σὸ τελευταῖο τεῦχος τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» παρουσιάζει κάπια σημεῖα πού τραβοῦνε ξεχωριστὰ τὴν προσοχή μου, τόσο πού μοῦ φάνηκε γιά μερικὰ—τὰ Β καὶ Δ λόγου χάρι—σὰ νὰ τὰ ἔγραψες ἔχοντας σὸ νοῦ σου ἀντιθετες ἀποψεις πού εἶχα φανερώσει ἐγώ.

Τὰ παίρνω μὲ τὴ σειρά πού ἔχουνε σὸ ἄρθρο σου.

Α.

Ὑπογραμμίζω ζωηρὰ τὴν ἀνάγκη νὰ ὀργανωθῆ ὁ τόπος γιά τὰ διάφορα ζητήματα του· κι ὄχι τελευταῖο γιά κείνο τῶν τῶν πνευματικῶν του δουλεφτάδων. Τόσο βαθιὰ τὴ νιώθω τὴν ἀνάγκη τούτη, πού, γιά νὰ τὴν κηρύξω, δὲ δυσκολεύτηκα νὰ παραφωνήσω σέ κάπια συγκεντρωσὴ παναγυριστικῆ, τὸ 1935, στὰ λευκοσιάτικα ἐβδημηκοντάχρονα τοῦ—μακαρίτη τόρα—Λιπέρη. Ἀντὶς ὕμνος καὶ τραγούδια γιά τὸν Ποιητῆ, ὑπόβαλα τὸν καημὸ καὶ τὸν πόνο πὼς «εἴμαστε ἐγκληματικὰ ἀδιάφοροι γιά τὸ πνευματικὸς καὶ καλλιτεχνικοὺς ἐργάτες τοῦ Νησιοῦ μας», καὶ ζήτησα νὰ τὴν πάρουμε «τὴ σημερινὴ γιορτὴ γιά εὐκαιρία νὰ συγκεντρώσουμε τὴ σκέψη μας» καὶ «νὰ σκεφτοῦμε μὲ πῶς τὸν τρόπο θά

μπορέσουμε νὰ ὀργανώσουμε τὸν πῶλεμ τῆς ἀδιαφορίας αὐτῆς καὶ τὴν ὑποστήριξ τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἐργασίας γιά νὰ μπορέσει κι ὁ τόπος μὰ νὰ δεῖ μέρες χαρὰς καὶ μέρες εὐτυχίας. Εἶπα ἀκόμα τότες πὼς «ἂν ἡ σημερινὴ γιορτὴ βάλει γερο θεμελίο σὲ μιὰν ἀτσαλόχτιστη παγκύπρια ὀργάνωση γιά τὴν ὑποστήριξ τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἐργασίας τοῦ τόπου μας.... θά τιμηθοῦμ πρεπούμενα μὲ τὴν παρουσία μας στὴ γιορτῆ, γιὰτι τότες θά γίνῃ φανερὸ πὼς στὶ τιμητικὰς ἐρχόμεστε «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθεία» εὐλαβικοὺ προσκυνητῆς, ἀπο ἀναγκῆ ἐσωτερικῆ πιά κι ὄχι ἐξωτερικῆ, γιά νὰ δειχτοῦμε ἢ γιά νὰ νὰ περάσουμε τὴν ὄρα μας. Τὸν χαρὰ τῆς ὀργάνωσης τὸν ἄκουσε πολλὲς φορές ἀπο τότες νὰ τραγουδιέται καὶ σὸ Νησι μας καὶ στὴν Ἑλλάδα, μὸ δουσυχῶς, φαίνεται πὼς ἐδὼ ἀκόμα δὲ ἔχουμε γίνῃ ἀξιοὶ γιά τὴν τιμὴ πού μὰ κάνουν οἱ πνευματικοὶ μας δουλεφτάδες Καρτερῶ τὴν ὄρα πού θά δῶ πὼς ἀρχίζουμ νὰ γινόμαστε.

Β.

Τὸ «πὼς θάπρεπε νὰ γίνῃ κοινὸ μνημόσυνο γιά τὸ Βασίλη Μιχαηλίδη καὶ τὸν Δ. Λιπέρη», μῖας κὶ ἀποφασίστηκε νὰ γίνῃ τὸν Ἰούλιο μνημόσυνο τοῦ πρώτου, δὲν εἶναι τόσο ἀλαφριά ἰδέα ὅσο πάει νὰ τὴ δείξει τὸ ἄρθρο σου. Ἰούλιος εἶναι ὁ μῆνας πού πέθανε (στὶς 17, τοῦ 1937) ὁ Λιπέρης ἐκεῖ πού ὁ Μιχαηλίδης πέθανε Δεκέβρι (στὶς 9 τοῦ 1917). Ἐκκλησιαστικὰ κανονικὸ μέρα φέτος γιά «θρησκευτικὸ μνημόσυνο» εἶναι ἡ 14 τοῦ Ἰουλίου γιά τὸ Λιπέρη κ' ἡ 8 τοῦ Δεκέβρι γιά τὸ Μιχαηλίδη.

Ἄν ὄχι σέ καθὲ πὼλη τοῦ τόπου μας μὰ σέ κείνες καν πὼ ἔχουνε πῶς στενὴ σκῆση μὲ τὸ Λιπέρη, ὅπως ἡ Λευκοσία, ἡ Σκάλα, ἡ Κερύνεια, ὅε θά μπορούσε νὰ τὸ βρῶ ποτὲ σωστὸ νὰ γίνῃ τὸν Ἰούλιο μνημόσυνο γιά τὸ Μιχαηλίδη καὶ νὰ μὴ γίνῃ γιά τὸ Λιπέρη, γιὰτι τάχα δὲν «εἶναι κ' αὐτὸς ποιητῆς... τῆς 9ης Ἰουλίου». Ἄν ὁ ὀργανωτῆς τοῦ μνημόσυνου γιά τὸ Μιχαηλίδη στὶς 9 τοῦ Ἰουλίου πρόσφεραν τὴ σενεργασία τους γιά ὀργάνωση μνημοσυνου γιά τὸ Λιπέρη στὶς 14, μπορούσε ἴσως νὰ μὴ ἦταν ἀταίριαστο. Χωρὶς τέτια ἐξασφάλιση ὄμως τὸ μνημόσυνο ἔπρεπε νὰ εἶναι κοινὸ. Μάλιστα γιά τὴ Λευκοσία καὶ τὴ Λεμεσὸ, ἂν ὄχι γιά κάθε πὼλη τοῦ τόπου μας, θρησκευτικὸ μνημόσυνο τὸν Ἰούλιο δύσκολα θά τὸ δεχόμενα χωρὶς πρόνοια καὶ γιά τὸν Πρωτοψάλτη τῆς Κύπρου τὸ Στυλιανὸ Χουρμούζιο, πού ὁ θάνατός του εἶχε γίνῃ τὸν Ἰούλιο (στὶς 20, τοῦ 1937).

* Τὸ γράμμα αὐτὸ τοῦ κ. Σάβα Χρήστου ἔχει σταλεῖ στὸν κ. Τεῦκο Ἀνθία, ὡς ἀπάντησι σὸ ἄρθρο του, πού δημοσιεύτηκε σὸ προηγούμενο τεῦχος τῶν «Κυπρ. Γραμμάτων», τὸ ἀφιερωμένον σὸ Βασίλη Μιχαηλίδη. Τὸ δημοσιεύουμε σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία τοῦ κ. Χρήστου, μὰζι μὲ τίς σχετικὰς παρατηρήσεις τοῦ κ. Ἀνθία, σὸ στέλεος.

ὅτι Στὸ σμίξιμο τῶν δυῶ ποιητῶν μας σὲ ἄνοιγνόν μνημόσυνο δὲ μπορῶ νὰ δῶ κανένα ἰδιόμοτο, σὲ περίσταση ποῦ δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ ὅτι τὰ τὸν καθένα χωριστό. Δὲ μπορῶ νὰ ξαί-
νω ὡς ἂν οἱ προσωπικὲς τοὺς σκέσεις ὅσο
προσέλασαν, δὲν ἦσαν ἁρμονικές. Κάτιο μέ-
γιστος τῆς μελέτης τοῦ καλοῦ μας Γλαύκου
ἐπιβλήθη ἐπιβίωση στὸ ἴδιο τεῦχος μετ' ἄλλο σου,
ὅπου δίνει τὴν ἀντίθετη ἐντύπωση. Μὰ κι
νοσημονικὲς νὰ μὴν ἦσαν ἀκόμα, τὸ ἔργο
πρὸς τὴν ποιητῶν μας κ' ἡ σημασία του—γιὰ
ὅτι τὸν τόπο—τόρα κἂν τοῦ κ' οἱ δυῶ ἐν-
τυπώματα χῶμας—ἀπαιτοῦν τὴ συνένωση τους
ἐν τῇ ἐχτίμησιν μας καὶ τὴν ἀγάπην μας,
καὶ τὴν καρδιά μας καὶ τὸ νοῦ μας, οἷς
προσροσεφκὲς ἢ τίς ἐφέκας μας.

Γ.

Ἐξαρτῶνται ν' ἀποκατασταθῇ ἡ ἀλήθεια
ἡγεμονικῶς μετὰ τὸ μνημόσυνο στὴν Κερύνεια
ἐπὶ τῆς Λάπθου. Δὲν εἶναι παρηγορητικὸ
τὸ πρὸς τὰ ἱστορικὰ τῶν μακρινῶν καιρῶν
φθὸν ἀφήνουμε λάθη στὴν ἱστορία τῶν σημε-
ριῶν.

Ὅτι τὰ πέντε μέλη τῆς «διοργανωτικῆς ὁμά-
δας» γιὰ τὸ μνημόσυνο στὴν Κερύνεια δὲν
ἀξιοποιεῖ κανένα ρόλο*, ἐχτός ἂν εἶναι
ροητικὸς μονάχα πὼς τὸ βρήκαμε καλὸ νὰ
γίνῃ. Οὐσιαστικῶς μέρος στὴν ὀργάνωση
ἡγεμονικῶς ἡ μητρόπολις μας καὶ ἡ Ἐκκλησία
τοῦ Ἀρχαγγέλου, ποῦ δὲν ἀναφέρονται
καθ' ἑαυτὸν ὁ στίχος σου. Δὲν εἶναι ἀβά-
ρτη ὁ φόβος μου πὼς δὲν θὰ γινόταν
ἡγεμονικῶς, ἂν αὐτὲς δὲν βρισκόνταν πρόθυμες
τὰ εὐαγγελιστοῦν καὶ προσφέρουν τὸ κοινὸ
μνημόσυνο τῶν Ἐθνομαρτύρων (Κύπρου)
Ἰσαβέλλης Μιχαηλίδου καὶ Δημητράκης Λ(ι-
πιδάκης)—ἦσαν τόσο βιαστικὰ τὰ πράγματα
ὅσο ὅτι ἐξαίρετος ὁ Σ(τυλιανός) Χ(ουρμούζιος).
Ἄν ἴσως τὸ ἐκκλησιαστικὸν δὲν κατάλαβε
ἡγεμονικῶς καὶ γιὰ τοιοῦτος ἄκουσε τὸ «αἰώνια
ἡμῶν μνήμη», οὔτε τὸ ἴδιο φταίει οὔτε κείνοι
τοῦ τοῦ πρόσφεραν τὸ μνημόσυνο. Ἡ ἐπι-
στρατευτικὴ ἀπόστολη χαρακτηριστικῶς
μορφοῦν ἀκόμα τὰ μνημόσυνα καὶ τίς γιορ-
τὲς μας.

Ἐξαρτῶνται ν' ἀποκατασταθῇ ἡ ἀλήθεια
ἡγεμονικῶς μετὰ τὸ μνημόσυνο στὴν Κερύνεια
ἐπὶ τῆς Λάπθου. Δὲν εἶναι παρηγορητικὸ
τὸ πρὸς τὰ ἱστορικὰ τῶν μακρινῶν καιρῶν
φθὸν ἀφήνουμε λάθη στὴν ἱστορία τῶν σημε-
ριῶν.

* Σημ.—Κ. Γρ.—Ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Κερύνειας σχημα-
τίσθη ἀπὸ τὸν κ. Κρανιδιώτη κυρία, ποῦ ἀφοῦ συνε-
βήθη μετὰ τὴν Μητρόπολιν καὶ τὸν κ. Σ. Χριστὴν κα-
ταστήσει καὶ τὰ τοῦ μνημοσύνου. Ἀπὸ τὰ μέλη τῆς
Ἐπιτροπῆς παρεῦρθηκαν στὸ μνημόσυνο ὁ κ. Κρανι-
διώτης καὶ ὁ κ. Χρ. Χριστοφίδης. Ὁ κ. Χριστὴς, ποῦ
ἀποφασίσθη νὰ ἐκφώνησιν λόγον ἐπιμνημόσυνου, ἐβράβυ-
θη καὶ δὲν ἔλαβε νὰ προσέλθῃ ἐγκαιρῶς. Τὸν λόγο
ἀντικατέστη μερικὲς τροποποιήσεις τὸν εἶπε ὑστερότερα
καὶ τὸ μνημόσυνο τῆς Λαπθῆου.

τὸ περιεχόμενον ἦταν «Κυπριακὰ Μνημό-
συνα Δεφτερογιοῦν 1940. Βασίλης Μιχαη-
λίδης». Στὸ τέλος ἀπαγγεῖλαν τὴν «9ῃ Ἰου-
λίου» καὶ τὴ «Χιῶτισσα» κορίτσια τῆς κω-
μόπολης.

Δ.

Τὴν καθεχρονικὴν μέρα γιὰ τὸ μνημό-
συνο τοῦ Ποιητῆ θὰ εἶναι δικαίωμα καὶ
χρέος τοῦ Συλλόγου ἢ «Συντροφικῆς Βα-
σίλης Μιχαηλίδου» νὰ τὴν ὀρίσουν. Μόλο
ποῦ τὸ ἄθροισμα παρουσιάζει γιὰ καθιε-
ρωμένη τάχα μέρα τὴν 9 τοῦ Ἰουλίου ἢ τὴν
προηγούμενη τῆς Κυριακῆ, δὲν μπορεῖ νὰ
περιορίσει τὴν ἐλευθερία τῆς εἰδικῆς ὀργά-
νωσης νὰ σκεφτεῖ καὶ ἀποφασίσῃ γιὰ τὸ
ζήτημα.

Οἱ λόγοι ποῦ δίνει τὸ ἄθροισμα γιὰ τὴν κα-
θιέρωση τούτῃ ἐμένα δὲν μοῦ φαίνονται
ἱκανοποιητικοί.

Δὲ βλέπω γιὰ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ γίνῃ τὸ
Δεκέμβριον τόσο «ἀνεμωδιστικὰ καὶ χωρὶς πολ-
λὲς διατυπώσεις» ὅσο καὶ τὸν Ἰούλιον τὸ
μνημόσυνο τοῦ Μιχαηλίδου. Ἄν «πολλὲς
διατυπώσεις» εἶναι τὰ κόλυβα καὶ τὸ διά-
βασμα τῶν εὐχῶν ποῦ γίνῃ τὴν 9 τοῦ Ἰου-
λίου μπορεῖ νὰ βρεθοῦν ἔτοιμα μετὰ τὸ μνη-
μόσυνο γιὰ τοὺς Κυπρίους Ἐθνομαρτύρους
τοῦ 1821, δὲν εἶναι σοβαρὸς λόγος. Πρῶτα
πρῶτα, τὸ μνημόσυνο γιὰ τοὺς Ἐθνομάρ-
τύρους δὲ γίνεται παρὰ σὲ πολὺ λίγους τό-
πους. Ὑστερα θὰ ἦταν μικροπρέπεια νὰ
λογαριαστοῦν τὰ πράγματα τοῦτα γιὰ ἐμ-
πόδιο. Καὶ τελευταῖα, μὰ ἀπάνω ἀπ' ὅλα,
τὸ μνημόσυνο τοῦ Μιχαηλίδου δὲν πρέπει
νὰ γίνῃ μονάχα ἓνα ἄνομα παραπάνω στὸ
μνημονοχάρτι τῶν πεθαμένων, κ' ἓνας ἀκό-
μα τύπος κοντὰ σὲ τόσοσους ἄλλους ποῦ
«ξεφουσκάρουμε» καὶ δὲ νιαζόμεστε γιὰ
τὴν οὐσία· πρέπει νὰ γίνῃ ἀληθινὸ μνη-
μόσυνο τοῦ Μιχαηλίδου. Γιὰ τοῦτο μόλις
στὴν ἀντίληψιν τῆς δικῆς μου κείνο ποῦ δὲν
πρέπει ποτὲ νὰ λειψῇ εἶναι τὸ πνευματικὸν,
φιλολογικὸ ἢ καλλιτεχνικὸ μνημόσυνο
ἀντὶ τὸ θρησκευτικόν.

Ὁ ἄλλος λόγος εἶναι πὸς πολὺ ἀληθό-
δειος παρ' ἀληθινός. Ὁ Μιχαηλίδης χω-
ρὶς ἄλλο ἔχει ἐνώσει ἀχώριστα τ' ὄνομα
τοῦ μετὰ τὸν Κυπριανὸν καὶ τὴν 9 τοῦ Ἰουλίου,
ποῦ τοὺς ἔχει καμῖ γιὰ πάντα τὸ καλύτε-
ρο μνημόσυνο μετὰ τὸ τραγούδι του. Μὰ
τοῦτο δὲν εἶναι λόγος νὰ τοῦ δώσουμε
τοῦ λατρευτῆ τῆς λεφτεριάς καὶ πεθαμένου
τοῦ μαρτύριου τῆς ἐξαρτήσεως. Πρῶτα πρῶ-
τα, δὲ βλέπω τι τιμὴ μπορεῖ νὰ τοῦ εἶναι
ἐπισημὸν ἀπὸ τὰ «Κυπριανοῦ, Χρυσάνθου,
Μελετίου, Λαυρεντίου, κτλ ν' ἀκουστέῃ καὶ
τ' ὄνομα «Βασιλείου» ἢ—ἂν εἶναι καί—
«Βασιλείου Μιχαηλίδου τοῦ ποιητοῦ τῆς
9ῆς Ἰουλίου». Ὑστερα, δὲ βλέπω γιὰ

νά δίνεται ή έντύπωση πώς τό τραγούδι τής «9ης 'Ιουλίου» είναι τό άπαντο τοῦ Ποιητή, πού έχει δουλέψει καί πιό λαμπερά ποιητικά διαμάντια ὅπως τή «Χιώτισσα» καί τήν «'Ανεράδα». Καί τελευταία μά άπάνω άπ' ὄλα οί γιορτές καί τά μνημόσυνα—τά τελευταία πιό πολύ παρά τά πρώτα μιάς κι' άναφέρονται σέ πεθαμένους—δέν είναι πράματα πού προσθέτουν τίποτες στήν άξία καί τήν τιμή τῶν προσώπων πού «τιμοῦμε», παραμόνο εύκαιρίες νά θυμούμαστε έμείς τίς ὑποχρέωσές μας άπέναντί τους καί τά χρέη μας γιά τόν τόπο καί τόν κόσμο, κ' εύκαιρίες νά κεντρίζεται ή ὄρεξη καί νά δίνεται κουράγιο σέ δυναμικούς δουλεφτάδες τοῦ τόπου.

“Όσο πού ν' άκούσω άλλα έπιχειρήματα βασικά, ή ιδέα μου είναι πώς τοῦ Μιχαηλίδη τό μνημόσυνο πρέπει νά γίνεται τό Δεκέβρη, μεταφερόμενο, —άν προτιμηθεῖ— στήν Κυριακή ἀπό τίς 25 ὡς τήν 31, ὅπως καί κείνο τοῦ Λιπέρτη πρέπει νά γίνεται τόν 'Ιούλιο. “Ετσι θά έχουμε διπλή τήν εύκαιρία πού εἶπα. Καταντά μάλιστα νά πιστεύω πώς δέν είναι χωρίς λόγο πού ή Πρόνοια ἔδωσε τόσο χωριστή έποχή στό θάνατο τῶν δυό ποιητῶν.

Ε.

“Ο Σύλλογος εἶτε ή «Συντροφιά Βασίλη Μιχαηλίδη» δέν ἔχω άμφιβολία πώς θά γίνει ἀπό πρόσωπα γιομάτα έχτίμηση γιά τό έργο του καί συμπόνια κι άγάπη γιά τόν Ποιητή. “Η εύχή τής καρδιάς μου είναι σύντομα νά μπορέσουν νά κάνουν ὅσο μπορεῖ πιό πολλά άπ' ὅσα κάνουν άλλοῦ οί αντίστοιχες ειδικές ὀργανώσεις. Νιώθω τήν άνάγκη ὅμως νά «σημάνω» κάπιο κίντυνο.

Δέν ξαίρω άν είναι «μέσα στό γαῖμα μας» τό κακό νά πέφτουμε ἀπό μιάν άκρια στήν άλλη δηλαδή άμα δέ χανόμαστε στό πέλαγος τής άδιαφορίας καί τόν καταχαμό τῶν ποιητῶν μας, πέφτουμε στό πατρωνάρισμα καί τό τσιγκούνεμά τους. Σά νά μή ὑπάρχει κ' ἴσιος δρόμος, ὅπως εἶπε κ' ή γκαμήλα ὅταν τή ρωτήσανε άν προτιμά τό άνήφορο ή τό κατήφορο. “Όσο άπαισιο κι άν είναι τό πρώτο, δέν είναι τόσο εύκολο νά πούμε πώς τό δέφτερο δέν είναι ὅμοια βαρῦ κακό.

Δυστυχῶς στόν τόπο μας ἔχουμε τήν τάση νά γινόμαστε κομάτια καί κόμματα, κάθε κόμμα κάνει τόν κέρβερο γιά τούς δικούς του, κ' είναι τάφος ή δικοπο μαχαίρι γιά τούς άλλους. “Η παρεξήγηση—άληθινή καί θηληματική—κ' ή έκμετάληψη κάθε εύκαιρίας γιά τούς σκοπούς μας κάθε λίγο καί λιγάκι δίνουν καί παίρνουν. Δέ λείπει

βέβαια ή εξήγηση γιά τό φαινόμενο. Δέν είναι άφύσικο μέ τήν ήλικία τήν παιδιάτικη τής τορινής λογοτεχνικής κίνησης στό Νησί μας, τής νεοκυπριακής λογοτεχνίας ἄς πούμε. “Όστόσο, άν ἴσως θαρρεῖ κανείς πώς σέ ὑπερβολικά ζοφερό χρώμα είναι βουτηγμένο τό τό πινέλλο μου, δέ θά εἶμαι ὁ τελευταῖος πού θά χαρῶ νά μέ φέρουνε σύντομα στήν άνάγκη νά μιλήσω διαφορετικά οί λογοτέχνες μας, άποδειχνοτάς μου άπόλυτη κυβερνήτρα τής ζωής τους καί τοῦ έργου τους τήν άδολη άγάπη κι' άλλη-λοεχτίμηση.

Στή θύμησή μου ἔρχεται πώς φαρδῦς κύκλος ἔχουνε φανερώσει γιά κάπιο κύκλο ἀπό φίλους του Λιπέρτη παράπονο πώς εἶχαν καταφέρει νά πλέξουνε γύρω του κλουβί στά τελευταία χρόνια τής ζωής του, γιά νά μή βλέπει, εἶτε μέ τής καρδιάς εἶτε μέ τοῦ κορμιοῦ τά μάτια, παρά μόνο τά πρόσωπα πού κείνοι θέλανε. Μέσα στοῦς παραπονεμένους ξαίρω πώς είναι καί λατρεφτές τοῦ Μιχαηλίδη, πού δέ μπορεῖ νά νά λείψουν ἀπό τήν ειδική ὀργάνωση γιά τόν Ποιητή. Χωρίς νά φιλονικῶ κανενοῦ τήν καλή θέληση, μέ τρομάζει τό φυσικό τοῦ ανθρώπου νά ζητάει αντίποινα σάν τοῦ φανεῖ πώς άδικοπαθαίνει. Τέτιο κλουβί δέ θέλω νά γίνει γύρω ἀπό τό έργο καί τή μνήμη τοῦ βασανισμένου Ποιητή. Δέ θέλω νά καταντήσεται κλίκα ή κόμμα ή «Συντροφιά Βασίλη Μιχαηλίδη».

Πιστεύω πώς δέ θά λείψει νά συστηθεῖ καί παρέα Λιπέρτη. “Η έποχή καί ὁ τρόπος πού ἔζησε ὁ Λιπέρτης, τό τελευταίο μέρος τής ζωής του καν, κ' οί μελέτες πού ἔχουνε γίνει γιά τόν Ποιητή καί γιά τό έργο του, είναι τέτια πού ή άποστολή τής παρέας Λιπέρτη δέ μπορεῖ νά έχει τήν ἔχταση τής άποστολής τής «Συντροφιάς Μιχαηλίδη». “Όστόσο, δέ θά ἦτανε τιμητικό γιά τήν Κύπρο νά μή συστηθεῖ μιá ὀμάδα μέ σκοπούς τή συστηματική συγκέντρωση ὄλων τῶν στοιχείων πού σχετίζονται μέ τόν Ποιητή καί τό έργο του, καί τήν εργασία γιά τήν τοποθέτηση του στήν κυπριακή, τή νεοελληνική καί τήν παγκόσμια λογοτεχνία—άν ή ὅταν οί μελετητές μας γίνουν καλοί γνώστες τῶν λογοτεχνιῶν αὐτῶν—ή, πιό σωστά, μέσο τους τή γνωριμία τοῦ τόπου μας στή σφαῖρα τής λογοτεχνίας. Δέ θά ἤθελα ποτέ νά δῶ τίς ὀμάδες τῶν δυό Ποιητῶν—εἶτε ὅσα κι ὅπια μέλη τους—νά κλέβουν τόν παραμικρό καιρό ἀπό τήν άποστολή γιά νά κουτσομπολέψουν ή μιá τήν άλλη ή—άκόμα χειρότερα—γιά νά τότε διαθέσουνε σέ κοκορομαχία άνάμεσο τους, σά μακάβηδες τής δημοτικής άγοράς τής Λευκωσίας. “Θά ἦταν «ή έσχάτη πλάνη χειρών τής πρώτης». Παρά τέτιο κατάντι θά προ-

τιμοῦσα ἴσως καὶ τὴν τοριγὴ ἀνοργάνωτη καὶ σπασμωδικὴ ἐργασία.

Εἶναι ντροπὴ μιά χούφτα ἀθρῶποι νὰ μὴ μπορούμε νὰ συνεννοοῦμαστε. Εἶναι τόσες οἱ ἀνάγκες τοῦ τόπου μας, πού μαζί ὄλων ὄλος ὁ καιρὸς κ' ἡ ἐνεργητικότητα δε θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι ἀρκετὰ γιὰ τὴ θεραπεία τους. Κάθε μόριο ἀπὸ καιρὸ κ' ἐνέργεια πού διαθετόμε γιὰ τσακώματα ἄσκοπα, εἶναι σπατάλη ἐγκληματικὴ γιὰ τὸν τόπο· κ' ἄσκοπο εἶναι κάθε τσακωμά πού γίνεται γιὰ τὸ ἄτομό μας—μὲ ὅπιο πρόσημα κ' ἂν τὸ παρουσιάζουμε—κ' ὄχι γιὰ τὸν τόπο. Εἶναι ἀνάγκη πιά νὰ καθαρίσουμε τὴν καρδιά μας ἀπὸ κάθε πάθος προσωπικὸ καὶ νὰ συντονίσουμε τὶς ἐνεργειές μας γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ τόπου ὄλοι, ὄλοι ἐνωμένοι. Σὲ κάθε ἀνάγκη τοῦ τόπου εἶναι φανερό πόσο εἶναι «ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι».

Δικός σου πάντα

Σάβας Θεοδ. Χριστίης

Κερύνεια, Ἰουλίου 4—8, 1940.

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ κ. Τ. ΑΝΘΙΑ

Στὸ παραπάνω γράμμα τοῦ ἀγαπητοῦ κ. Σάββα Χριστίη, ἔχω νὰ κάνω αὐτὲς τὶς παρατηρήσεις:

1.—Πρέπει νὰ δηλώσω, πὼς μοῦ ἦσαν ἄλογετα ἀγνωστοί οἱ «ἀντίθετες ἀποψεις» τοῦ κ. Σ. Χριστίη. Καμμιά ἐπικοινωνία δὲν εἶχα μαζί του, οὔτε μὴ κανένα τῆς Κερύνειας.

2.—Αναγνωρίζω πέρα ὡς πέρα τὴ λαχτήρα του νὰ πάρει «σάρκα καὶ ὄστα» ἡ ἰδέα τῆς πνευματικῆς ὀργάνωσός. Μὰ «ἂν Γιώργη βούθα μου, τζί' ἐσύ τὸν πόδα σάλευε».

3.—Ὁ κ. Χριστίης θὰ ἦταν ἱκανοποιημένος, ἂν προσφέραμε τὴ συνεργασία μας γιὰ νὰ τελεσθεῖ μνημόσυνο καὶ στὸ Λιπέρτη, τὴν ἄλλῃ Κυριακῇ, στὶς 14 Ἰουλίου δηλαδή. *Αὐτὴ ἡ «προσφορά» ἔγινε λοιπόν.* Ὅχι μονάχα ἀπὸ μένα, μὰ κ' ἀπὸ ἄλλα πρόσωπα τῆς Διοργανωτικῆς ὁμάδας. Ὅλοι, ἀσφαλῶς, θὰ ἦσαν πρόθυμοι νὰ γίνῃ ἡ ἴδια κίνηση—χωριστὰ ὅμως—καὶ γιὰ τὸν Λιπέρτη. Γιατί; Ἀπλούστατα: Δὲν ξεκινήσαμε ἀπ' τὴν πρόθεση νὰ ὑποτιμήσουμε τὸν ποιητὴ τῶν «Τζιυπριώτικων Τρασοδικίων». Κάθε ἄλλο. Θεωρήσαμε ὅμως σωστὸ νὰ ἀνασύρουμε ἀπ' τὴν ἀγνοία τὸ Βασίλη Μιχαηλίδη μὲ μιά ξεχωριστὴ κίνηση, πού γιὰ πρώτη φορὰ θὰ ἔπαιρνε—ὅπως ἐπῆρε ἀληθινὰ—τόση ἔκταση καὶ εἶχε τόση ἀπήχηση. «Τὸ θρησκευτικὸ μνημόσυνο» ἦτανε μιά ἀπλὴ ἀφορμὴ. Καὶ

προτιμήθηκε, πρῶτα γιὰτὶ φοβόμαστε μὴπως ἀπαγορευθεῖ καὶ πάλι (αὐτὲς τὶς «δι-ατυπώσεις» ἐννοοῦσα στὸ προηγούμενο ἄρθρο μου καὶ ὄχι τὰ κόλλυβα ἢ τὰ πρόσφορα, ὅπως ἐνόμισε ὁ κ. Χριστίης) ἡ τελεση «πολιτικὸ μνημόσυνο», κ' ὕστερα γιὰτὶ βρῆκαμε θαυμάσια τὴν ἰδέα νὰ συνδέσουμε πιὸ στενὰ καὶ πιὸ ἐπίσημα τὸ ὄνομα τοῦ Β. Μιχαηλίδη μὲ τοὺς ἐθνομάρτυρες.

Μὰ τί τὰ θέλετε: Ὁ Βασίλης στάθηκε πάντα ἄτυχος. Πάντα κατὶ ξεφύτρωνε τὴν τελευταία στιγμή, πού θὰ γινότανε κατὶ καὶ γι' αὐτὸν Ὅταν ἐπρόκειτο νὰ τελεσθεῖ φιλολογικὸ μνημόσυνο στὴ Λεμεσό, ξεφύτρωσε ἡ ἀρνήση τῆς Διοικήσεως νὰ παραχωρήσῃ τὴ σχετικὴ ἄδεια. Ὅταν, πρὶν τρία χρόνια, θὰ ἐκδιδότανε τὸ τεῦχος τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων», ξεφύτρωσαν διάφοροι λόγοι, οικονομικοὶ κ τ. λ. Τώρα πού ρίχτηκε ἡ ἰδέα τοῦ θρησκευτικοῦ μνημοσύνου, ξεφύτρωσε ἡ σκιά τοῦ Λιπέρτη.

Ἀγαποῦμε καὶ τιμοῦμε τὸν ποιητὴ τῶν «Τζιυπριώτικων Τρασοδικίων». Καὶ δὲν ἐχνάει, βέβαια, ὁ κ. Χριστίης, ὅτι τὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ Λιπέρτη, πού ἔγινε στὴ Λευκωσία ἕνα χρόνον μετὰ τὸν θάνατό του (1938), ὀφείλεται *πάλι στὴ δική μου ἐμπνευσι καὶ πρωτοβουλία.*

Ἄλλὰ μιά κ' εἶχα τὸ κουράγιο νὰ δοκιμάσω τὴν ἀήδεια καὶ τὴν πικρία, πλησιάζοντας διάφορα διανοοῦμενα πρόσωπα—πού συγχόζουν τὰ γενικά ζητήματα μὲ τὶς ἀτομικὲς τοὺς ἐμπάθειες—καὶ νὰ τρέχω ἐδῶ κ' ἐκεῖ, νὰ γράφω, νὰ ζητῶ ὑπογραφές, νὰ κάω ἐκκλήσεις σ' ὅλη τὴν Κύπρο, γιὰ νὰ ἀνεβάσουμε στὴν ἐπιφάνεια τὸ Βασίλη Μιχαηλίδη, ὁ ἀγαπημένος μας Λιπέρτης—ὁ ἀρκετὰ γνωστός καὶ ἀρκετὰ τιμημένος ποιητῆς μας—δὲν ἔπρεπε νὰ προβληθεῖ ὡς ἔμποδιο γιὰ τὴ δημιουργία μιᾶς ἀποκλειστικῆς κινήσεως γύρω ἀπὸ τὸν ποιητὴ τῆς 9ης Ἰουλίου. Στὶς 14 Ἰουλίου—ὅπως μὲ πληροφόρησαν—θὰ γινότανε θρησκευτικὸ μνημόσυνο γιὰ τὸ Λιπέρτη. *Ἐδύλωσα ἡμέσως ὡς ἐγὼ προσωπικὰ καὶ ὄλη ἡ Διοργανωτικὴ Ὁμάδα μας ἤμωστε πρόθυμοι νὰ ἐργασθοῦμε μὲ τὸν ἴδιο ζήλο γιὰ τὴν ἐπιτυχία κ' αὐτοῦ τοῦ μνημοσύνου.* *«Προσφερθήκαμε, δηλαδή, νὰ συνεργασθοῦμε»* καὶ νὰ πρωτοστατήσουμε μάλιστα γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό. Ἄλλὰ...δὲν ἔγινε τίποτα, γιὰτὶ ὅσοι ἐπῆραν μονοπῶλο, τὸν Λιπέρτη, δὲν θέλησαν νὰ κινήθουν, μήπως φανοῦν ὅτι μιμοῦνται τὸν κύκλο τῶν «Κυπρ. Γραμμάτων», πού δῆθεν ἔχει ὡς μονοπῶλο τὸν Βασίλη Μιχαηλίδη. Φυσικά, μπορούσε ἡ ἴδια ὁμάδα—τὴν ἄλλῃ Κυριακῇ, 14 Ἰουλίου—νὰ τελέσει μνημόσυνο καὶ γιὰ τὸν Λιπέρτη. Μὰ τόσο ἀπαυδῆ-

σαμε ἀπ' τὸ κουτσομπολιό, τὰ γκρινιάσματα καί, πρὸ παντός, ἀπ' τὴν ἀδιαφορία μερικῶν λογίων τῆς Λευκωσίας καὶ ἄλλων πόλεων, πού... καταθέσαμε τὰ ὄπλα. Ἐξαντλεῖται, βλέπετε, καὶ τὸ κουράγιο, ἔστω καὶ προσωρινά.

4. Μὲ ὄλη τὴ δύναμη τῆς φωνῆς μου ἀποδοκιμάζω κάθε εἴδη γιὰ τὴν οἰκειοποίηση εἴτε τοῦ ἑνὸς εἴτε τοῦ ἄλλου ποιητῆ ἀπ' τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο κύκλο. Ἄγαπῶ καὶ τοὺς δυὸ, ἐκτιμῶ τὸ ἔργο τους, καὶ εἶμαι πάντα ἔτοιμος νὰ συνεργασθῶ—ὅπως καὶ ἡ ομάδα, πού ἐτίμησε τὸν Β. Μιχαηλίδη— γιὰ τὴν καθεχρονικὴ ἀπονομὴ τιμῶν στοὺς δυὸ μας διαλεκτικούς, γιὰ τὴ διάδοση καὶ τὴ μελέτη τοῦ ἔργου τους, γιὰ τὸ στήσιμο τῶν προτομῶν τους καὶ γιὰ ὅ,τι ἄλλο θὰ τοὺς ἀποκαταστήσει ὀλοκληρωτικὰ στὴν παγκύπρια συνείδηση.

5. Ὁ κ. Χρῆστος εὐχεται νὰ πάει μπροστὰ ἢ ἰδέα τῆς «Συντροφιάς Βασίλη Μιχαηλίδη» καὶ νὰ γίνουν «ὅσα μπορεῖ πρὸ πολλὰ ἀπ' ὅσα κάνουν οἱ ἀντίστοιχες εἰδικές ὀργανώσεις». Καλές εἶναι οἱ εὐχές, ἀγαπητὴ Χρῆστέ! Ὡμως δὲν κινεῖσθε καὶ σεῖς; Θέλετε νὰ τὰ βρῖσκετε ὅλα ἔτοιμα; Ἐλάτε μαζί μας. Πάρτε ἐνεργὸ μέρος. Μπεῖτε μπροστὰ. Δείξτε πὼς δὲν ξαίρετε μόνο νὰ κρίνετε καὶ νὰ κατακρίνετε ἢ νὰ μεμφιμοιρεῖτε καὶ νὰ διατυπώνετε εὐχές.

Μάλιστα. Νὰ γίνει καὶ «παρέα Λιπέρτη» Θὰ ἔργασθοῦμε καὶ γι' αὐτήν. Θὰ εἰμαστε ἀπ' τοὺς πρώτους πού θὰ συμμετάσχουν. Κι' ἂν ὑπάρχει τρόπος νὰ γεφυρωθοῦν οἱ ἀντιθέσεις τῶν δυὸ ομάδων, πού μοιραῖα δημιουργήθηκαν, πρώτος ἐγὼ θὰ σφιδῶ ὀλωνῶν τὰ χέρια. Ἄλλὰ φοβοῦμαι πὼς μερικῶν ἡ καρδιά θὰ μείνει... ἀκάθαρτη. Ὁ Θεὸς νὰ βάλει τὸ χέρι του!

6. Τὸ μνημόσυνο τοῦ Β. Μιχαηλίδη, ἐδῶ στὴ Λευκωσία ἔγινε χωριστὰ ἀπ' ἐκεῖνο τῶν Ἐθνομαρτύρων. *Προηγῆθηκε*. Κ' εἶχε μεγάλη ἐπισημότητα. Ὅλο τὸ ἐκκλησιαστικόν, μὲ συγκίνηση παρακολούθησε τὴν τελετὴ καὶ ἦταν πολὺ καλὰ πληροφορημένο γιὰ τὴ σημασίαν τοῦ μνημοσύνου. Ὅσο γιὰ τὰ κόλλυβα, πού νομίζετε ὅτι «βρεθήκαν ἔτοιμα» καὶ φαντασθήκατε πὼς θεωροῦμε «ἐμπόδιο» τὸ...ἔξοδό τους, ἔπρεπε νὰ ρωτήσετε καὶ νὰ μάθετε ὅτι ἡ Διοργανωτικὴ Ὀμάδα δὲν φάνηκε «μικροπρεπής».

7. Ἐξακολουθῶ νὰ φρονῶ πὼς ἡ 9η Ἰουλίου πρέπει νὰ καθιερωθῆι ὡς ἡμέρα γιὰ θρησκευτικὸ μνημόσυνο τοῦ Βασίλη. Δὲ βλέπω σὲ τί πειραζεται ὁ «λατρευτὴς τῆς λευτεριάς» ἀπ' αὐτὴ τὴ *σύνδεση* (κι' ὄχι τὴ... μαρτυρικὴ «ἐξάρτηση») τοῦ ὀνόματός του μὲ τοὺς ἥρωες πού τραγοῦδησε.

Ἄν ὁμως ἡ «Συντροφία Βασίλη Μιχαη-

λίδη»,—πού ἀκόμα δὲν ἰδρύθηκε—ἢ ἄλλῃ ὀργάνωση ἀποφασίσει διαφορετικὰ, θ' ἀκολουθήσουμε τὴν ἀπόφασή της σάν ἄτομα πού ξαίρουν νὰ πειθαρχοῦν στὴν ομάδα.

Τὸ ζήτημα εἶναι νὰ μιλοῦμε λιγότερο καὶ νὰ ἐργαζόμαστε περισσότερο.

ΤΕΥΚΡΟΣ ΑΝΘΙΑΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΟΓΡΑΦΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ

ΤΗΣ ΠΟΛΥΞΕΝΗΣ ΛΟΪΖΙΑΔΟΣ

(1855-

Δὲν ξαίρω ἂν ἡ Κύπρος σ' ὅλους τοὺς μακροὺς αἰῶνες τοῦ πνευματικοῦ της βίου ἴσαμε τὴ δική μας ἐποχὴ ἔχει νὰ παρουσιάσει μιὰ γυναικὰ πνευματικῆς περιωπῆς πού ἀφιέρωσε ἀδιάλειπτα τὴν κάθε στιγμή τῆς ζωῆς της γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ καὶ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα μὲ τὸν προφορικόν, μὰ καὶ μὲ τὸ γραπτὸν λόγο. Ἡ ἑλληνικὴ καὶ κυπριακὴ γραμματολογία σιγοῦν. Ὅυτε αὐτὴ ἡ παράδοση, ἀκόμη, δὲν μᾶς ἔχει ὥσπερ ἔστω κ' ἕνα ὄνομα πού νὰ μπορεῖ νὰ συμπεριληφθῆι στὴν τοπικὴ μας, εἴτε στὴν πανελληνία γραμματολογία. Μιὰ γυναικὰ πού ἔχει δράσει ἀσάλεφτην στὸν τόπο της καὶ πού ἔχει δώσει συγκεκριμένο καὶ συγκεντρωμένο κάποιο ἔργο—μικρὸ ἢ μεγάλο—πού κρινόμενον ἀνάλογα μὲ τὴν ἐποχὴ του καὶ μέσα σιὸ περιβάλλον τοῦ τὸ γέννησεν νὰ μπορεῖ νὰ διαβασθῆι γιὰ νὰ ἐγκωμιασθῆι εἴτε καὶ νὰ ἐπικριθῆι σιὸ τέλος, μὰ πού δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ παραγνωρισθῆι κι ἀνάγκη νὰ μελετηθῆι γιὰ νὰ ἐκτιμηθῆι κατὰ πὼς πρέπει καὶ κατὰ πὼς τὸ ἀξίζει. Μιὰν ἐξαίρεση μονάχα ξαίρω, τὴν ἐξαίρεση πού δημιουργοῦν τὸ φωτεινὸ ὄνομα τῆς Λεμεσιανῆς διδασκάλισσας καὶ ποιήτριας Πολυξένης Λοιζιάδος. Ἀλήθεια πὼς κάποια ἄλλη Κυπριώτισσα πού ὑπῆρξε καὶ πνευματικὴ μητέρα, ὅπως θὰ τὸ δοῦμε παρακάτω, τῆς Λοιζιάδος, ἢ Σαπφῶ Λεον-

1. Α. Σακελλάρου, «Κυπριακά», 1890, τ. 1., σ. 765—801. I. Κ. Περισιάνη «Ἀνασκόπησις τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν Κυπρίων ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς», ἐν Λευκωσίᾳ, 1922 καὶ «Ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων», ἐν Λευκωσίᾳ, 1930. Λ. Φιλίππου «Τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα ἐν Κύπρῳ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Γουρκοκρατίας (1571—1878)», ἐν Λευκωσίᾳ, 1930. «Διαλέξεις περὶ τῶν Κορυφαίων Κυπρίων Φιλοσόφων καὶ Πεζογράφων», Πάφος, 1937 καὶ «Διαλέξεις περὶ τῆς Κυπριακῆς ποιήσεως», Πάφος, 1938.

τίας,² μεγάλη αὐτὴ διδασκάλισσα τοῦ Γένους πού ἔδρασε περίφημα ἔξω ἀπὸ τὴν Κύπρο, στὰ πιὸ μεγάλα καὶ στὰ πιὸ ἐπίσημα πνευματικά φυτῶρια τοῦ ὑπόδουλου ἑλληνισμοῦ τοῦ καιροῦ της, ἐθεράπευσε τὶς Μοῦσες καὶ μᾶς ἔδωκε δικούς της καὶ ξανατοισμένους στίχους πού ἀναπνεύουν ἀκόμη σκόρπιοι καὶ καταπιεζόμενοι τὸν πνιγερὸ καὶ ρουχλιασμένο ἀγέρα τῶν παλιῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν τῆς Πό-

λης καὶ τῶν ἄλλων πνευματικῶν κέντρων τῆς ἐποχῆς. Δὲν ἀναφέρομαι στὸ παιδαγωγικὸ τῆς ἔργου πού τῆς ἐξασφάλισε τὴ θέση πού πολὺ δίκαια πήρε στὶς Ἑλληνικὲς Ἐγκυκλοπαιδεῖες καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Ἐγκυκλοπαιδικὰ Λεξικά. Τὸ φιλολογικὸ τῆς ἔργου πού δὲν μαζεύτηκε, ὡς τὰ τώρα, σὲ μιὰ ὀλοκληρωμένη ἔκδοση, παραμένει ὀλότελα σχεδὸν ἢ στοὺς πιὸ πολλοὺς ἀγνωστοί. Μὰ ὡστόσο χαρεῖ τὴ βιβλιακὴ συνολικότητα, τὸ ἔργο τῆς μαθητρίας της θὰ κατέχει τὴν πρώτη θέση στὴν τοπικὴ μας γραμματολογία.

Ἡ Πολυξένη Λοιζιάδ³ κατὰ πῶς σημειώνει ἡ ἴδια (γράμμα τῆς τῶν 26/2/1929) γενήθηκε στὴ Λεμεσό τὸ 1853 ἢ τὸ 1855: «Δι' ἔλλειψιν οἰκογενειακοῦ μητροῦ ἀπαλεσθέντος καὶ αὐτοῦ ἔνεκα τῆς πλημμύρας ἐκείνης, γνωρίζω μόνον ἀπὸ τῆς μακαρίτιδος μητρὸς μου τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι ἐγεννήθην εἰς τὰ 1853—ἢ εἰς τὰ 1855 ὥστε λαμβάνετε, ὡς κρίνετε, μίαν τῶν ἡμερομηνιῶν τούτων». Ἀπὸ τὸ πιστοποιητικὸ, ὅμως, πού ἔδωκε ἡ Μητρόπολις Κιτίου (παράρτημα Λεμεσοῦ), μὲ βάση πάντα τὴ δικὴ της ὁμολογία, γιὰ νὰ χρησιμοποιηθεῖ σχετικὰ μὲ τὴν ἔκδοσιν τοῦ φιλολογικοῦ τῆς περιοδικοῦ «Παλαδίου» μανθάνουμε πῶς γενήθηκε στίς 9 τοῦ Νιόβηρ τοῦ 1855.

Ὁ πατέρας τῆς Λοιζῶς Χ' Βασιλείου ἦταν Εὐρυχιώτης κ' ἡ μητέρα της, Μαρουδιά, Λεμεσιανή. Ἀπόφοιτος μὲ λαμπρὴ ἐπίδοσιν, τὸ Παρθενάγωγέον τῆς Λεμεσοῦ, πού διεῦθνε τότε ἡ Ἀθηναία Μαριγῶ Λαζαρίδου (1861—1868), δὲν ἔπαυσε καὶ κατόπι ἀπὸ τὴν ἀποφοίτησιν της νὰ αἰσθάνεται ἀγάπην γιὰ τὴ σπουδὴ καὶ τὰ γράμματα. Τὸ διδασκαλικὸ ἐπάγγελμα ἐξασκοῦσε μὴ θαυμαστικὴ γοητεία ἀπάνω της καὶ τὸ παράδειγμα δυὸ συμπατριώτισσων τῆς τῆς Σαπφῶς Λεοντιάδος καὶ τῆς Εὐπραξίας Θ. Θεοχαρίδου⁴ λαμπάδιζε μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς της ὡς τὸ πιὸ ἱερὸ καὶ τὸ πιὸ ἄδολο ἰδανικὸ γιὰ μιὰ γυναίκα.

Οἱ δικοὶ της καὶ πρό πάντων ὁ ἀδελφός της Ἀχιλλέας ἐκτιμώντας τὴν παιδαγωγικὴ τῆς καὶ γενικότερα τὴν ἐξαιρετικὴν πνευμα-

2. Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα τ. ΙΕ' σ. 940 α β καὶ Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη τ. 8ος, σ. 602 β (ἐδῶ δημοσιεύεται φωτογραφία της): Κ' οἱ δυὸ αὐτὲς πηγὲς ἀναφέρουν (ἡ πρώτη εἶναι γραμμένη ἀπὸ τὸν Ἀκοδημαῖο Π. Δ. Πασχάλη), πῶς ἡ Λεοντιάς γενήθηκε στὴν Πόλιν τὸ 1832 καὶ πέθανε ἐκεῖ τὸ 1900. Πῶς ἦταν κόρη τοῦ Λεοντίου Κληρίδου καὶ πῶς ἀπὸ τὰ 1854—58 εἶχε τὴν διεύθυνσιν τοῦ Παρθενάγωγείου πού ἴδρυσε στὴ Σάμο ἡ Ἄλεξ. Γκίκα. Μέχρι τοῦ 1861 διεῦθνε τὸ ἰδιωτικὸ Παρθεναγ. Ἀρῶν στὴ Σμύρνη, κατόπι 4 σχολεῖα κοριτσιῶν στὴ Σάμο καὶ πιὸ ὕστερα, κατόπι 4 σχολεῖα κοριτσιῶν στὴ Σάμο καὶ πιὸ ὕστερα, γιὰ κόμποσιν καιρῶ, τὸ Παρθεναγ. τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς στὴ Σμύρνη. Ἀπὸ δὲ πῆγε στὴν Πόλιν καὶ ἀνάλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ «Παλαδίου». Εἶχε παραφράσει τοὺς «Περσας» τοῦ Αἰσχύλου καὶ μετάφρασε ἀε ὁμοιοκατάληκτους στίχους τῆς «Ἐσθῆρας» τοῦ Ρακίνα. Διηγήματα, ποιήματα, ἄρθρα καὶ μελέτες της εἶδαν τὸ φῶς στὶς ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικὰ τῆς Πόλης. Δὲ σημειώονται τίποτε σχετικὸ μὲ τὴν Κυπριατικὴν της καταγωγὴν. Ἡ Λοιζιάδα πού ἦταν μαθήτρια της στὰ 1878 γράφει στὸ βιβλίο της «Πατριδογραφία Κύπρου», σ. 14: «Εἰς τὴν χωρίον τῆς Μαραθάσιν Μουτουλλῶν ἐγεννήθη ἡ πρώτη σοφῆ μετὰ τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν ἡ Σαπφῶ Λεοντιάς, καὶ στὴν «Κυπριακὴ Κυψέλη», σ. 21: «...ἀναφερόμεν εἰς αἰώνιον μνημόσυον ὡς τὸν πρῶτον Ἰδρυτὴν Παρθενάγωγείου (1854) ἐν Λευκοσίᾳ Κύπρου, τὸν Ἀοιδίμον Ἀρχιεπίσκοπον Μακάριον, τὰ τὴν αἰμνηστον Κυπρίαν Σαπφῶ Λεοντιάδα, τὸν ἑταῖον τοῦτον Πετοαλότην τῆς Ἀνατολῆς, ἐπὶ ἑταῖαν διδῶσαν μεμονωμένως εἰς οἰκίαν τὴν τὰς κόρας τῆς Λευκοσίας καὶ εἶτα εἰς τὰς μεγαλότερας πόλεις Ἰδρυσασαν Παρθεναγωγεία ἐν τῇ Ἀνατολῇ, διεῦθναςσαν καὶ διδῶσασαν ἐπὶ ἡμῶν αἰῶνα εἰς τὰ ἀνώτερα Παρθεναγωγεία Σμύρνης καὶ Κων/πόλεως, ὅπου ἐξεδίδε καὶ τὸ πρῶτον γυναικείον περιοδικὸν μετὰ τῆς ἀδελφῆς της Αἰμιλλας Λεοντιάδος». Σ' ἕνα γράμμα τῆς ἡμερ. 21/8/40, μὲ μιὰ σταθερὴ γραφῆν, σημειώνει: «Τὴν Λεοντιάδα ἐγνώρισα ἐκ φήμης ὡς σοφὴν ὑπάρξασαν διεῦθνήσαν καὶ ἐν Λευκοσίᾳ ὅπου εἶχεν ἴδιαν σχολὴν, ὡς γεγονός δὲ ὑπῆρξεν Ἰδρυτριάς τοῦ ἐν Σάμῳ Παρθεναγωγείου καὶ ἀλλαχῶ, ὅπου οἱ ἡγεμόνες ἐξήτησαν τὴν συμβολὴν αὐτῆς ὡς πρὸς τὴν ἴδρυσιν Παρθεναγωγείου, διὸ καὶ ἡ τοιαύτη φήμη καὶ δράσις της ἐνεθάρρυνε τὸν αἰμνηστον ἀδελφόν μου Ἀχιλλέα Λοιζιάδην καὶ μ' ἀπέστειλε ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν καὶ κηδεμονίαν της. Ἡ Σαπφῶ Λεοντιάς εἶναι Κυπρία λέγεται δὲ καὶ δεκνόνται καὶ τῶρα ὑπὸ τῶν χωρικῶν Μουτουλλῶν κάποιον δευτερον καὶ καταρτιζόμενον μέρος ὡς κατοικία της».

3. Ὁ Φιλίππος στὸ βιβλίο του γιὰ τὴν ἱστορία τῶν Ἑλλ. Γραμμάτων τὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας στὴν Κύπρον (σ. 190 καὶ 230), ἀποδέχεται ὡς πιθανὴν τὴν ἀποψη τῆς Κριτικῆς Ἐπιτροπείας τοῦ Φιλολ. Διαγωνισμοῦ Κυρίλλου τοῦ Γ' (σ. 76), πῶς πατέρας τῆς Λεοντιάδος ἦταν ὁ δασκαλὸς Λεοντίος στὴν Ἑλλ. Σχολὴ Λευκοσίας (1848—54). Ὁ ἴδιος ἀναφέρει (σ. 216) πῶς τὸν καιρὸ τοῦ Ἀρχιτ. Κυρίλλου Α' οἱ Λευκοσῖτες ζήτησαν μὲ ἀίτησιν τὸ διορισμὸ τῆς Λεοντιάδος ὡς διευθύντριας τοῦ Παρθεναγ. Λευκοσίας καὶ πῶς ἡ Χ' Θεοδόσια Χρ. Οἰκονομίδου ἦταν μαθήτρια τῆς Λεοντιάδος τοῦ Μάρκου.

4. Ὁ Περισίτνης ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ στὸ βιβλίο του γιὰ τὸ ἴδιο θέμα θέλει τὴν Λεοντιάδα ἀπὸ τὸ Μόρφου (σ. 117 καὶ 135) καὶ πῶς εἶχε διδάξει σ' αὐτὴ τὴν κωμόπολιν (σ. 166).

3. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ βιογραφικὰ καὶ ἄλλα στοιχεῖα πού εἶχε ἡ ἴδια τὴν καλωσύνην να μοῦ δώσει σὲ γράμματα τῆς εἰχα ὑπ' ὀψη μου ἑπίσης: Γ. Σ. Φραγκοῦδη, «Πολυξένη Λοιζιάς», (Ἐυσθίας Θεοδώρου Κυπριακῶν Ἡμερολογίων), Λεμεσός, 1905, σ. 224. Α. Κ. Πηλαβάκη, «Ἡ Λεμεσὸς καὶ τὰ Σχολεῖα της», Λεμεσός, 1929 σ. 125.

4. Ἡ Εὐπραξία Θ. Θεοχαρίδου ἀπὸ τὴν Εὐρύγου ἦταν μαθήτρια τῆς Λεοντιάδος στὴ Σμύρνη. Ἐδίδαξε αὐτὴν Παρθεναγίῳ τῆς Λευκοσίας ἴσως κατὸ ἀπὸ τὸ 1871: «Ἡ πρώτη Κυπρία ἡ ὅποια ἠνέωξεν ἐν Κύπρῳ τὴν δόδν τῆς ἀνωτέρας γυναικείας ἐκπαιδευσεως εἰς τὰ ξένα ἴητο Εὐρύγου, ἡ μακαρίτις Εὐπραξία, θυγάτηρ τοῦ ἐπιζῶντος κ. Θεοχάρη» (Πατριδογραφία σ. 15).

τική της ιδιοφυΐα σε καιρό που ἄρχισε νὰ φουσᾷ καὶ στὴν Κύπρο ἕνα κάπως φιλελεύθερο ἀγέρι κατὰ ἀπὸ τὴ φτέρνα τοῦ Τούρκου καὶ παίρνοντας θάρρος ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία τῶν δυὸ προαναφερμένων Κυπριώτισσων (ἡ μιὰ μάλιστα ἦταν συγχωριανὴ τῆς οικογενείας) ἀποφασιζοῦσε καὶ στέλνει τὴν ἀδελφὴν του πρῶτον στὴ Σμύρνη καὶ πῶς ὕστερον, στὴν Πόλη γιὰ νὰ μαθητεύσει κατὰ ἀπὸ τὴ Λεοντιάδα.

Στὸ Παρθεναγωγεῖο τῆς «Ἁγίας Φωτεινῆς» στὴ Σμύρνη φοιτήσε τὸ 1877 καὶ στὸ «Παλλάδιο» τῆς Πόλης τὸ 1878. Ἀπὸ τὸ δεύτερον ἀποφοίτησε μὲ διδασκαλικὸ δίπλωμα καὶ γυρνώντας στη Λεμεσὸ διορίστηκε διευθύντρια τοῦ Παρθεναγωγείου ἐκεῖ ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε ἀρνηθεῖ διορισμὸ στὸ νεοσύστατο Παρθεναγωγεῖο τοῦ Κτήματος μὲ πρῶτον ἐτήσιο μισθὸ ἐνενήντα ναπολεόνια! Ὁ Περισιτάνης, *op. cit.*, σ. 344 ἀναφέρει λαθεμένα πὼς ἡ Λοϊζιάς πήρε τὴν διέθυνση τοῦ Παρθεναγ. τῆς Λεμεσοῦ στὰ 1876.

Παρέμεινε διευθύντρια τοῦ Παρθεναγ. τῆς γενέτειρας της ἴσαμε τὸ 1913, γιὰ τριανταπέντε ὀκταετηρίαν. Κατόπι ἐδίδασξε τὰ θρησκευτικὰ γιὰ μιὰ δεκαετία ἀκόμη ὅποτε ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὸ παιδαγωγικὸ πεδίο ὄχι γιὰ νὰ ἰδιωτεύσει καὶ ν' ἀναπαυθεῖ, μὰ γιὰ νὰ συνεχίσει τὴ συγγραφικὴ τῆς δράση καὶ νὰ ὀλοκληρώσει τὶς φιλολογικὰς τῆς φιλοδοξίας ποὺ πρωτοφανερῶθηκαν ὄταν ἀκόμα καθόταν στὰ μαθητικὰ ἐδῶλα.

Ὁ παγκύριος ἑορτασμός τῆς 40ηριῆδας της στὶς 25/5/1914 στὴ Λεμεσοῦ, οἱ ἐγκωμιαστικοὶ λόγοι ποὺ ἀπαγγέλθηκαν, καὶ τὰ διάφορα ἄρθρα ποὺ γράφθηκαν ἀπ' ἀφορμὴ ταύτη τὴν περίσταση ἀπεικονίζουν ζωηρὰ καὶ μὲ κάθε δυνατὴ λεπτομέρεια τὴ διδασκαλικὴ καὶ τὴν ἄλλη τῆς δράση. Αὐτὴ ὑπῆρξε ἡ πιστὴ τρῶφος τῶσων καὶ τῶσων γενεῶν κορασιακῆς νεολαίας, αὐτὴ ἔδωκε τὴν πρώτη ὄθηση στὰ κορίτσια τοῦ τόπου καὶ πρὸ πάντων τῆς Λεμεσοῦ νὰ ἐκτιμῆσουν καὶ νὰ ἐγκολοποθοῦν τὸ ἐπάγγελμα τῆς παιδαγωγοῦ καὶ νὰ φοιτήσουν στὸ ἐξακουσμένον Ἀρσάκειο Διδιδασκαλεῖο, αὐτὴ ἴδρυσε στὰ 1897 τὸ «Παλλάδιο», (τὴν ἀκολουθεῖ κατόπι αὐτὸ τὸνομα καὶ μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα θὰ βαφτίσει ἀργότερον τὸ περιοδικὸ τῆς μὴ ξεχνώντας τὸ Σχολεῖο της στὴ Πόλη καὶ τὴ Λεοντιάδα ἀφοῦ καὶ τὸ δικὸ τῆς ἐπίωνο ἡχηματοποιήθηκε κατ' ἀπομίμηση), Γυμναστήριον κοριτσιῶν, αὐτὴ πρώτη ὄργανωσε τὸ πρῶτον σωματεῖο Ἑλληνίδων Κυ-

ριῶν στὴ Λεμεσοῦ καὶ γενικώτερα στὴ Κύπρον. Ὁ συγγραφικὸς ἔργος τῆς Λοϊζιάδος ἀποτελεῖται κατὰ χρονολογικὴ σειρά:

(α) Πατριδογραφία Κύπρου | πρὸς χρῆσιν τῶν Παρθεναγωγείων | ὑπὸ | Πολυξένης Λοϊζιάδος | ἐν Λεμεσῷ Κύπρου! Ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Σάλπιγγος» | 1890 | 20X14 1/2 ἐκ. σ. 27.

Τὸ βιβλίον εἶναι καθαρῶς σχολικόν. Στὸν πρόλογον ἡ συγγραφεῖσα γράφει: «Ἐπιθυμοῦμαι, ὅπως ἐκ παιδῶν ἡ κούρτια νεανίς γαλουχῆται τὸ τε πνεῦμα καὶ τὴν καρδίαν διὰ τοῦ θεοῦ νάματος τῶν πατρίων ἐπεχειρήσασιν τὴν ἔκδοσιν τῆς «Πατριδογραφίας Κύπρου» συντάξασιν αὐτὴν ἐν εἰδῆ ἐποπτικῆς διδασκαλίας». Περιέχει ὅμως στὴ σ. 19—27 τὴν «Ἀρνάλδα» τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδου καθὼς καὶ δικά τῆς ποιήματα—ἐμπνευσμένα ἀπὸ θρύλους καὶ παραδόσεις σχετικὰ μὲ τοπικὰς ἡρωίδας στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας γραμμéνα στὴν καθαρεύουσα καὶ σὲ μιὰ μειχρὴ γλῶσσα. Σ' ἕνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα, ἀπομιμείται τὸ δημοτικὸ τραγούδι:

Τρία πουλάκια κούβονται ἴς τὴν φυλακὴν
[καὶ κ' αἰοῦν
Τῶνα παγῶνι φώναξαν, τᾶλλο πεζοῦνι λέ-
[ου]

(β) Δραματικὸν Εἰδύλλιον | ἡ Δούλη Κύπρος | ὑπὸ Πολυξένης Λοϊζιάδος | ἔικεν σμικρὸν ἐπὶ σμικρὸν καταθεῖο, καὶ θὰ μὰ τοῦθ' ἔρδοις τάχα κεν καὶ τὸ μέγα γένοιτο | ἐν Λεμεσῷ Κύπρου | Ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Σάλπιγγος» | 1890 | 22X14 1/2 ἐκ., σ. 22.

Καθαρευουσιάνικον θεατρικὸν ἔργον σὲ τρεῖς πράξεις σὲ ὁμοιοκατάληκτον δεκαπεντασῦλλατον, γραμμéνον στὸ 1882. Ἀκολούθησε ἡ συγγραφεῖσα τὸ παράδειγμα τοῦ Σιβιτανίδου, τοῦ Θεοχαρίδου, τοῦ Θεόδουλου Κωνσταντινίδου⁷ στὴ δραματοποιίαν. Μὰ τὸ δικὸ τῆς

6. Ἡ «Ἐφημερίς τῶν Κυριῶν» τῆς Κας Παρρέν ἔγραψε ὅταν ἡ Λοϊζιάς εἶχε ἐπισκεφεθεῖ τὴς Ἀθῆνας σκεπτικὰ μὲ τὴν Κυπρον. Ἐκθεσὴ τοῦ 1901: «Ἀπὸ μίαν τῶν μουσουλμάνων τῆς Κύπρου γυναικῶν, τὴν Πολυξένην Λοϊζιάδα, τὴν σοφὴν μορφώτριαν ὀλοκληρῶν τῆς νεωτέρας γενεᾶς τῆς Λεμεσοῦ, ἦν ξενιθεῖ ἡ πόλις μας κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας, ὄχι μόνον ὠδηγήθημεν εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῆς γυναικείας προόδου καὶ δράσεως ἐν Κυπρίῳ, ἀλλὰ καὶ ἐδιδάχθημεν νὰ ἐκτιμῶμεν τὴν Κυπρίαν γυναῖκα ὡς μητέρα καὶ ὡς Ἑλληνίδα πολιτίδα», Κυπριακὴ Ἐκθεσὶς ἐν Ἀθῆναις [Λεύκωμα], 1901, σ. 31.

7. Ὁ Γ. Ν. Σιβιτανίδης εἶχε ἐκδώσει κιάλας στὸ 1867 τὸ θεατρικὸν ἔργον του «Ἡ Κύπρος καὶ οἱ Ναῖται», ὁ Θεοχαρίδης στὰ 1877, ἐκδίδοντας το σπὴν Ἀθῆναι, τὸν «Πέτρον τὸν Συγκλητικόν», ὁ Θεοδ. Κωνσταντινίδης στὴ Σμύρνη τὸ 1873 τὸ τρίπρακτον «Ἄνο εἰσεῖσι τοῦ Ἐρωτος Θύματα» καὶ τὸ ἐπόμενον εἰς τὸν Πέτρον Α', Βασίλευς τῆς Κύπρου καὶ Ἰερουσαλήμ, ἡ ἡ ἐκδοκίς τοῦ Ἰκαριανός». Ἀργότερον τὸ 1898 ἔγραψε μὲ τὸν ἴδιον τίτλον πεντάπρακτον δράμα ὁ ποιητὴς Δρ. Γ. Γ.

5. Ἐφημ. «Ἀληθεία» Λεμεσοῦ Ἄρ. 1721, ἐφημ. Σάλπιγγος Λεμεσοῦ, Ἄρ. 1590, ἐφημ. «Κήρυξ» Λεμεσοῦ, Ἄρ. 57 τῆς 30,5/1914.

Έργο, με θέμα βγαλμένο από τὰ χρόνια τῆς Φραγκοκρατίας, δταν τὸν θρόνον τῆς Κύπρου κατείχε ἡ Καρλόττα, κόρη Παλαιολογίνας, χωρίς δράση ἢ ἀναγκασμένο νὰ συμμορφωθεί, ὅσο κι ἂν ἤθελε νὰ ξανοιχτεῖ στίς σκέψεις καὶ τὰ αἰσθήματα τῆς κορσικακῆς νεολαίας, γράφτηκε μετ' πρόθεση ἢ ἀποτελέσει πῶς πολὺ τὴν ἀπαρχὴ ἐνὸς τοπικοῦ παιδικοῦ θεάτρου. Ἔτσι «τὸ δράμα τοῦτο ἐδιδάχθη δις μετ' ἐπιτυχίας ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ παρθεναγωγείου Λεμεσοῦ ἐκ τῶς τινῶν στίχων συμπθεσίας τῶν δύο μνηστήρων». Ὁ πατριωτικὸς τόνος ποῦ τὸ διαπνέει ἀπὸ τῆ μιᾶ ἴσασε τὴν ἄλλη ἄκρη δὲν ἦταν βέβαια ὁ λιγώτερο σπουδαῖος λόγος γιὰ τὴν γράφτηκε. Ἴδιον ἓνα χαρακτηριστικὸ κομμάτι (σ. 12-13) :

Ναὶ φεύγω ναι καὶ χαιρετε ὠραῖα ἀνα-
[μνήσεις !
Χαῖρε ὦ τόπε μου γλυκὺ, χαιρετε συγ-
[κινήσεις !
"Ω ! Εὐανθία σ' ἀγαπῶ, ἀλλὰ θὰ φύγω
[πλέον
Ἀναζητῶ εἰς ξένην γῆν τὸ βλέμμα σου
τ' ὠραῖον !
Εἰς τοὺς ἀστέρας τ' οὐρανοῦ τὸ ὄμμα
[σου θὰ βλέπω,
Εἰς τοῦ ζεφύρου τὴν πνοὴν φίλημα σου
[θὰ δρέπω !

(γ) Πολυξένης Λοῖζιάδος | Ἰριδες | ἐν Ἀθῆναις | 1901, 14Χ15 ἐκ. σ. 126.

Τὸ ἔργο τοῦτο τῆς Λοῖζιάδος εἶναι ἴσως τὸ καλύτερο τῆς. Τὸ περιεχόμενο του περιλαμβάνει ὀλόκληρον τὸ καθαρευουσιάνικο καὶ τὸ οὐ μελιχτὴ γλώσσα ποιητικὸ ἔργο τῆς ποῦ εἶχε πρωτοδημοσιεῖται στὸν ἐγχαίριον τύπο. Τὸ προσδιορίζει ἡ ἴδια μετ' αὐτοῦ τὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν πρόλογο : «Εἰς τὸ σκότος τῶν μακρῶν νυκτῶν τὸ ἐρήμου καὶ ἐναγωνίου βίου μου, αἱ «Ἰριδες» μου εἰσέδουν ἐνίοτε ριπτουσαι τὸ ἀσθενές, ἀλλὰ γλυκὺ καὶ ἥμερον φῶς των, ὑπὸ τὸ ὁποῖον μόνον, ἤσθανόμην παλλομένην εἰς τὰ στήθη μου τὴν ζωὴν.

Θρησκεία, πατρὶς καὶ οἰκογένεια ἦσαν

Καραγεωργιάδης. Γιὰ τὴν τότε μορφωτικὴ καὶ θεατρικὴ κίνηση στὴ Λεμεσό τὸ ἐπόμενο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν «Κυπριακὴ Κυψέλη» (σ. 24), εἶναι διαποτιστικώτατο. Φαγερωπῶν ἐπίσης καὶ μερικῆς ἀπὸ τῆς ἐπιρροῆς ἀπάνω στὸ ἔργο τῆς Λοῖζιάδος: «κατὰ μέγα μέρος συνετέλεσαν εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν Κυριῶν ἐκτός των συγγραφεῶν τῶν προσιτῶν εἰς τὰς γνῶσεις των, καὶ τῶν ποιητῶν Σούτσου, Παράσχου κ. τ. ο., καὶ τὰ ἐνθουσιώδη συγγράμματα τοῦ ἐνθουσιώδους τέκνου τῆς Κύπρου, Γεωργίου Σιβτανίδου, «Δούλη Κύπρος» καὶ «Συμβουλαὶ μητρὸς πρὸς θυγατέρας» γραμμένα μετ' αἰσθημα καὶ γλώσσαν γλαφυρὰν καὶ ρέουσαν καὶ εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς ὁμιλοῦσαν, ἅτινα καὶ παρίστατο εἰς οἰκίσματα, ἐκ τοῦ προχείρου καλὰ-κακὰ μεταφραζόμενα εἰς θεάτρα, ὑπὸ θίσαν ἐναισθητῶν καὶ καλασθητῶν νέων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καθὼς καὶ «Χίος Δούλη» ἢ «Γαλατεία» καὶ ἄλλα τινὰ κερτὰ καὶ ὠφέλιμα».

κυρίως, αἱ γλυκεῖαι ἀναπάσεις τοῦ φωτός τῶν ἐμπνεύσεων μου». Κατὰ τὴν Κυπριακὴ Ἔκθεση τοῦ 1901 στὴν Ἀθήνα εἶχε ἀπονεμηθεῖται οὐδ' αὐτὸ τῆς τὸ ἔργο ἀπὸ τὴν Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ ποῦ εἶχαν ἀποτελέσει ὁ Χατζηδάκις, ὁ Λάμπρος, ὁ Πολίτης, ὁ Μηλιαράκης, ὁ Κουρτίδης, ὁ Λεῦκωμα, σ. 81): «ἀπονέμει ἔπαινον εἰς τὸν Ξενοφ. Φαρμακίδη διὰ τὴν συλλογὴν διηγημάτων κυπριακῶν, τὸν Δ. Θ. Σταυρινίδην διὰ τὰ «Κυπριακὰ διηγήματα» καὶ τὴν Πολυξένην Λοῖζιάδα διὰ τὰς Ἰριδας, ποιήματα».

Πραγματικὰ ὑπάρχουν δωπερα ποιήματα ποῦ μ' ὀλα τὰ ἐλατιώματα τῆς σχολῆς των καὶ τῆς τοτεσινῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνικῆς πραγματικότητος ποῦ πάλλον ἀπὸ μιᾶ πνοῆ ἀγνής εἰλικρίνειας. Μετοφέρω τὸ ἐπόμενο κομμάτι (σ. 24):

Τὶ νὰ ἦνε τὸ βρέφος, ἡ Αἰμιλία μου;
Πές μου, ποὺλὶ μ' ἀφτέρωτο ποῦ *σάν
[μὲ δεῖς φερένης,
Κ' εἰς τὸν λαιμόν μου ρίχτεσαι καὶ πάλι
[μοῦ πεισμόνης
Καὶ κλιεῖς τοὺς δυὸ φωστῆρες σου τάχα
[νὰ μὴν με ἴδεις,
Καὶ πάλι τὸ χεράκι σου γιὰ φίλημα μοῦ
[ἴδεις,
Πές μου: μὴν ἦσαι ἄγγελος; μὴν ἦσαι
[φῶς σταλμένο
ποῦ τὸν παράδεισο ὅς τὴν γῆ; μὴν ἦσαι
[μαγεμένο
Ποὺλι ἢ ρόδο τῆς αὐγῆς κ' ἦρθες ἐδῶ
[ἴς τὴν γῆ μας
Σταλμένο ἀπὸ τὸν οὐρανὸ νὰ τέρπεις
[τὴν ψυχὴ μας;
Μὴν εἶσαι ἀχτίδα τοῦρανοῦ καὶ μ' ἀκλου-
[θεις τὸ βράδυ
Λάμψι νὰ γίνης γύρω μου ἴς τοῦ βίου
τὸ σκοτάδι;

(δ) Πολυξένης Λοῖζιάδος | Ἔπος | Ἐγκόλιον τῶν Ἑλληνίδων | «Ἡ Ψυχὴ τῆς Κύπρου» | Λεμεσῶ, ἢ Κύπρου | τύποις «Ἀληθείας» | 1908-16 1)2Χ10 1)2 ἐκ., σ. 22.

Τὸ ἐπικὸ αὐτὸ ποίημα, ὅπως τ' ὀνομάζει ἡ ποιήτρια, γραμμένο σὲ δημοτικὴ γλώσσα. καὶ σὲ δεκαπεντασύλλαβους με ἐναλασσόμενῃ ρίμα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ Ἄσματα Α', Β' καὶ Γ'. Ἔνα φλογερὸ ὄνειροπόλημα, ἓνας ἄκρατος ὀραματισμός, ἓνα περτωδικο, πατριωτικὸ παραλήρημα ποῦ ἐπηρεάζει τὴν ἀρχικὴ κατευθυντήρια γραμμὴ τοῦ ποῦ νὰ μὴν ὑπάρχει συνοχὴ καὶ συνέχεια σχετικὰ μετ' τὴν κεντρικὴν ἰδέαν. Χρειάζεται μιὰ ὑπερρεντατικὴ αὐτοσυγκέντρωση καὶ προσοχὴ γιὰ νὰ μπορέσει κανένας νὰ τὸ παρακολουθῆσι ἀπ' τὴν ἀρχὴ ἴσασε τὸ τέλος. Ἱστορικὰ γεγονότα γενικώτερα καὶ ἄλλα τοπικὰ περιστατικὰ καὶ ἐπεισόδια, ὀνόματα προσώπων καὶ πραγμάτων, ἀτομικὰ στοιχεῖα σχετικὰ μετ' τὸ διδασκαλικὸ τῆς

στάδιο, άναμειγμένα τόσο πού νά χρειάζονται πολλές σχολιαστικές σημειώσεις γιά τό ξεφανέρωμα του νηήματος και τής σημασίας των. Τεχνικώς, βέβαια, ένα παρεξηγημένο έπος!

(ε) Πολυξένης Λοϊζιάδος | Κυπρ. Κυφέλη | Λεμεσόσ—Κύπρου | 1912—1920 τύποις «'Αληθείας» 23X17 εκ., σ. 99.

Τό βιβλίο αυτό περιλαμβάνει 10 κεφάλαια. Τά πέντε πρώτα ασχολούνται μέ σελίδες από τήν αρχαία, τήν έκκλησιαστική και πολιτική Ιστορία τής Κύπρου. Τά υπόλοιπα, πού είναι και τά πιό ένδιαφέροντα, ιδιαίτερα τό πέμπτο περιέχει ειδήσεις γιά τήν κορσική εκπαίδευση στη Λεμεσό τά τελευταία λίγα χρόνια πριν από τήν κατοχή, περιλαμβάνουν παροιμίες κυπριακές ; ασχολούνται μέ ήθη και έθιμα του τόπου κλπ.

(ζ) Πολυξένης Λοϊζιάδος | Κυπριακόν Λεύκωμα | Λεμεσόσ—Κύπρου | 1924 | τύποις «Λεμεσόσ» | 23X15 εκ., σ. 136.

Η έκδοση τούτου διαιρείται σέ δυό μέρη. Τό πρώτο περιέχει μία σειρά λυρικά ποιήματα μέ τίτλο «Σπίθες του Κυπριακού Όλύμπου», μιάν άλλη πού πλέκεται γύρω από τό έπεισόδιο τής ήρωϊκής Κυπριοπούλασ στα χρόνια τής Τουρκοκρατίας, Έλένης Οικονόμου κλπ. Καί τό δεύτερο αποτελείται από μία σειρά κυπριακές παροιμίες πού συγκρίνονται μέ άλλες σ' έλληνικά μέρη και σχολιάζονται, περιγραφές κυπριακών τοπίων, έκδρομών κλπ.

(η) Πολυξένης Λοϊζιάδος | Μαθητικός κόσμος | Αναγνωστικά άνωτέρων τάξεων δημοτικού σχολείου | 1925 | τύποις «Λεμεσόσ» 21 1/2X15 εκ., σ. 126.

Ο σύντροφος του σχολικού αυτού βιβλίου γιά τίς άνωτερες τάξεις των δημοτικών σχολείων μέ τόν ίδιο τίτλο πού εΐχεν έγκριθεί από Κρατική Έκπαιδευτική Έπιτροπή, όταν κυβερνούσε ο Πάγκαλος, παραμένει άνέκδοτο. Έπίσης άνέκδοτα σέ μορφή βιβλίου, σκορπισμένα σέ ντόπιες έφημερίδες, υπάρχουν πολλά άρθρα τής φιλολογικής, παιδαγωγικής και στίχι τής άκόμη, «Όταν βγήκε στο Βαρώνι ή έφημερίδα «Έστιάδες» στα 1913, πού φιλοδόχησε νά γίνει ο καθρέφτης τής γυναικείας πνευματικής ζωής στο νησί, ή Λοϊζιάδα έδινε τήν τακτική τής συνεργασίας. Τό Δεκέμβρη του 1924 άρχισε νά έκίδει τό μηνιαίο περιοδικό τής «Παλλάδιο» πού σ' αυτό μαζί μέ τή συνεργασία και άλλων άσχολούμενων μέ τά γραμματα, κυριών προπάντων, συνέχισε τή συγγραφική τής δράση. Τό περιοδικό αυτό, έκτός από μερικές σύντομες διακοπές πού όφείλονται στις μεταβολές του περί Τύπου Νόμου έπαυσε νά βγαίνει τόν Ιούνιο του 1936.

Η Πολυξένη Λοϊζιάς στέκει κι' αυτή άναμφισβήτητα ως μία διδασκάλισσα τού Γένους. Η συγγραφική τής, όμως, σταδιοδρομία, εκείνη βέβαια πού δέν έχει άμεισι σχέση μέ τήν παιδαγωγική τής δράση δέ είναι δυνατό νά χαιρετισθεί, άπόλυτα κρινομένη, ως έξαιρετική. "Αν δέν μελετηθούσενά ένα μέ τήν εποχή τής, καθώς και συγκριτικά μέ τήν τότε πνευματική περιγυρία του τόπου δέν μπορεί παρά νά παρανοηθεί και και δέν θα έκτιμηθεί όρθά και δίκαια. Η καθαρευουσιάνικη έκδήλωση τής δέν είναι χειρότερη από τήν παρόμοια έκδήλωση των πρεσβυτέρων και των συγχρόνων τής, του 'Ιασονίδη, του Εύθυβούλου του Μοδινού και των άλλων στιχογράφων τής εποχής. Έκεί όμως κι όπότεν άφηνόν έαυτό τής έλεύθερο νά έκφράσει σέ δημοτική, έστω και μειχτή κάπως, τόν έσωτερικό τής κόσμο, έχει επιτύχει περισσότερο κ' έχει ξεπεράσει τούς προαναφερμένους συγχρόνους τής. Πάντως σπανίζουν πολιτά κάπως τέλεια άψευγάδιαστα και τεχνικά στρογγυλεμένα ποιήματα στις «'Ιριδες» κα τήν κατοπινή τής παραγωγή. Μόλα ταύτη παραμένει άκόμη τό πρώτο και μοναδικό γυναικείο όνομα πού έχει και όφείλει νά επιδειξει ή τοπική μας λογοτεχνική γραμματολογία. Δέν βλέπω άκόμη μία άλλη πού υπόσχεται νά συνεχίσει τό πνευματικό τής έργο στο δρόμο τής σημερινής λογοτεχνικής εξέλιξης και προόδου!

ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΣ

Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η

Π. Θαλασσινού : «Πανσέληνος» έκδοσις Γκοβόστη, (Ποιήματα, 'Αθήνησ 1940, σχ. 8ο σελ. 16).

Δέν ξέρω άν ή «Πανσέληνος» είναι τ πρώτο ποιητικό βιβλίο του κ. Θαλασσινού ή άν έτύπως προηγουμένως και άλλου στίχους του. Όσοσσο τά δέκα τραγούδια τής συλλογής αυτής μαρτυρούν άρκετή ευαισθησία και συγκίνηση και προδίδου μία καλλιερημένη και λεπτή ποιητική ιδιοσυγκρασία. Ό κ. Θαλασσινόσ ξέρει ν συνθέτει τεχνικά και έπιμελημένα. Οι τόνοι του είναι διαυγείς, είδυλλιακοί και τρυφρώτατοι. Η νοσταλγία, ή συγκρατημένη θλίψη, οι μικρές λαχτάρες τής ζωής, αυτές είναι τό περιεχόμενο των ποιημάτων του. Κάτω από τήν έπιφανειακή γαλήνη τής μορφής κρύβεται πάντα μία βαθιά συγκι

νηση. Μέσα στην κοινή και άπεριττη φράση αναζει ένα δλόκληρο δράμα.

Εκείνο που προξενεί εϋθύς άμέσως έντύπωση στην ποίηση του κ. Θαλασσινού είναι ότι το θέμα άποτελεί ζήτημα έντελώς δευτερευούσης σημασίας. "Όταν συμπληρώσετε την ανάγνωση της «Πανσελήνου» ό,τι σας μένει, είναι άκριβδς ένα κεφάλαιο μουσικών συναισθηματικών καταστάσεων, όλωσδιόλου ανεξάρτητων από κάθε είδους θέμα και έμπνευση. Ο κ. Θαλασσινός έχει την Ικανότητα να ανακαλύπτει την καθαρή λυρική στιγμή των πραγμάτων και να την άποιδει με μέσα άπλά και άνεπιτήδευτα. Πράγματι τά τραγούδια της «Πανσελήνου» έχουν σχεδόν όλα την άφέλεια και την άπλότητα που συγκινεί :

"Ένα λειψό χλωμό φεγγάρι
θά γίνει βάρκα να με πάρει.

Θά μ' άνεβάσει στον αϊθέρα,
γύρω θάναί η βραδυά σά μέρα

Και θά ξεχάσω κεί στα ύψη
τη ζοφερή του βίου θλίψη.

Και θά πηγαίνω δώθε κείθε
—ώραίε πλενερέ μου μύθει!

Και θάναί ώραία σαν κεί πάνω
έρθει η στιγμή για να πεθάνω...

"Όχι πώς πόθησα τά ύψη,
μά έτσι μακριά απ' έγνοια η τύψη...
(Ταξίδι).

Ο κ. Θαλασσινός παρουσιάζεται με τη συλλογή του αυτή ζωλωτής της ποιήσεως του άδολου λυρισμού. Προσπαθεί διαρκώς να διατηρήσει έναν άναπεπταμένον κύκλον αίσθησεως των πραγμάτων, και με μέσα συνήθη και άπλά να δημιουργήσει μιάν άλληλουχία αισθητικών συγκινήσεων. Τό θέμα είναι άπλως ένα όργανο δευτερευούσης σημασίας, ένα όλικο του όποιου η έπεξεργασία είναι περισσότερο συνειρμική και όλιγότερον ίσως άσπηρώς λογική. Στα ποιήματα της Πανσελήνου ύπάρχει πράγματι σχεδόν παντού μία λεπτή και άπλη αίσθησις των πραγμάτων περιβεβλημένη τη χρυσόσκονη της σεληνόφωτης έσπέρας, που άποτελεί συγχρόνως τό βαθύτερο μοτίβο δλόκληρης της συλλογής.

Οι ποιητικές έννοιες του κ. Θαλασσινού δέν είναι βέβαια ύψηλές. Η φιλοσοφία του είναι άπλη και προβάλλεται διχως άπειρήσεις. Οι στίχοι του όμως είναι λεπτοί και ειλικρινείς και η συγκίνηση των ποιημάτων του πηγαία. Και τούτο, γιατί ό κ. Θαλασσινός έχει να έπενδυει τό δραματικό πάθος της ζωής με τη πραότητα των εικόνων

και τη μουσικότητα του στίχου, και να άπευθύνεται περισσότερο στον κόσμο των αισθησεων παρά στον άσπηρό χώρο της λογικής.

Είναι άλήθεια ότι η ύπερβολική άπλότης τον οδηγεί ένίοτε σε άντιποιητικές κοινοτυπίες, (όπως π.χ. στο ποίημα «Τ' άμάξι»), και ζημιώνει τη γενική έντύπωση. Και παρά την άδυναμία του όμως αυτήν, η άφελής και άνεπιτήδευτος άντίληψις των πραγμάτων έξακολουθεί να παραμένει τό σπουδαιότερο προσόν της συλλογής και τό μεγαλύτερο προτέρημα του ποιητού της.

Ο κ. Θαλασσινός είναι άνεπιτήδευτος και άπλός επίσης και ως προς τά ποιητικά μέσα τά όποια χρησιμοποιεί. Οι στίχοι του είναι κανονικοί και οι όμοιοκαταληξίες του, μολονότι όχι πάντοτε έπιτυχείς, είναι έντούτοις ως επί πλείστον μουσικές και άβιαστες. Τό κοσμητικό του έπιθετο είναι έπίσης κομψό και καλαισθητό, κ' οι ποιητικές προτάσεις του έρυφερές και συναισθηματικές. Σε μερικά μάλιστα τραγούδια του προσπαθεί να δοκιμάσει την έλλειπτική φράση των συμβολιστών, και χρησιμοποιεί με κάποια σημασιολογική έλαστικότητα τις λέξεις, έπιτυχάνοντας με τον τρόπο αυτό να εισαγάγει στην ποίησή του έναν άστάθμητο παράγοντα συγκίνησης και λυρισμού, κατά τό παράδειγμα των ύπερρεαλιστών. Κατά βάθος όμως, όπως είπαμε και προηγουμένως, ό ποιητής της «Πανσελήνου» έξακολουθεί να παραμένει όπαδός της τέχνης των λεπτών συγκινήσεων και του άδολου λυρισμού.

Στην τεχνοτροπιάν αυτήν ό κ. Θαλασσινός μιμήθηκε πολύ, σχεδόν δουλικά, τον Ουράνη και Ιδίσω τον "Άγρα. Τό ποίημα «Πανσελήνος» δέν διαφέρει σχεδόν καθόλου από μερικά παρόμοια του "Άγρα. "Υπάρχει έν τούτοις άρκετή ένότης στα περισσότερα τραγούδια της συλλογής, και αυτό άκριβδς μάς πείθει ότι άν κ. Θαλασσινός δέν κατάρθωσεν ακόμα να χειραφετηθεί όλοτελα, πάντως δέ θά άργήσει να ξεφύγει από τη δουλική μίμηση και να μορφώσει ένα Ιδιαίτερο, έντελώς προσωπικό του τόνο.

Δημήτρη Γιατράκου : «Σκιές και Τάφοι». Με πρόλογο Δ. Γ. Καμπούρογλου, της 'Ακαδημίας 'Αθηνών. Πειραιώς 1940 (σχ. 8ον. σελ. 46.) Δχμ. 20.

Οι «Σκιές και Τάφοι» του κ. Γιατράκου είναι μία νεανική συλλογή από 14 σύντομα λυρικά τραγούδια και ένα μακρόν

κουραστικώτατο έλεγείο. 'Ο πρόλογος τοῦ κ. Καμπούρογλου, ὁ ὁποῖος, ὡς πιστεῶν ἔγραφε πρὸ πολὺ με πνεῦμα φιλικῆς ἀβρότητος παρὰ ἀντικειμενικῆς κριτικῆς, θὰ ἔπρεπε κανονικῶς νὰ ἔρχεν ἀποτρέψει τὸ νεαρὸ λογοτέχνη ἀπὸ τῆ σπουδῆ τῆς ἐκδόσεως τῶν πρωτολεῖων του. «Ἀπαιτεῖται μελέτη τῶν μεγάλων ποιητῶν καὶ περισσότερα βραδύτης εἰς τὴν λάξευσιν τῶν ποιητικῶν δημιουργημάτων του» γιὰ νὰ μπορέσει ὁ κ. Γιατράκος νὰ «ἀποτελέσῃ κάποτε μέρος μιάς νέας τοῦ Πειραιῶς πλειάδος», γράφει ἐμφαντικώτατα ὁ κ. Καμπούρογλος.

Τὰ ποιήματα τοῦ κ. Γιατράκου εἶναι στίχοι χωρὶς λυρισμὸ καὶ χωρὶς ἀσθημα, ποιητικῆς κοινοτυπίης με ἀπλοικὴν καὶ πολὺ ἀφελή ἀντίληψη γιὰ τὴ ζωῆ. Στις 46 ἰστίδες τῆς συλλογῆς ὑπάρχει πολλὴ ἀπελπισία καὶ πολλὴ ἄγνοια. 'Ο κ. Γιατράκος φαίνεται ὅτι πιστεύει με μερικὸς ἄλλους πὼς ἡ τέχνη πρέπει ἀναγκαστικὰ νὰ ἀσχολεῖται με τίς κατώτερες καὶ τίς πρὸ ἀδύνατες ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, καὶ νὰ κλαυθμηρίζει διαρκῶς. 'Ισως στὴν ἀποψὴ τους αὐτὴ νὰ ὀρμηθήκαν ἀπὸ τὸ παράδειγμα μερικῶν διαπρεπῶν λογογράφων, οἱ ὁποῖοι ἀχορήγησαν περισσότερο με τὴν ἀθλιότητα παρὰ με τὴν ἀκμὴ καὶ τὴν ἐπιτυχία τῆς ζωῆς. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ μᾶς διαφεύγει ὅτι οἱ τέτιοι συγγραφεῖς ἀντιλήθησαν πάντοτε τὰ θέματά τους με δημιουργικὴ διάθεση, καὶ με πνεῦμα ἐπανορθωτικὸ καὶ ἀνακαινιστικὸ. Στὸν κόσμον συναντᾶ βέβαια κανεῖς περισσότερη δυστυχία παρὰ εὐτυχία, περισσότερη ὀδύνη παρὰ χαρὰ. 'Υπάρχει ὅμως μιά μεγάλη διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ δημιουργικὸ πόνον καὶ τὴν τελματώδη ὀλίψη, τὴν ἀγωνιώδη ἀναζήτηση τῆς ἀνόδου καὶ τὴν αὐτάρεσκην ἠτοπάθεια... Δυστυχῶς οἱ «Σκιές καὶ Τάφοι» δὲν ὑπάρχει αὐτὴ ἡ διάθεσις τῆς πνευματικῆς ἀνατασεως καὶ ἀνόδου. 'Ο κ. Γιατράκος ἀντικρούζει ὅλα τὰ πράγματα με τὸ εὐκολο καὶ χοντρὸ γούστο τοῦ πολλοῦ κοινοῦ, καὶ δὲν κατορθώνει πουθενὰ νὰ συλλάβει τὴ βαθύτερη συγκίνηση τῶν ἐνοιῶν καὶ τῶν πραγμάτων. Οἱ στίχοι του εἶναι ἀδύνατοι καὶ χαλαροὶ καὶ ἀπληροῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄτεχνα λαϊκὰ δίστιχα :

Στὸ δρόμον ποῦ σ' ἀπάντησε
ὁ χάρος σὲ ρωτοῦσε :
Γιὰ τίς μου μάννα κι' ἀδελφοῦς
ἔχεις ; κι' ἐγέλοῦσε...

"Ἐχω καλὲ μου γέροντα
κι' ὄλους τοὺς ἀγαπάω.
"Ἀχ ! νύχτωσα... Τί στέκουμαι...
Μὲ καρτεροῦν νὰ πάω...

(Ἐρῆνος)

Δέ θέλω βέβαια νὰ μειώσω τὴ σημασία τῆς προσωπικῆς συγκίνησης καὶ τοῦ προσωπικοῦ πόνου τοῦ ποιητῆ ἀπὸ τὸ θάνατον τῆς ἀδελφῆς του, στὴν ὁποία εἶναι ἀφιερωμένο τὸ ποίημα· ἀλλὰ πρέπει νὰ καταλάβουμε ὅτι κάτι ποῦ μᾶς συγκινεῖ ἔμας δὲν συγκινεῖ κατ' ἀνάγκην καὶ τοὺς ἄλλους, καὶ πρέπει νὰ μεσολαβήσουν πολλὰ στάδια αἰσθητικῆς καλλιιεργείας καὶ μετουσιώσεως γιὰ νὰ ἀποχτήσει μιά προσωπικὴ μας συγκίνηση τὴν κατάλληλη φιλολογικὴ τῆς μορφῆ καὶ νὰ γίνεῖ τέλειο καλλιτέχνημα. Πόση διαφορὰ ὑπάρχει ἀνάμεσα στοὺς στίχους τοῦ «Ἐρῆνου» τοῦ κ. Γιατράκου καὶ τοῦ «Τάφου» τοῦ Παλαμά !

Δυστυχῶς, καὶ τὰ ἄλλα ποιήματα τῆς συλλογῆς δὲν διαφέρουν καὶ πολὺ ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ ἐλεγείου ποῦ παραθέσαμε πρὸ πάντων. Τὰ περισσότερα εἶναι ἐρωτικὰ φληναφήματα ἢ κακότεχνες θεματογραφικῆς συνθέσεως, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἀπουσιάζει ὀλοτελα ὁ γνήσιος παλμὸς τῆς ζωῆς καὶ ἡ φυσικὴ καὶ ἀβίαστη ἔκφραση ἀληθινῶν συγκινήσεων. Παραθέτω μερικὸς στίχους παρεμένους στὴν τύχη :

Μὰ σὰν δὲν ἔρθεις πιστεψε—ἀλί πὼς τόχω
[τάμα!—

στεῖλε μου ἕνα γράμμα.

Κί' ὁ ταχυδρόμος σπῖτι μου καθὼς θὰ μοῦ
[τὸ φέρη

ἐδῶ στὰ ξένα μέρη,

δὲ θὰ ξεχάσῃ νὰ μοῦ πῆ σιγά, κρυφὰ στ'
[αὐτί μου :

πὼς τῶστειλ' ἡ καλὴ μου.

(Ἐνα γράμμα).

Εἶναι φυσικὸ στὴν κρίσιμη περίοδο τῆς ἡβης, ποῦ ξεχειλᾷ ἡ νεανικὴ ψυχὴ, καὶ ἡ πρῶιμη ζωτικότητα τῶν νέων ἀνθρώπων ζητᾷε κάποια διέξοδο, νὰ γράφονται οἱ πρῶτοι στίχοι. 'Απὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι ἠπῆρξαν στὴ νεότητὸ τους ποιητές. Πόσοι ὅμως εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ κατορθῶσαν ἀπὸ μιάς ἀρχῆς νὰ δώσουν τὴν ἀπόλυτη ἢ μιά ὀπιαδήποτε σημαντικὴ ἔκφραση τέχνης στὰ νεανικά τους αὐτὰ κατασκευάσματα, καὶ πόσοι εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ διατήρησαν ἐπὶ πολὺ τὴν πρώτη νεανικὴ εὐαισθησία τους ; 'Ασφαλῶς πολὺ ὀλίγοι. Ἐύχομαι καὶ ὁ ποιητῆς τῶν «Σκιῶν καὶ Τάφων» νὰ ἀναδειχθεῖ στὸ μέλλον ἕνας ἀπ' αὐτούς. Πρὸς τὸ παρόν ὅμως ἐξακολουθῶ νὰ πιστεῶν ὅτι ὁ κ. Γιατράκος θὰ ἔδειχνε περισσότερο σεβασμὸ στον ἑαυτὸ του ἂν δὲν ἔσπευδε τόσο πολὺ στὴ δημοσίευση τῶν στίχων του.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ·

Κωστή Παλαμά : Τὰ Χρόνια μου καὶ τὰ Χαρτιά μου. Τόμος Δεύτερος. Ἐκδόσεις Ἔργων Κ. Παλαμά. Ἀθήναι 1940 σελ. 206, Δρχ. 100.

Ἦτανε μιά ἐποχή πού τὸ παλαμικὸ ἔργο νομιζόταν σκοτεινὸ κι ἀπρόσιτο, καὶ χρειάζεταν, τάχα, «Δήλιος κολυμβητής» γιὰ ν' ἀποτολήσει νὰ μπεῖ στὰ πυκνὰ ρεῖθρα του καὶ νὰ φαρῆπει τ' ἀκριβὸ μαργαριτάρι τοῦ λόγου. Ὁ πολὺς κόσμος, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν προκατάληψη αὐτή, πού τὴν ἔβρεφαν ἐπιτήδεια οἱ ἀρνητὲς τοῦ παλαμικοῦ ἔργου, φοβόταν νὰ τὸ πλησιάσει καὶ νὰ θελήσει νὰ τὸ γνωρίσει. Ἦρθε κατόπι μιά ἄλλη ἐποχή, ἀντίθετη, ὅμοια ὅμως ἀρνητικὴ σὰν τὴν προηγούμενη, πού ἔβρισκε ὀλίγετα εὐκόλο καὶ ἀπλὸ τὸ ἔργο τοῦ Παλαμά, τόσο μάλιστα πού κανένα γερὸ νόημα, καμιά ἀληθινὴ ποιητικὴ χάρη δὲν τοῦ ἀναγνώριζε. Μόλις πρὶ λίγα χρόνια ἄρχισε νὰ μελετῆται σοβαρὰ καὶ νηφάλια—ὅπως τοῦ ταιριάζει—τὸ ἔργο τοῦ Παλαμά σὲ μιά σειρά συμπληρωτικῆς μελέτης ἀπὸ τοὺς πρὸ δοκιμασμένους νοελλήνες στοχαστῆς, σὰν τὸ Σκουρτῆρ, τὸ Τσάτσου κ. ἄ. Ἔτσι δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς διαλύθηκαν ἀρκετὰ οἱ διαφορὲς προκαταλήψεις πού ἀδικοῦσαν τὸν ποιητῆ.

Μὰ ὅσο πλατιά κι ἂν εἶδαν τὸ ἔργο του οἱ διάφοροι μελετητῆς, ὅσο βαθιά κι ἂν διεϊσθύσανε ὁ αὐτό,—μιά κι ὁ μελετητῆς βλέπει πάντα ὑποκειμενικὰ ἓνα ξένο ἔργο καὶ τὸ ἔρμηνεύει σύμφωνα μὲ τὴ δική του ψυχροῦνθεση καὶ τὴ δική του νοημοσύνη,—μνείουν πολλὰ ἀκόμα νὰ ἐξηγηθοῦν σωστά ἀπὸ τὸ «πρωτικὸ» ἔργο τοῦ Παλαμά, μένουν πολλὰ ἀκόμα νὰ φωτιστοῦν καὶ νὰ παρουσιαστοῦν καθαρά, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ νιώσουμε τὸν χαραχτῆρα του πρεπούμενα. Ἡ ἄστροφη, ὅμως, πού πήρε τώρα τελευταία ἡ νεοελληνικὴ ποίηση πρὸς τὴν «ἄδολη», τάχα, ποίηση καὶ πρὸς τὸ σουρεαλισμὸ, ἀνάγκασε καὶ τὴ νεοελληνικὴ κριτικὴ νὰ στρεψοῖ στὰ νέα αὐτὰ ρεύματα τὴν προσοχή της—ἄλλως λογαριασμός ἂν καλὰ ἦ κακὰ—καὶ νὰ παραμελήσει σοβαρὰ τὴν ἔρευνα κ' ἔρμηνεία ἔργων, πού ἀποτελοῦν πλὴ τῆ φωτισμένης κι ἀξία παράδοση τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας.

Ἄλλὰ κι ἂν δὲν γινόταν αὐτό, πάλι κανένας δὲ θὰ μπορούσε νὰ ζηγήσει καλύτερα ἓνα ἔργο, νὰ μᾶς πεί πὼς καὶ γιὰτὶ δημιουργήθηκε, ποιῆς αἰτίες συντελέσανε στὸ νὰ γίνῃ τέτοιο κι ὄχι διαφοροτικὸ, ποῖο σκοπὸ πρωταρχικὸ καὶ κύριο ἔχει καὶ ποιούς ἄλλους παραδιπλανούς, κι ἀκόμα, ποιὰ πιθανὰ ἀποτελέσματα θὰ ἔφερε, ποιῆς

φιλοδοξίες του ἐξυπηρετοῦσε,—κανένας δὲ θὰ μπορούσε καλύτερα νὰ δώσει αὐτὰ γιὰ ἓνα ἔργο ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν δημιουργὸ του. Ὅταν μάλιστα ὁ δημιουργὸς του δὲν εἶναι ὁ ὅποιος ἄνθρωπος παρὰ ὁ Παλαμάς, πού ὄργωσε, ξεχέρωσε, καλλιέργησε καὶ πλούτισε τὰ νεοελληνικὰ γράμματα ὅσο κανένας ἄλλος, θὰ περιμέναμε σὰν πραγματικὴ εὐλογία τὸν ἐξηγητικὸ του λόγο πού θὰ μᾶς βοηθῆσει νὰ νιώσουμε καὶ νὰ χαροῦμε βαθιὰ τὴν ποίησή του.

Ἡ ὀρθὴ γνώση ἐνὸς καλλιτεχνικοῦ ἔργου—τῆς ποίησης ἰδιαίτερα—γίνεται ἄμεση, ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ ἔργου, καὶ ἔμμεση πού στηρίζεται στὴν ἐρμηνεία τῆς ζωῆς τοῦ τεχνίτη πού τὸ δημιούργησε. Μόνο μὲ τὴ συνδυασμένη ὑπαρξὴ καὶ τῶν δύο εἶναι δυνατό ν' ἀποχτήσουμε πλείρα τὴν ἔμμεση πού ἔργου πού μελετοῦμε, χωρὶς κίνηνο νὰ πέσουμε σὲ βιασμένα καὶ μονόπλευρα συμπεράσματα, πού θὰ ζημιώνουν τόσο τὸ ἐξεταζόμενο ἔργο ὅσο καὶ τοὺς ἐξεταστῆς του. Καὶ πάλι ὁ καταλληλότερος γιὰ νὰ κάνει τὴν ολοκληρωτικὴ αὐτὴ ἐρμηνεία εἶναι ὁ ἴδιος ὁ δημιουργὸς τοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου, πού ζαίρει καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλο τὶς ψυχικῆς του περιπέτειες πού γεννήσανε τὸ ἔργο του, τὴν πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν του ποιότητα σὰν ἀκατέργαστα ὕλικά τὸ ὑποβαστάσανε, τοὺς αἰσθηματικούς του κραδασμούς πού τὸ συνοδέψανε ἀπὸ τὴ στιγμή τῆς σύλληψης του ὡς τὴν ὥρα πού εἶδε τὸ φῶς γιὰ τὴ μεγάλη ζωὴ μέσα στὸν κόσμον καὶ στὸ χρόνο.

Ὁ Παλαμάς ὄχι βέβαια γιὰ ν' ἀπαντήσῃ τίς κατηγορίες γιὰ τὴ «σκοτεινότητα» του, οὔτε γιὰ νὰ υπερασπίσῃ τὸ ἔργο του ἐναντία στὴν ἐπίδρομὴ τῆς ἀδιαφορίας, κι οὔτε, ἀκόμα, γιὰ νὰ δώσει συστηματικὰ μιὰν αὐτοβιογραφία του ἢ νὰ σχολιάσῃ μὲ συνειδητὸ ἐξηγητικὸ σκοπὸ τὸ ἔργο του, ἀλλὰ μόνο ἀπὸ πνευματικὴ, καὶ γενικώτερα, ἀπὸ ψυχικὴ ἀνάγκη πρόσφερε κι αὐτὴ τὴν ὑπηρεσίαν στὰ νεοελληνικὰ γράμματα: βοήθησε τοὺς ἔρμηνευτῆς νὰ νιώσουν καὶ νὰ ἐρμηνεύσουν σωστά τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του μὲ δικῆς του μελέτης, μὲ τοὺς προλόγους σὲ πολλὰ ποιητικὰ του ἔργα καὶ μὲ ξεχωριστὰ βιβλία.

Ἡ κριτικὴ ἐργασία τοῦ Παλαμά εἶναι ἀπὸ τίς πρὸ σημαντικῆς στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία, καὶ γίνεται ἀκόμα σημαντικώτερη ὅταν γιὰ ἀντικείμενο ἔρευνας ἔχει τὸ ἴδιο του ἔργο. Μπορεῖ, βέβαια, ἡ τελευταία νὰ μὴ ἔχει τὴ διαλεκτικὴ συνέπεια τῶν ὀρθολογιστῶν, μὰ ἡ ἀνάγκη γίνεται σ' ὅλη τὴν τὴν εὐρύτητα, ἢ ἀφήνεται λεύτερος ὁ ἀναγνώστης νὰ συνθέσῃ τὴ δική

του εικόνα χωρίς έπηρεασμούς. Το έξω-
 ρικό περιβάλλο με τους γόνιμους έρθε-
 σμούς του, ή έσωτερική άγωνία από την
 άδικανοποίητη έφρευση, τά παλιά με τή γοη-
 τεία τους και τά νέα με τή σκληρή τους δύ-
 ναμη, πρόσωπα και ιδέες, βαθιές πεποιθή-
 σεις και φευγαλέες έντυπώσεις, όλα
 πού άπασχόλησαν κι άπασχολούν τόν άν-
 θρωπο είτε ως σύνολο είτε σαν άτομο από
 τόν πρώτο σχηματισμό τής σκέψης ως σή-
 μερα πέρασαν μέσ' άπό τήν ψυχή του ποι-
 ητή και γίνανε ζωντανός ποιητικός λόγος.
 Γι αυτό είναι τόσο πολλαπλό και πλατύ
 τό ποιητικό έργο του Παλαμά κι άγγίζει
 όλα τ' άνθρώπινα ένδιαφέροντα. Είναι,
 όπως ο ίδιος γράφει, «ή ποίησή μου, ιστο-
 ρία τής ζωής πού έζησα και μαζί τής ζω-
 ής πού ήθελα νά ζήσω». Κι άλλοτ: «Και
 τό τραγούδι μου είναι ή γνώμη μου, ή θέ-
 λησή μου, ή τόλμη μου, ή πείρα μου, ή
 ένέργειά μου, ή πράξη μου, ή δύναμή μου,
 μ' ένα λόγο ή ζωή». Κ' ίσα ίσα γι αυτό
 κ' ή άυτοκριτική του είναι ή άποκάλυψη
 μιάσθερμης ψυχής, πού αγωνίζεται νά πλά-
 σσει τή ζωή της μέσα στά μεγάλα προβλή-
 ματα του κόσμου, ή άποκάλυψη του δρά-
 ματός της μέσα σ' αυτά. Η έρμηνευτική
 άνάλυση πού ο ίδιος κάνει των έργων του
 γίνεται έτσι πραγματική *διδασκαλία* όπου
 τό αίσχυλικό «πάθος μάθος» παίρνει υπό-
 σταση πειστική ιδιαίτερα στόν πνευματικό
 και τόν αισθητικό κύκλο γιατί βγαίνει μέσ'
 από τή φωτιά τής δοκιμασίας και τής έμ-
 πραχτης πολύχρονης πείρας. Πάρτε, γιά
 ό,τι άφορά τό έργο του, όποιον από τούς
 προλόγους του σέ ποιητικά βιβλία του
 ή τήν «Ποιητική» του, τόν πρώτο τόμο τής
 σειράς, «Τά Χρόνια μου και τά Χαρτιά
 μου», πάρτε τό δεύτερο τόμο τής ίδιας σει-
 ράς γιά ό,τι άφορά τή ζωή του στην πρώ-
 τη της περίοδο, και θα δήτε τό μεγάλο αυτό
 άγώνα του ποιητή σ' όλη του τήν έχταση
 τή δραματική, σ' όλη του τή σημασία γιά
 τά νεοελληνικά γράμματα.

Τό τελευταίο βιβλίο του Παλαμά—πού
 έδωσε και τήν άφορμή στό σημείωμά μου
 αυτό—ο δεύτερος τόμος τής σειράς «Τά
 Χρόνια μου και τά Χαρτιά μου», περιέχει
 άφηγηματικά, μά με ποιητικό στοχασμό,
 κεφάλαια από τά πρώτα χρόνια τής ζωής
 του στην Πάτρα και στό Μεσολόγγι, μά
 συμπληρωματικά μελέτη του γιά τόν Κάλβο,
 άναμνήσεις γιά τούς «Ιάμβους και άνα-
 παίστους» του, τέσσερις εικόνες άναμνη-
 στικές του σπιτιού στην Πάτρα όπου γεν-
 ήθηκε ο Ποιητής και τής προτομής του
 στό Μεσολόγγι κ' ένα σημείωμα τού έκδό-
 τη γι αυτές. Δέν είναι μόνο οί πολύτιμες
 πληροφορίες πού μάς δίνει ο ίδιος ο ποιη-
 τής πού έχουν μεγάλη σημασία, μά προ-

πάντων ή βαθύτητα κ' ή διαισθητική ίκα-
 νόνητα με τήν όποία ανασύρει μέσ' από τις
 θολές άναμνήσεις, τά περασμένα, και τά
 ζωντανεύει χαρακτηριστικά. Γεγονότα φαι-
 νομαϊνικά άσήμαντα, μά πού έπίδρασαν
 δυνατά στη διάπλαση του χαρακτήρα του
 ποιητή και στην επίγνωση τής άποστολής
 του, καταστάσεις ιδιότυπες και πρόσωπα
 άγαπητά, χαμένα μέσα στόν πέπλο του και-
 ρού, εικόνες από τήν πνευματική κ' έθνική
 ζωή τής εποχής εκείνης, παρουσιάζονται
 ζωηρά και έξηγοούνται καθαρά, τόσο με τήν
 ψυχολογική επίδραση πού άσκήσανε άπά-
 νω του, όσο και με τήν ψύχραιμη άντικει-
 μενική αξιολόγηση γιά τήν επίδρασή τους
 γενικώτερα στό σχηματισμό τής τότε και
 τής κατοπινής κοινωνικής και πνευματικής
 ζωής στην Έλλάδα. Ψυχαναλυτής τού έαυ-
 τού του ο Παλαμάς, πολύ πριν ο Freud δια-
 τυπώσει τήν περίφημη θεωρία του, έσκυβε
 από μικρός μέσα του, και με τήν τωρινή
 άνασκόπηση εξετάζει έξονυχιστικά τό έσω-
 τερικό του κόσμο άμείλιχτα, γιά νά φωτί-
 σει καθαρά τήν προσωπικότητά του σ' ό,τι
 πιο ουσιαστικό έχει, σ' ό,τι συντέλεσε όρ-
 γανικά στη δημιουργία του έργου και του
 χαρακτήρα του.

Τό ύφος του Παλαμά στην πεζογραφία
 και γενικά ή πρόξα του σ' όλα της τό
 συστατικά επαινέθηκε κι από άσπονδους
 φίλους του (σαν τόν Ψυχάρη), ώστε σέ μάς
 δέν μένει παρά νά προσυπογράψουμε τά λό-
 για τους. Άξίζει όμως νά μελετηθεί ιδιαί-
 τερα, όχι μόνο από τούς κριτικούς τής λο-
 γοτεχνίας μά άπ' όλους τούς πεζογράφους,
 γιατί θα έχουν πολλά νά μάθουν από τό
 μεγάλο Διδάσκαλο γιά τή διάρθρωση και
 τήν καλλιτεχνική έπεξαργασία του πεζού
 λόγου.

Γεωργίου Δροσίνη: Σκόρπια Φύλλα
 τής ζωής μου. 1940. Έκδότης Ι. Ν.
 Σιδέρης, Άθήναι. σ. 488.

Ο Παλαμάς, στό βιβλίο του πού εξετα-
 σαιμε πρό πάνω, γράφει γιά τό Δροσίνη:
 «Ο Δροσίνη δέν είναι μόνο ο ποιητής
 πού προίκισε τή λογοτεχνία μας με ύπο-
 δειγματικά, και άγάλια άγάλια, και πλου-
 σιότερα και ύψηλότερα ύφασμένα ποιήμα-
 τα άπο πολύ όλίγους ως τήν ώρα κοιταγ-
 μένα καθώς πρέπει είναι ο άνθρωπος πού
 ξέρε νά προκαλεί τήν εργασία και νά γο-
 νιμοποιή τήν έμπνευση των άλλων, νά τά
 φιλοξενή, και όσο από, τό χέρι του κρατεί,
 νά τά ζή τά γράμματα». Η διαπίστωση
 τούτ' του Παλαμά γιά τό Δροσίνη είναι
 άληθινή. Άπό τόν καιρό τής πρώτης του
 εμφάνισης στό έλληνικά γράμματα ως σήμε-
 ρα πήρε μέρος ενεργό στην πνευματική ζωή

του τόπου συμμετέχοντας ή και διευθύνοντας διάφορους πνευματικούς οργανισμούς. Γι αυτό έπρεπε να έχουν αρκετό ένδιαφέρον τ' άπομνημονεύματά του, που μέ τόν τίτλο «Σκόρπια φύλλα τής ζωής μου» κυκλοφόρησαν έφέτος. Όπως, όμως ή πρωτότυπη του εργασία, ή ποιήση του μ' όλο της τόν όγκο, μένει σχεδόν άγνωμένη από τό ελληνικό κοινό (έχτός από λίγα ποιήματα) και παραγνωρίζεται συστηματικά από τή νεο-ελληνική κριτική. Έτσι και τά «Σκόρπια φύλλα τής ζωής μου» φοβόμυαι πώς δε θά κινήσουν πλατύτερο ένδιαφέρον.

Στίς μέρες μας ή βιογραφία κέρδισε πολύ τήν προσοχή του κόσμου, μάλιστα μέ τήν εργασία αξιόλογων Εύρωπαίων. Η αυτοβιογραφία ιδιαίτερα ένός ποιητή, δέν ύπάρχει άμφιβολία πώς τραβάει περισσότερο τούς πνευματικούς ανθρώπους, και γιατί μαθαίνουν τή ζωή ένός ανθρώπου από πρώτο χέρι, και γιατί, όπως έξήγησα στο σημείωμά μου για τόν Παλαμά, βοηθούνται στήν πληρέστερη κατανόηση του έργου του ποιητή. Στήν περίπτωση του Δροσίνη μόνο δελιά συμβαίνει αυτό και σέ μικρό βαθμό. Η ψυχική ζωή του συγγραφέα δέν ανάτεμνεται βαθιά από τόν Ίδιο, μά μόλις θίγεται βιαστικά στήν επίφάνεια, ένώ, από τήν άλλη σφαιρούνται άναμνήσεις κ' έπεισόδια παραδεύτερης σημασίας, κι αυτά έκφρασμένα μέ τόν κοινότερο κι άνεδαφικότερο τρόπο. Δέν ύπάρχει σ' αυτά ή πλατιά σκέψη πού καθορίζει και βαθαίνει τή ζωή, ή άληθινή ποιήση πού ώραίζει το λόγο, ή φλόγα πού ζωογονεί, ή ένδναμη πού συνεπαίρνει.

Πόση αντίθεση, στο έσώτερο περιεχόμενο, στο ύφος, στήν καλλιτεχνική έπεξεργασία των άναμνήσεων, στο κοίταγμα τής ζωής και των πραγμάτων, άνάμεσα στόν Παλαμά και στο Δροσίνη! Κ' οι δυο διηγούνται άναμνήσεις από τά πρώτα χρόνια τής ζωής τους. Μά στόν πρώτο, αυτό γίνεται εύκαιρα να ξεδιπλώσει τήν ψυχή του πού πάντα άγωνιζόταν μέσα στή ζωή να βρεί τό δρόμο της πλάθοντας ένα παγκόσμιο ποιητικό έργο, ένώ ο Δροσίνης παραθέτει πραγματικά άσήμαντα, χωρίς τό βαθύ βλέμμα του έρευνητή, δίχως τή γόνιμη περίσκεψη του φιλόσοφου, δίχως το άδρό καλλιτεχνικό γράψιμο του ώριμου τεχνίτη. Η συνάρτηση του άτομου μέ τήν κοινωνία στήν όποία ζει, μόλις πού δείχνεται, χαλαρή και τυπική, μόνον για να μπει και τό απαραίτητο «κατά συνθήκη» χρονικό και τοπικό φόντο σ' ένα γεγονός. Καμιά μορφή δε ζωηρεύει, σάν ψυχή και σάν πνεύμα, μέσ από τά πολλά του πρόσωπα, ίσως ούτε κι αυτό του Ίδιου συγγραφέα πού αυτοβιογραφείται.

Όσοόσο είναι διδαχτικά τά «Σκόρπια φύλλα τής ζωής μου». Δείχνουν τή ζωική

πειρα του ανθρώπου, πού γέρος πιά βυθίζει στοχαστικά τό μάτι του στά περασμένα και τά διηγείται όσο μπορεί πού καθαρά κι άπλα, σχεδόν άπλοικά. Ίδιαίτερα οι άναμνήσεις του Δροσίνη από τή ζωή του στή Γερμανία παρουσιάζονται μέ λεπτά χρώματα σέ ζωντανές περιγραφές.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Β. Ν. Τ α τ ά κ η : Διαιρέση—Μερισμός. (Φιλοσοφικά μελετήματα) Νεάπολις, Κρήτη, 1940, σ. 33.

Τ. Μ α λ ά ν ο υ : Κριτικά Δοκίμια, Άλεξάνδρεια, 1940, σ. 90.

Τ. Ά ν θ ή α : Βαμβάκι, Λυρική Σύνθεση, Κύπρος, 1940, σ. 24. Τιμή 2 σελ.

Α μ φ. Π α ν α γ ι δ ο υ : Σπουδογελία, Λευκωσία, 1940, σ. 79.

Τ. Μ ε λ ά : Ροδοπέταλα, Κοχύλια, Νούφαρα, Ποιητική Τριλογία, Λεμεσός, 1940, σ. 31. Τιμή 1 σελ.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Η σελίδωση του τεύχους αυτού άρχίζει από τό 219, γιατί προστέθηκαν κ' οι 112 σελίδες του προηγούμενου τεύχους, του άφιερωμένου στο Βασίλη Μιχαηλίδη.

Παρακαλούμε να διωρθωθεί στή σ. 222 ο τίτλος έτσι: «Η συμφωνία του γέρο», και στο δεύτερο στίχο της πρώτης στροφής «ο γέρος» αντί «ο γράος».

Κ. Ν. Κ. Α., Κάτω του Γιαλού, Εύχαριστούμε για τό ένδιαφέρο σας. Το τεύχος του Αυγουστού (που έξαιρετικά πουλιόταν 6 γρόσια αντί 3 1/2 γρ.) έξαντλήθηκε δόλοτα από τήν πρώτη βρομάδα τής κυκλοφορίας του. Για τό αντίτιμο πού μάς στείλατε, σάς στέλνουμε αυτό τό τεύχος. Τα «Κυπριακά Γράμματα» πουλιούνται σ' όλη τήν Κύπρο από τό Πρακτορείο «Ένωσις Έφημεριδοπωλών Λευκωσίας» και μπορείτε έτσι να τό παίρνετε ταχτικά. Αν θέλετε να σάς τό στέλνουμε ήναίς άπ' εύθείας, πρέπει να μάς πληρώσετε τήν άμεσική συνδρομή.—δ. Γ. Κ., Λάρνακα. Το διηγημά σας «Τό θαύμα τ' όσ Γιώργη», πολύ άπλοικό κι άτεχνα γραμμένο. Άπ' όσα ξαίριουσε δικά σας, νομίζουμε πώς θά μπορούσατε να γράψετε καλύτερα πράματα.—δ. Μ. Ρ. Άλεξάνδρεια. Πραμα και τά δυο σας νέα διηγήματα. Σας γράφουμε σέ ξεχωριστή έπιστολή. Εύχαριστούμε για όσα μάς γράφετε.—κ.Λ.Μ., Εύρυχο. Μάς άρεσε πολύ τό κυπριακό διηγημά σου. Θα δημοσιευτεί συντομα.—κ. Π. Α. Λύση. Άργούμε να σάς άπαντήσουμε, μά δε σάς ξεχνούμε. Το τελευταίο σας ποιήμα πολύ καλό. Στείλετε μάς από τά νεώτερα σας και γράψετε μάς.—κ.Γ.Δ., Φιλούσα. Πολύ φτωχά τά πρωτόκρια σας και κακότεχνα. Είστε όμως πολύ νέος άκούη. Διαβάστε, εργαστείτε μ' όρεξη και κούραγιο.—κ. Α.Μ. Κερύνεια. Άπό τά δυο ποιημάτά σας τό ένα θα δημοσιευτεί. Έχετε όμως όρισμένες έπιδοράσεις πολύ φανερές, από τίς όποιες πρέπει να χειραφετηθήτε.—κ.Κ.Κ., Λευκωσία. Το μεταφρασμένο από τήν Τουρκική διηγημά μάς άρεσε και θα τό δημοσιεύουμε άν μάς στείλετε κ' ένα σημείωμα για τό συγγραφέα. Περιμένουμε κ' άλλα παρόμοια από σάς, γιατί ή τουρκική λογοτεχνία είναι άγνωστη άκόμη εδώ. Προσέχετε όμως περισσότερο να μεταφράζετε σέ κοινωνική δημοτική.—κ. Λ.Κ., Κήφη. Έπαινούμε άνεπιφύλαχτα τό ένδιαφέρο σας για τό άρχαίο δράμα, άπορώμε όμως πώς δέν μπορείτε να γράψετε τίποτε καλό για τή «Μήδεια». Δέν είναι μόνο τό λεχτικό σας πού είναι άνώμαλο, άκατάστατο και άλλοπρόσαλλο, μά και τό περιεχόμενο πολύ φτωχό.

Ειδήσεις, Σημείωματα, κ' Έπιθεώρηση του Τύπου θα δημοσιεύουμε στο έπόμενο.

Ἐξεδόθη καὶ ἐκυκλοφόρησε ἡ νέα ποιητικὴ
συλλογὴ τοῦ ποιητῆ

ΤΕΥΚΡΟΥ ΑΝΘΙΑ

μιὰ λυρική σύνθεση

«ΤΟ ΒΟΜΒΥΚΙΟ»

μὲ καλλιτεχνικὰς ξυλογραφίας τοῦ Κυπρίου
ζωγράφου κ. **ΤΗΛ. ΚΑΝΘΟΥ.**

Ἀφιερωμένη στὸν Ἀντίνοο Ἀνθία, στὴ
Γλαύκη Ἀλιθέρση καὶ σ' ὅλα τὰ παιδιὰ τοῦ
κόσμου πάλλεται ἀπὸ τὴν πατρικὴ στοργὴ
ένος πατέρα που στὴν ὄψη τοῦ δικοῦ του παι-
διοῦ ἀνοίγει τὴν πλατύχωρη καρδιά του νὰ
μποῦν μέσα μαζί μὲ τὸ δικό του τὸ παιδί
κι ἄλλα προσφιλῆ του παιδιὰ κι ἀκόμα ὅλα τὰ
παιδιὰ τοῦ κόσμου.

Ζητεῖστε το ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας.

ΤΙΜΗ Σελ. 2

Ἐπεύθυνος ἰδιοκτῆτης Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Κερύνεια.

Τυπογραφεῖο «ΝΕΟΣ Κόσμος», Θ. Κυριακίδη—Λευκωσία.

ADAMOS J. ANTONIADES

PAINTER & DECORATOR

By Appointment to His Excellency the Governor of Cyprus
always uses and recommends

Famous Paint.

Full Particulars on request.

.....

Ο ἀρχιτέκτων, ὁ ἐργολάβος καὶ ὁ κάθε ἰδιοκτῆτης
σπιτιοῦ πρέπει νὰ γνωρίζη ὅτι διὰ νὰ ἐπιτύχη ἓνα κα-
λὸ βᾶσιμο χρειάζονται δύο πράγματα : **καλὰ ὑλικά** καὶ
καλὴ ἐργασία.

Καλὰ ὑλικά εἶναι μόνον τὰ προϊόντα τῶν δαιμονίων
κατασκευαστῶν μπογιάδων **Blundell, Spence & Co. Ltd,**
H Hull, England, ποὺ ἀπὸ τὸ 1811 κατασκευάζουν πρώτη
τάξεως μπογιάδες.

Καλὴ ἐργασία εἶναι μόνον ἡ ἀσυναγώνιστη τέχνη μας.

Ἀποταθῆτε :

ΑΔΑΜΟΝ Ι. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΝ

Ὁδὸς Ἐλευθερίας καὶ Ἀριάδνης

Ταχ. Κιβ. ἀρ. 51, Τηλεφ. 72.

ΛΕΥΚΟΣΙΑ—ΚΥΠΡΟΣ

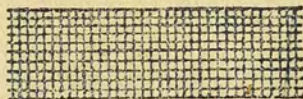
Ἐνακουφίζει τοὺς πόνους καὶ κοιμίζει.

ΣΑΚΑΤΕΜΑ ΟΣΦΥΡΑΛΓΙΑ

Τὸ μόνον ἀποτελεσματικὸν φάρμακον κατὰ τῶν πόνων τῆς μέσης καὶ ράχης εἶνε τὸ ΣΛΟΑΝΣ. Ἐπαλειφόμενον ἄνευ ἐντριβῆς συντελεῖ εἰς τὴν κυκλοφορίαν νέου αἵματος μέσῳ τῶν πονεμένων μελῶν τοῦ σώματος, ἅτινα θερμαίνει, διαλύει καὶ κρυστολόγημα ἀφιερῶει τοὺς πόνους καὶ ἀναζωογονεῖ τοὺς μῦς. - Ὁ ὕπνος σας ἀποκαθίσταται βαθύς, καὶ ἡσυχος. Δικαίως δὲ ἐκατομμύρια ἀνθρώπων ἐπικαλοῦσι τὸ Σλόανς. Λίμνεντ ὡς δῶρον τοῦ Θεοῦ.

Ἐνθυμεῖσθε τὸ SLOAN'S

Τὸ παγκοσμιον φήμης ὑγρὸν πρὸς ἐπάληθριν μετὰχειριζόμενον ἀπὸ 1837 ἕως νῦν

SLOANS

LINIMENT

